

Duplicate.

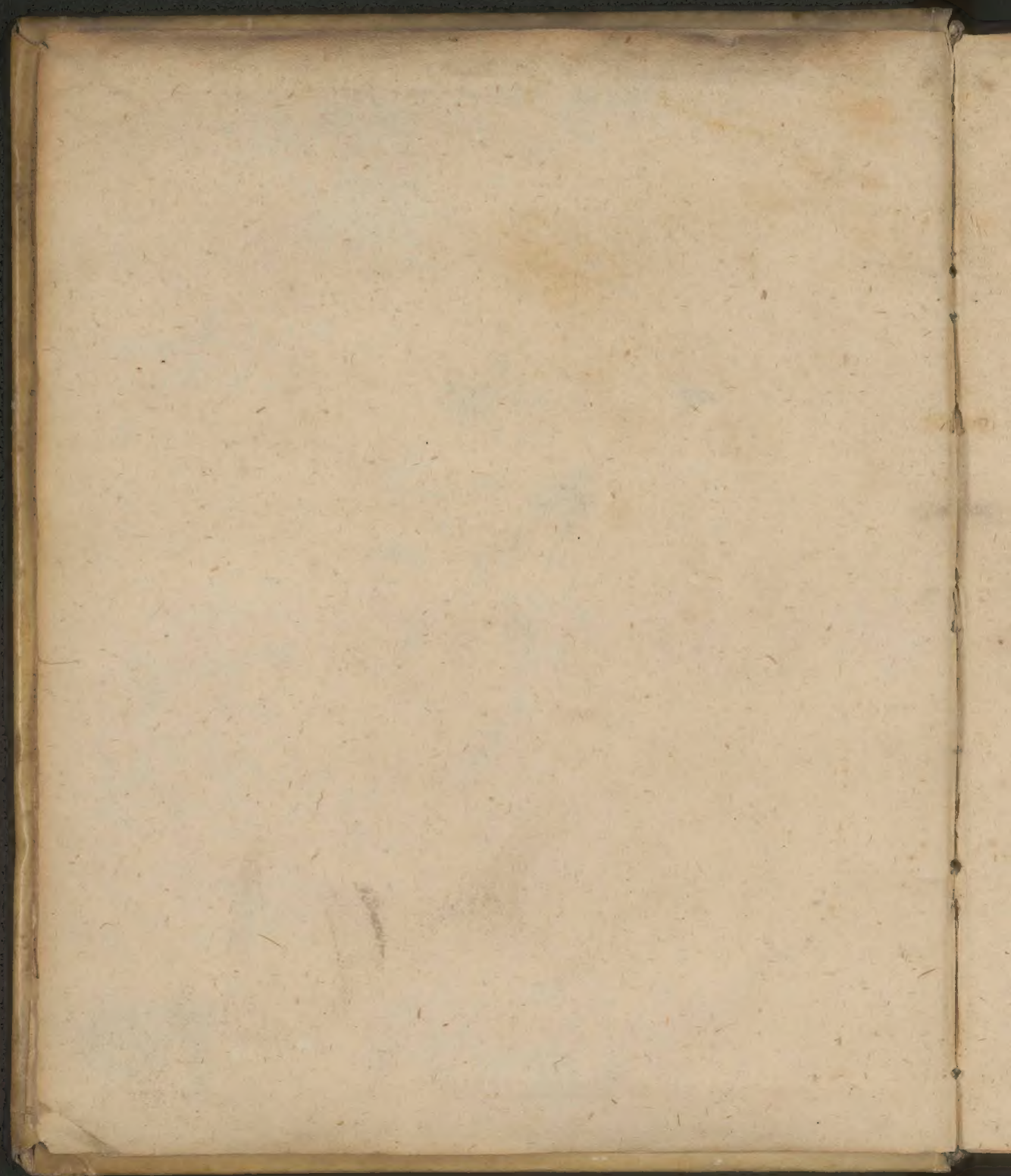
Ammonia core p. 237

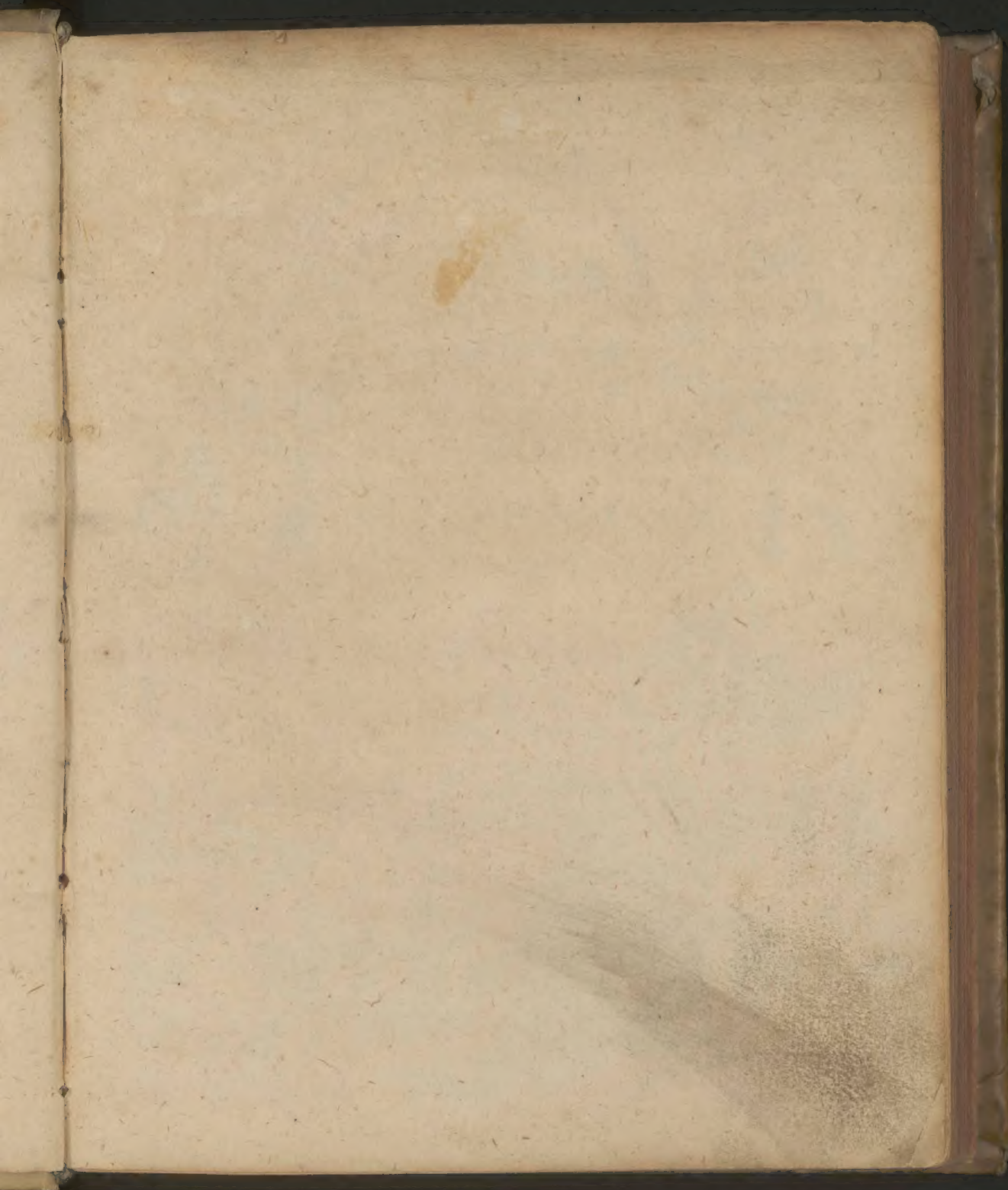

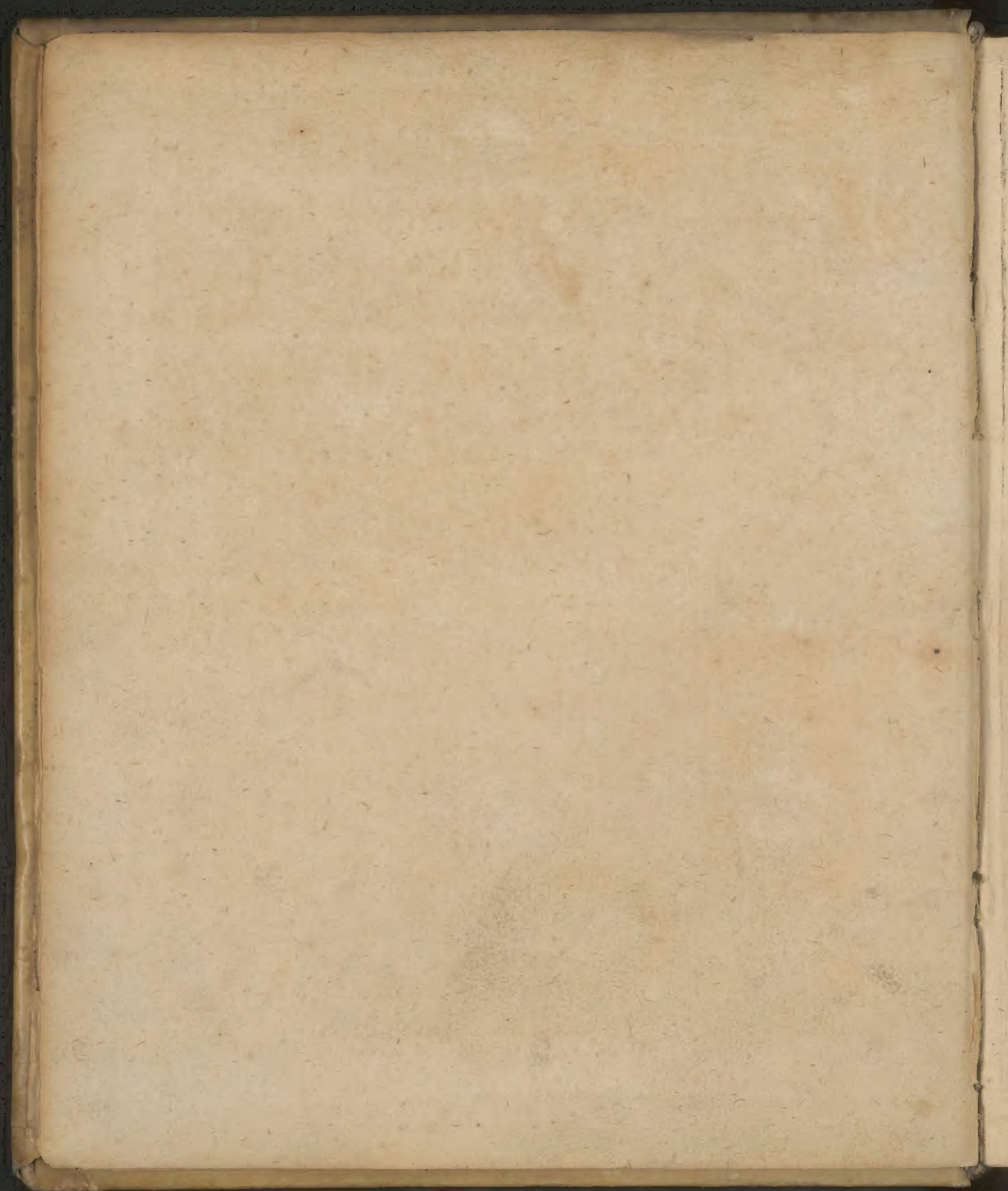
55497

II

VLADISLAVO IV. VICTORI

GESTORVM

GLORIOSISSIMI & INVICTISSIMI

VLADISLAVI IV.

POLONIAE & SVECIAE

REGIS.

PARS SECVNDA

REGEN

PANEGYRICÆ PEPRAE

SENTANS

AUTHORE EVERHARDO WALDENBERGIO

EMBRICENSI

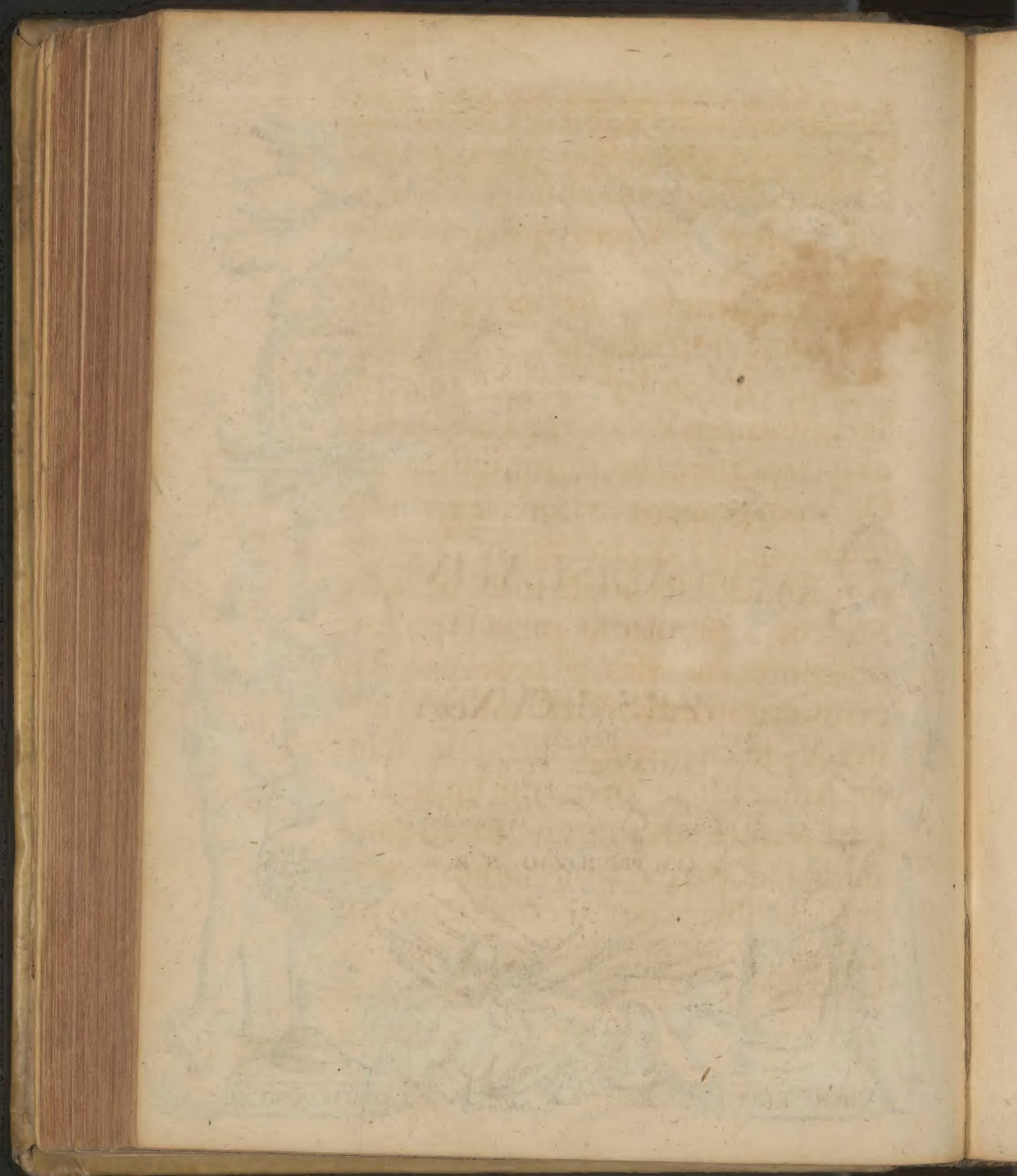
CVM PRIVILEGIO S. R. M.

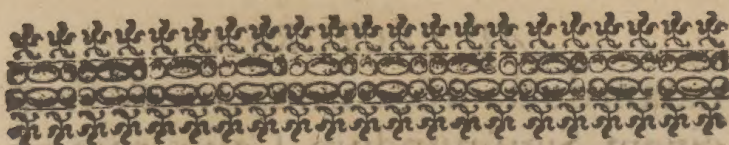
GEDAM TYPIS HUNSFELDIANIS.

ANNO 1673.

VIRTUTE DUCES

COMITE FORTUNA

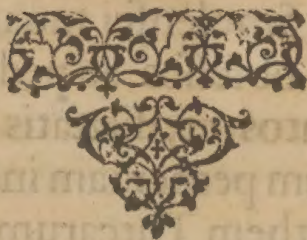

AD LECTOREM.

EST, benevole Lector, quod hic quoque te scire velim: videlicet in tres libros hanc etiam partem, Serenissimum VLADISLAUM IV. REGEM, repræsentantem, me distinxisse: Quorum primus electionem ejus, coronationem, & solennem legationem Romam: secundus totus bellicus, Moscos à Smolensci mœniis pulsos, oblessores obsessos, ad pedes usque Regis humiliatos, et, dilatatis Regni terminis pacem perpetuam initam: deinde Amurathem Turcarum Imperatorem, terrore adventus Regii, ad ignominiosam pacem compulsus, & Borussia liberata: Tertius totus pacificus, Regnum visitatum, honorem doctis exhibitum, Cæciliam Re-

AD LECTOREM.

natam ductam & coronatam, & Principem Sigismundum Casimirum ex canatum, continet. Neque de veritate hujus quoque partis dubitare te volo, quia & à viris fide dignissimis, qui ipsi interfuerunt, accepi, & non minus, quam Primam Partem, à gravissimo Senatore Poloniae Regni, perlectam, ad typum dedi. Fruere itaq; sine scrupulo, benevole Lector, & vale.

GESTO.

G E S T O R U M
 GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI
 VLADISLAI IV.
 PARTIS SECVNDÆ

LIBER PRIMUS.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Poloniae Re-
 gem electio.

SUMMARIUM.

Sigismundus III. singulari beneficio Dei ad Se-
 neſcutem pervenit. Gustavus Adolphus Regno
 ejus insidiatur: Russelius Subdelegatum & lit-
 teras ad varios Senatores mittit. Litteræ Sigismundo
 Regi traduntur. Regis in Senatores fiducia, & Se-
 natorum erga Regem fidelitas. Instrumentum lega-
 tionis & litteræ comburuntur in foro. Subdelegatus
 A Russ-

2. GESTORVM VLADISLAI IV.

Russelij cum ignominia & in rusticali curru dimittitur. Filij Regis, à Republica, à tergo lateribusque Regis, in comitijs publice collocantur. Sigismundi Regis mors & laus. Comitia Varsaviae. Omnium oculi in Vladislaum Principem, ejus Regiae virtutes enumerantur. Mira circa Electionem ejus animadversa. Concordibus omnium votis in Regem eligitur, & latitia univrsorum, ob ejus electionem.

Sigismundus III. senex. **I**Am raro Dei naturæque beneficio Sigismundus III. Poloniae Sueciaeq; Rex, ad lassæ ætatis debilitatem rugasq; pervenerat: & præceps quodammodo ad occasum vita, per minus quotidie vitæ currebat. Interim prole numerosa, paternæ virtutis æmula & hærede, in qua & vivere & regnare (si ita visum Superis) in multas generationes posset, beatus. Quod tantū solatium ejus, ille, qui tum *Gustavus Adolphus* res novas passim moliebatur, Gustavus Adolphus non parum turbavit. Viditque se vivente, & stipata adolescentibus optimis dignissimisq; Domo, in nullo Filiorum suorum degenerante, Regiis oculis suis Sigismundus, quod ille Sarmatico Sceptro, per Russelium Legatum suum, insidiaretur. Venit hic damnabilibus instructus chartis: sed dum in procinctu & limitibus Sarmatiæ est, non ausus progredi, Subdelegatum cum instrumento, variisq;

PARTIS SECUNDÆ, LIBER I.

Variisq; ad diversos Senatores litteris, Warsaviam
ad comitia mittit, timorem suum ægritudine lar-
vans; cum, ad quam integros, incorruptibiles, Re-
gique suo fideles, litteras destinaret, non nesciret;
adeoque, ante exordium inauspicatæ rei, jam de
exitu minus prospero suspicaretur. Non fugit, quâ ^{Littera e-}
providentia erat, Sarmatiæ universæ Senatum, no- ^{jus Sigis-}
væ rei pondus: & jam sagaciter consilia subodora- ^{mundo Re-}
tus, antequam sigillum litterarum solveret, ad Si- ^{gi tradū-}
gismundum Regem se contulit, quod suspicaba-
tur aperuit, et, quid tali in negotio fieri vellet, sub ^{Regis in}
misit quæsit. Rex, per Thomam Zamoscium ^{Senato-}
Cancellarium suum, fidem ejus commendans, non ^{res fidu-}
parum Sanctioris erga se Concilii reverentia re-
creari respondit. In mentem quippe redire & i-
dem gloriari posse, quod in solenni Principum ex-
ternorum, qualitates terræ suæ laudantium, Sigis-
mundus Primus; qui unicam hanc gloriam suam,
dixit, cum omnia possideret quæ cæteri, quod in
cujusque subditi sinu ac pectore dormire tuto se-
cureque posset. Quod ad litteras autem & Lega-
tum attineat, etiamsi eâdem, in simili casu, quâ
olim Carolus, ratione procedere posset, tamen,
proniore ad clementiam natura, Cœlestium mo-
re, delinquentibus indulgere. Eant itaque, audi-
ant, legant, consultant: neutiquam se fidei eorum

4 GESTORVM VLADISLAI. IV.

*Senatorum
erga Re-
gem fide-
litas.*

diffidere; cuius experimentum semper, & jam
vel insolentius feterint. Dictum, factum. Inspe-
xit Sarmatiæ universæ Senatus litteras, & singu-
los abominabatur paragraphos, cum tot, in nun-
quam satis laudabilem Austriacam Domum, &
innoxios Societatis Jesu Patres, obliqua legeret:
cum incurabiles Reipublicæ morbos, ab hoste
prius (scilicet) quam à se animadversos, mirare-
tur: & imminetia, ab Oriente & Septentrione,
Regno mala, vera quidem, sed non, nisi Gustavo
Adolpho Polonorum Rege, avertenda rideret.
Quasi is vero, & non Vladislaus Ariadna illa esset,
quæ Theseum hunc (Sarmatiam puto) pruden-
tiæ suæ fortitudinisque filo, è labyrintho pericu-
loso eductura esset. Quid ergo? Nunquam pro-
nior (qui vel maxime pronus semper fuit) Sena-
tus universi in Sigismundum optimum Regem
affectus elucere potuit. Unanimi quippe iterum
consensu, & hæc, & quicquid alibi litterarum e-
rat, ad eum deferabatur. Qui innocentiam ipso-
rum & integritatem laudans, eorum reliquit ar-
bitrio, quicquid faciendum porro videretur.
Itaque, rogo in medio fori structo, piacularibus
flammis litteræ comburuntur: & latores, rusti-
cali plaustro ad Russelium suum revehebantur.

*Litteræ
publicæ
combu-
runtur in
foro.*

Tan-

Tantum vero abfuit ut à prole regia, ad Gu-
stavum Adolphum, Senatus declinaret affectum,
ut iisdem in Comitibus, Terrestres Nuntii, toti⁹ No-
bilitatis Legati, à Sigismundo Rege suo peterent
(quod nunquam antea factum) ut Soboli Regiæ
locum in Comitibus faceret, à tergo lateribusque
suis: ut Reipublicæ paulatim assuesceret, paren-
tisque Regis judicia imitaretur; adeoque, tan-
quam successuris aliquando Regibus, abblandi-
rentur.

Cæterum Sigismundus Rex, ad veritatem illa
defunctus, integritati innocentiaque Senatus
Regni sui, experimento irritata, porro confusus,
Sarmatiam, prolemque suam, quotidianis preci-
bus, de cætero, iusto Numini commendavit. Ad-
eoque, ut erat piissimus, continuis ad Deum vo-
tis meditationibusque Divinis, tantillum, quod
reliquum erat, vitæ transegit. Hoc quoque in ex-
tremis ei indulgentibus Superis, ut fiducia, de fi-
lio Vladislao successuro sibi, à Senatoribus ipsis
concepta, pleno iudicio, & omnibus Ecclesiæ Ca-
tholicæ Sacramentis munitus, Cœlestibus animâ
consignaret. Mortuus est, Anno post Christum na-
tum, M. DC. XXXII. 30. Apr: Rex vere piissimus,
Clementissimus, & Catholicæ fidei tenacissimus:
ipse in armis foelix, per Vladislauum filium, Divino

*Sigismu-
di Regis
virtutes,
Mors, &
Lau.
An. 162.
30. Apr.*

6 GESTORVM VLADISLAI IV.

quodam beneficio, felicissimus; cui aduersa quædam, ex votis plurima contigerunt.

Gnesnensis Archiepiscopus disponit negotia Regni. Post ejus mortem Johannes Wezyk Gnesnensis Archiepiscopus Primas Regni, de Salute Reipublicæ, jam suæ, sollicitus, Provinciarum Nuntios convocavit, et, prævia, contra internos externosq; hostes, confœderatione, singulis Palatinatibus dati judices, & securitati publicæ prospectum, constitutumque comitiorum tempus, quo Rex novus eligeretur.

Omniū oculi in Vladislau Principē. Interim oculi omnium in Sobolem Regiam convertebantur, cujus quælibet optimum Parentis optimi Epitaphium erat, in quo singulæ Sigismundi virtutes fuscæ legebantur. Maxime tamen Vladislaus Princeps, jam hæreditarius & Serenissimus Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rex, electus Magnus Moscoviæ Dux, animos omnium oculosque afficiebat; cum eum quisque Regem suum destinaret, & jam Sarmatia tacita animorum concordia veneraretur. Quemadmodum enim *Sen. Consol. ad Marciam* agricola, everfis arboribus, quas aut ventus radicitus evulsit, aut contorsus repentino impetu turbo confregit, sobolem ex illis residuam fovet, & amissarum semina statim plantasque disponit, & momento adulescunt amissis latiora; ita Sarmatia, Sigismundo Rege defuncto, prolem ex eo residuam fovit, eamq; statim

statim ad Regnum disposuit: cum jam adolesceret quotidie, immo (si ita fas loqui) adolevisset, amisso lætior.

Inerant quippe Vladislao virtutes Regiæ omnes, adeo ut sæpius, Sigismundo adhuc viventi, ^{Regia} Vladislai ^{virtutes.} Primates, de absolutissimo filio congratularentur, & felicitatem suam deprædicarent, quod non alibi quærendus illis Polonia Rex, sed in ipsa Sarmatia & prole Regia esset. Prudentia quasi ingeni- ^{Prudentia.} ta erat, quæ à puero Principem, per adolescentiam, comitata nunquam fefellerat. Immo tantum jam olim apud hostes Moschos valuerat, ut ab illis, prope modum adhuc puer, & maximo Imperio sufficere judicaretur, & in Magnum Ducem eligeretur.

Temperantiâ omnibus in aula versantibus ^{Temperantia.} exemplo fuerat, plurimis incitamento: Nomentanos, Apicios, & Mæcenates, terrarum ac maris bona conquirentes, & super mensam recognoscentes omnium gentium animalia, & ebrietate quotidiana vertiginosos, semper averfatus; memor plenissimos esse voluptatibus stultissimos quosque, & nequitiam abundare jucundis: magis amans remissas Sapientum voluptates & modestas, languidas fere compressasque, immixtas interpositasque vitæ, ut inter seria ludi. Jam vero, affectibus domandis, robustissimo semper animo fuerat,

ne mi-

8 GESTORVM VLADISLAI. IV.

ne min⁹, inter quotidianas victorias, fortis animo,
quam manu viribusque diceretur: non ignarus
Sen. lib. 4 *gentes facilius esse barbaras impatientesque alieni ar-*
de ben. *bitrij regere, quam animum suum continere & tra-*
dere sibi.

Clementia Clementia, licet adhuc sub Patre & nondum
omnino sui juris, tamen sæpiuscule se ostendebat,
cum & hostibus cædi destinatis aliquando parce-
ret, pro supplicio adjudicatis intercederet, nec
inimicos quidem suos & adversarios, pro aliorum
voto, ulcisceretur. Et recte hoc quidem ad mo-
rem Cælestium, & optimæ gubernationis nor-
Sen lib. 1 *mam. Quod si enim Dii placabiles & æqui delicta po-*
de Clem: *tentium non statim fulminibus persequuntur: quanto*
æquius est hominem hominibus præpositum miti animo
exercere imperium, & cogitare, utrum Mundi status
gratior oculis pulchriorque sit sereno & puro die, an
cum fragoribus crebris omnia quatiuntur, & ignes
hinc atque illinc micant. Atqui non alia facies est
quieti moderatique imperij, quam sereni Cæli & ni-
tentis. Crudelè Regnum turbidum, tenebrisque obscu-
rum est, inter trementes & ad repentinum sonitum,
expavescentes, nec eo quidem, qui omnia conturbat,
inconcusso.

Humanitas. Humanitate, comitate, affabilitate, tantum
Sarmatas alios supergressus erat, quantum ipse di-
gnita-

gnitate super cæteros omnes eminebat: nam cum utilem se efficere civibus suis mortalibusque universis proposuisset, non tantum paratus erat petentibus aliquid, sed obvius; nunquam contracta cuiquam fronte rugosus, sed liberalis, lætus, lenis. Adeo ut Serenitate mentis, antequam Rex, jam Serenissimus esset: occulto virtutis & naturæ suæ genio ad summa trahente, ut jam hoc possideret, unde Reges Serenissimi nominantur, antequam eligeretur, antequam coronaretur. Neque enim ego ullam aliam ob rationem Reges Serenissimos appellatos judicaverim, quam ut jugiter Serenitatis suæ memores, eandem plane faciem servarent. lætam, comem, placidam, & inconcussam.

Fortitudinem tot pæliis, certaminibus, hosti-^{Fortitudo} busque devictis, tot per annos, tot per arma, tot ^{& felici-} per hostes probatam, non poterat Orbis satis ad-^{tas.} mirari: qui juvenilibus annis, plures, potentiores, formidabilioreque hostes vicerat, quam cana ætate etiam felicissimi Duces consuevissent. Quid Moscovia vastius? Quid Turcia populosius? Hanc terruerat, illam subjugarat: huic Leges posuerat, illi imperarat: istorum potentiam & Imperium tantum non everterat, horum paucis, non dico annis, non dico mensibus aut septimanis, sed diebus, concusserat & debilitarat. Adeo ut verius de

B

illo,

illo, quam Pompeio Magno, illud Ciceronis usur-
 pari posset, eum tam periculosum Bellum tam par-
 vo tempore confecisse, *quantum aut ab omnibus Im-*
peratoribus uno anno, aut ab uno Imperatore omnibus
annis, confici posse videretur. Felicitatem vero, cum
 per tot victorias, nunquam interruptas, nunquam
 corruptas, comitata fuisset, comitaturam porro,
 Cœlesti beneficio, sperandam esse.

Libera- Regia demum illa virtus liberalitas, in Regio
litat. Vladislai animo altius radices fixerat, adeo ut li-
 beralissimus Principum sui temporis merito dice-
 retur. Inerat quippe illi particula quædam Divinæ
 auræ; adeoque liberalius de facultatibus suis di-
 spensans, non tristi, non rugosa fronte, nec rogatus
 multum, sed ultro quotidie offerebat. Jucundiora
 enim sunt, quæ humana facie, leni, placidaque tri-
 buuntur, quæ cum dat superior non insultat, sed
 descendit in æquum detrahens muneri suo pom-
 pam. Recte ad naturam beneficii quod conferre,
 non perdere liberalitatem, Vladislaus cupiebat.
Sen. lib. 1 Quid enim beneficium est? *de ben:* *Benevola actio tribuens*
gaudium, capiensque tribuendo, in id, quod facit, pro-
na, & sponte sua parata. Hac itaque vera liberalitate
 omnium animos sibi colligabat. Quæ profecto
 tanta in hoc Regio Principe semper emicuit, ut
 alias, & apud exterarum nationes degens, tam copiose
 dona-

donaret, ut à quibusdam etiam declinare nonnihil ad alteram partem judicaretur. Sed nesciebant illi, quod in aliis vitium, in Regibus Principibusque virtutem esse, *quos eo loco fortuna posuit, ex quo* Sen. lib. 5 de ben: *largiri multa possunt, & quos armis quam beneficiis* de ben: *vinci minus flagitiosum est.*

Suspiciebat ergo Sarmatia Univerſa hanc Regiam indolem, hunc integerrimum animum, in quo omnes virtutes Regiæ, imo, quod amplius, Anhelabant Sarmatia Vladislao boni Viri, non tantum inerant, sed etiam eminebant. Quid enim aliud, si liceret inspicere, in boni dulcem Regem. viri animo inveniremus? *Pulchram faciem, inquit* Epist. 95. *Seneca, sanctam, ex magnifico placidoque fulgentem* *videremus: hinc justitia, illinc fortitudine, hinc temperantia prudentiaque lucentibus. Præter has frugalitas, & continentia, & tolerantia, & libertas, comitasq̃, & (quis credat?) in homine rarum humanitas bonum, splendorem illi suum affunderent. Tum providentia, tum elegantia, & ex istis magnanimitas eminentissima, quantum, Dij boni, decoris illi, quantum ponderis gravitatisq̃ adderent? Quanta esset cum gratia authoritas? Nemo illum amabilem, qui non simul venerabilem diceret.* Quid horum in absolutissimo Vladislao non vidimus? Ideoque hunc boni Viri, & hunc Regium vere animum, promiscue omnes non amabilem tantum, non venerabilem tantum, sed Sarmatico

Sceptro dignissimum agnoscentes, imperare sibi anhelabant: unum illum, plus quam oneri illi parem, qui Sarmatiam sustineret, & liberrimis nobilissimisque Viris mentibusque jura daret, prædicantes.

*Comitia
inchoan-
tur.*

Et jam determinatum tempus comitiorum aderat, & paulatim Senatores, Episcopi, Palatini, Castellani, Nuntii terrestres, Nobilesque conveniebant, cum, tentoriis extra Warsaviam in aperto campo fixis, fossa Primates à vulgaribus distinguerentur: extra quam, caupones, lixæ, calones, castris quodammodo exesse iussi, & à nucleo nobilitatis secreti, degerent. Tum jucundum illud risuque dignum contigit, quod, cum Senatores omnes, Palatini, Castellani, Capitanei, aliisque promiscue Nobiles, propter obitum Sigismundi Regis pulla veste convenissent, neminemque jam velamenta distinguerent, promiscue Baietto rectori, sæpius humilioris conditionis homines, præsertim si lineamenta corporis, gravitas, incessusque venerabiles proposuisset, Senatoribus & Palatinis ignoti, ab iisdem non vulgariter, sed pro Magnatibus honorarentur.

*Duo no-
tabilia
circa ele-
ctionem
Vladislai*

Cæterum multos dies, immo Septimanas, de legibus & conditionibus, novo Regi præscribendis, & ab ipso ratificandis, tenuit, antequam ad electi-

onem descenderetur. Cum autem convenire præstituto tempore nequivissent, consultius visum eligere, & iterum convenire. Duo autem notabilia & maxime rara, circa novam illam electionem, acciderunt. Alterum, quod toto consultationis & electionis tempore, noctibus singulis à Cælo pluvia deorsum fusa, mira vicissitudine, dies serenissimas semper natura indulserit: adeo ut, cum de Serenissimo Vladislao Principe eligendo universorum mentes occuparentur, favere Superi, applaudere Cælum, & ipsa rerum natura videretur. Alterum, quod, inaudita felicitate, Vladislaus æmulum in electione nullum habuerit: Ita mentes omnium, seu desperatione, seu reverentia, seu affectu, cum dignissimum omnes judicarent, in unum conspiraverant. Intercessere ipsi Serenissimi Fratres, Romanus quoq; Pontifex Urbanus VIII. Romanorum Imperator Ferdinandus II. Filius ejus Ferdinandus III. Hungariæ Rex, aliisq; Placuit Reipublicæ, quod propositum suum, tot exterorum Principum intercessionibus erigeretur. Nihil ergo restabat, nisi ut vota in voces crescerent, & qui jam animo Rex nominabatut, verbo diceretur. Solum hoc tempus remorabatur, quod tardius, exorbitantium affectu votis currere videbatur. Sed tandem & ipsa adfuit exoptata o-

mnibus serena fronte dies, Vladislaum viduæ Sarmatiæ Regem, Sarmaticum Vladislao collatura Regnum. Itaque, quod felix, faustum, fortunatumque, in campo sub dio Reipublicæ capita convenere: adfuit Generosa & ipsa votis concursura Nobilitas, & plebs innumerabilis Warsaviensibus effusa portis, ad Solennitatem curiosa convenit. Johannes Wezyk Gnesnensis Archiepiscopus Primas Regni, unde initium rerum omnium, à Deo cœpit. Et Sacrum de S. Spiritu hymnum, populo succinente, de geniculis inchoavit. Tum, prævia Oratione, ad talem eligendum Regem universos exhortatus est, qui Ecclesiæ Catholicæ ornamento, Reipublicæ Polonæ præsidio, Sarmatiæ universæ emolumento futurus judicaretur. Ne autem judicia humana fallerent, rogandum Deum Ter Optimum Maximū, ut instillare sensibus omnium & intellectui, dignissimum non dedignetur. Iterum ergo in genua provoluti adoravere. Interim vero (quod in tanta hominum plusquam centum milliū multitudine miraculo simile fuit) tam profundum, silentium erat, ut ne hinnitus quidem equi, non tussis male sani, non murmur aut strepitus audiretur; immo ne hominum quidem umbra præsens fuisse videretur. Tum vero, cum illa Senatorum Primatumque Majestas se sursum movit, ora omni-

omnibus sua rediere: ita geminato murmure, ut tacuisse tantum ad ingeminandas, recepto spiritu, voces viderentur. Inde mutua reverentia ab invicem discedentes, singuli Palatini ad singula tabernacula se contulere: & votum ipsi suum primo emittentes, à Primatibus Nobilibusq; singulis Palatinatus sui collegere.

Hinc tertium, in ipsa jam electione, rarum emerfit. Cum enim Palatini, ad circulum subdiorum reversi, universorum vota apud Archiepiscopum Gnesnensem deponerent, insolenti quadam concordia, ita in unum Vladislaum conspiravere, ut è tot millibus non unum fuerit, quod ad alium di-

*Omnium
voti Vladisla-
Rex
electus.
Mense
Novemb.
Anno*

gigeretur. Singulare hoc Dei beneficium erat, pacis & concordie Principis, qui eandem omnibus mentem Divinitus instillaverat. Amoris & affectus indicium erat, cum, quem pectore suo clausum, singuli gessissent, communibus votis aperuissent. Immo & omen erat felicissimum fore, & concordiam pacemque subditis universis collaturum, in quem tam feliciter & fortunate, tot diversarum suffragia gentium, & Polonica, & Lithuanica, & Russica, & Borussica, & Masovitica, & Podoliana concordassent. Quem Senatores omnes, & Nobilitas universa, & Civitates præcipuæ, quibus ferendi, in electione Regum, suffragii jus competit, pari desiderio anhelant, unam omnes elegerant mente ac voce. Sic

1632.

Electus
Rex pro-
clamatur

Sic etiam Archiepiscopus Gnesnensis accepit,
& consilia divina miratus, Deū laudans, Sarmatiæ
novoq; Regi tacite congratulabatur. Itaque hilari
fronte ad Marscalcum Regni Lucam Opalinium
conversus, Serenissimum Vladislau hæreditarium
Suecię Regem, electum Magnū Moscovię Ducem,
nunc electū Dei gratia Polonię Regem & Magnū
Lithuanię Ducem, non sine voluptate utriusq; de-
claravit. Marscalcus Magnatibus Regni, inde po-
pulo universo, electum Vladislau Polonię Regē,
& Magnum Lithuanię Ducem, vicissim aperuit, &
primus votivam illam lætitię congratulationisq;
plenā vocem, *Vivat*, ingeminavit. Tum vero uni-
versa multitudo imitata Marscalcum, eandem vo-
cē cum fœnore reddidit, tanto reboatu, ut multo-
rū auditus periclitaretur, cum tot millium guttura
ad raucedinem laborarent. Inde, cum promiscuum
vulgus cæpisset vociferandi vovendiq; satietas, ad
agendas Deo, pro concessa felicitate, gratias, Sena-
tores cōvertebantur. Et Gensnensis Archiepiscopus,
SS. Ambrosii & Augustini hymnū. *Te Deū Landa-*
mus, solenniter inchoavit: qui Musicorum voci-
bus, Chelis & Cymbalis continuatus, & tandem
modeste plerorumque circumstantium vocibus,
præ lætitia, quasi coadjuvantibus, absolutus,
fortunatissimæ coronidem electioni
imposuit.

CAPVT SECVNDVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Poloniae Re-
gem Coronatio.

SUMMARIUM.

Reges à natura monstrari: quæ varias Ceremonias, ad eos à vulgaribus distinguendos, excogitavit. Hæ Ceremoniæ explicantur: Et quod Reges ab iisdem officii sui admoneantur. Polonia anhelat coronationem Vladislai IV. ut maturius ejus virtutibus, ab invasione hostrum liberetur. Sed Vladislaus, febris correptus, Et septimanis aliquot lecto affixus, vota omnium nonnihil retardat. Tandem tamen convalescens Cracoviam proficiscitur: quam Summa magnificentia Et pompa ingressus, postridie Parentibus suis iusta persolvit, Et Anno 1633. 6. Feb: die Dominica, solenniter coronatur.

Quemadmodum Reges natura monstravit, ita modum quoque suggessit, quo à vulgaribus distinguerentur, & non uno titulo venerabiles Ter-
rarū Orbi proponerentur. Ad hoc eis Diadema, Sce-
trum, Pomum aureum, Gladium, Sacram unctio-
nē, Dalmaticā, piviale, & tot ceremonias, in coro-

C

natio

natione adhiberi solitas, excogitavit partim, partim etiā revelatione Divina accepit, ut & secularib⁹ & Ecclesiasticis gradibus, ad dignam eminentiæ suæ Majestatem, Reges ascenderent: quæ omnia tamen vicissim Reges officij sui commonefacerent; ut quot Ceremonijs totidem fere Sacramentis, ad justum Regimen, instruerentur. Quid enim oleum, quo primo inunguntur, aliud, quam ut, à Deo faciendum initiū, doceantur, et, sine ope Divina, tanto se operi impares, & infirmos cogitent; cujus, per unctionem, benedictione, in omnibus cōfirmantur? Quid, immediate post unctionē, piviale & Dalmatica, nisi ut, quatuor initijs formato pallio, de potentia Dei pariter moneātur; cui quatuor partes Orbis subjectæ, & cujus indulgentia Reges terram possident? Quid gladius, nisi ut, justitiæ memores, huius adminiculo, puniant improbos, molem iniquitatis, & hostes, destruant, & Ecclesiam, populosque sibi subjectos, à periculis fortiter tueantur? Quid Diadema, nisi ut eminentiam suam cogitent, et, quemadmodum dignitate & honore reliquos homines, ita rebus optimis quoque præcedant; nec virtute minus, quam præmio virtutis emineant; præsertim quia.

*Cere-
monia coro-
nationis
Regia
quid si-
gnificet.*

Regis ad exemplum totus componitur Orbis?
Denique (ut singula non discutiam) quid Scept-
rum

rum sive virga, nisi ut, unde Reges nominantur, moderati regiminis recordentur, et, procul tyrannide, se populorum quasi Magistros cogitent, et, è subditis, malos terreant, bonos elevent, errantes autem & dubios, aut doceant, aut confirment? Recte ergo, tum ad dignitatem eorum, tum ad utilitatem etiam, statim post electionem, vel ipso auspicio sui regiminis, Diademate Reges coronantur; ut uno semel compendio, & sui, & officii sui, à Cæremoniis ipsis admoneantur.

Itaque amabat quoque Polonia Vladislaum IV. quem ob easdem rationes in Regem suum elegerat, cæremoniis etiam solitis solenniter confirmari: & amabat impensius, & serio magis, quo maturius ejus virtutibus erigeretur, & ab insultibus hostium Respublica liberaretur. Jam enim & Sarmatiam Mosci intraverant, imminebant Turcæ, vagabantur Tartari, & è longinquo Sueci minabantur. Et anhelabat ipse Vladislaus etiam, ut, dignitate consummatâ, expeditus in hostes & prælia proficisceretur; adeoque Regnum maximum, quod ob virtutes Regias omnes electione acceperat, victis in circuitu hostibus, pacifice possideret. Sed ipsius, & omnium vota, importuna, post electionem ejus, infirmitas nonnihil retardavit. Acutissima enim febri correptus, maximo omniū

Regis infirmitas coronationem retardat.

cum dolore, decubuit, & non, nisi post Septimanas aliquot, vires recepit.

*Conva-
lescens
Cracoviā
profici-
etur.* Ut primum autem valetudo in melius ivit, ad consuetum hujus solennitatis locum, Cracoviā profectus est. In cujus viciniam cum venisset, in amenissimo prædio Cellariorum, medio circiter à Cracovia milliari, noctem unam transegit. Ubi illuxit, tanta Senatorum, Capitaneorū, Nunciorum Terrestrium, & promiscue aliorum Nobilium, ad cohonestandum eius ingressum, multitudo confluit, ut numerosi exercitus speciem præberet. Superant enim, in hac parte, omnes facile Nationes Orbis, Poloni, quas non numero tantum, sed etiam splendore transcendunt.

*Exjus so-
lennis in-
gressu An.
1633.
3. Feb.* Itaque Vladislaus Rex, aliquot Nobilium milibus comitatus, ea magnificentia Urbem ingressus est, ut triumphū potius quam ingressum diceret. Præcedebat Archiepiscopus, quem Episcopi, Palatini, Castellani, Capitanei, Nuncij Terrestris, externorum Principum Regumque Legati, & alij, æmulo vestium apparatu, suo quique ordine, Nobiles comitabantur: quorum aliqui, præsertim Senatores, centenis aliquot famulis, pro more Patriæ, comitati, Hunnorum alij, Gothorum Wandalarumque alij, Turcarum, Tartarorum, Persarum, & Hungarorum alij, & omnium fere gentium, aut ut
viguit

viguit olim, aut ut usurpant modo, habitum referebant. Nec interim Cracovienses feriabantur: quorum alii, è tota Pentapoli, in occursum Regium, multis cuneis egrediebantur: alii expurgatas plateas pinearum semper virentium fertis, & parietes ædium tapetibus variis exornabant. Sic Rex, extra Urbem, à diversis, diversorum Cracoviensium Oppidorum, Senatoribus Salutatus, sub aureo Cœlo, inter frequentes tormentorum explosiones, in Urbem equitabat, & Regium deinde Palatium, inventionibus novis & variis exornatum, subiit.

Antequàm autem coronaretur, placuit prius ^{Parentibus suis} ~~Se-~~renissimis Parentib⁹ suis (nam Regina quoq; non ^{justa per-} ita pridem obierat) ^{solvit 4. Febr.} iusta persolvere. Quod sequenti die omnium Senatorum comitatu factum, prosequentibus, Orationibus gravissimis, typoq; vulgatis, Mathia Lubinski Plocensi Episcopo, & Johanne Lipski, tunc quidem Culmensi & Pomesaniæ Episcopo, nunc autem Archiepiscopo Gnesnensi, Primate & Primo Principe Regni. Tertia autem ab ingressu die, more Regibus Polonorum consueti, pedes, licet nondum omnino in valetudine confirmatus, rupeculam Casimirianam ascendit, & S. Stanislai reliquias venerabatur.

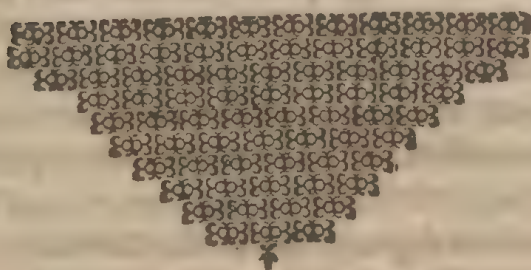
*Huius
Regis Po-
lenia co-
ronatio
6. Febr.*

Sexta demum Februarii die, quæ erat Dominica, ad solennia coronationis processum est. Tum Johannes Wezik Gnesnensis Archiepiscopus, Pontificaliter indutus, cum diversis Episcopis, Abbatibus infulatis, & toto Clero, ad Palatium Regium processit: quod cum Episcopis solis ingressus, Regem (per Marschalcum interim, sandaliis, tunica, chirothecis, alba, Dalmatica, Pallioque vestitum) inter Primores Regni stantem, aqua benedicta asperfit, & acceptum, inter Episcopos Cracoviensem & Cuiaviensem, medium, præferentibus Senatoribus, quibus hoc officii est, Coronam, Sceptrum, pomum aureum, & gladium evaginatum, ad D. Stanislai Basilicam, solenni processione deduxit. Ibi, postquam regalia, qui ea portabant, Senatores, in altare deposuissent, & Rex, ex concepta formula, iuramentum, de servandis & manutenendis Juribus, Privilegiis, Libertatibus Ecclesiasticis & Sæcularibus, privatis & publicis Regni & M. D. Lithuanie, præstitisset, Dalmatica & piviali exuebatur: quibus, cum ab Archiepiscopo oleo Sacro esset inunctus, solenniter iterum indutus, ab eodem Archiepiscopo gladius, ejus dexteræ prius insertus, lateri accingebatur. Inde diadema illi imposuit, & aureo pomo sinistram, dexteram vero Sceptro imple-

implevit. Quibus solita solennitate peractis, Rex panem & vinum sub offertorio obtulit, et, pacem (ut dicitur) exosculatus, sacrosanctum Christi Corpus accepit. Demum, absoluto Sacro, ad thronum, medio templo ordinatū, ab Archiepiscopo ductus, & (ut ita dicam) inthronisatus, gubernaculis Regni præficiébatur. Ita Vladislao solenniter in Polonia Regem coronato, Archiepiscopus, *Te Deum Laudamus*, exordiebatur: quo omni musicalium instrumentorum genere absoluto, Rex, accepto in manus sacro gladio, aliquot optime de Republica meritos, ad Equestris ordinis dignitatem evexit. Ad Palatium deinde deductus, accumbentibus ordine Senatoribus, ipse in throno, ad mensam eminentiorem, cibum cepit. Et ita quidem istius diei solennitatis litatum.

Sequenti die Rex, præferentibus Senatoribus iisdem regalia, maxima cum solennitate, ad ^{Festivia} forum deductus, à civibus, in edito Solio, ad hoc ^{post coronationem} pulcherrime juxta prætorium facto, jusjurandum, & pretiosissima aurea & argentea dona accepit: et, sinistra pomum aureum, dextera gladium evaginatum tenens, aliquot benemeritos, iterum nobilitate donavit. Subsequentibus deinde

inde diebus, coronationis suæ solennia, tum spectaculis variis, tum audiendis congratulantium variorum Principum legationibus clausit; & mox simul à solennibus animum ad alia transtulit, quæ sequemur.

CAPVT TERTIVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. Solennis legatio
missa Romam.

SUMMARIUM.

Vladislaus Rex, post coronationem suam, Georgium Ossolinski, ad obedientiam Summo Pontifici præstandam, Romam mittit. Hic Georgius Ossolinski describitur: ejus prudentia in instruenda legatione. Stupenda magnificentia Romam ingreditur, & obedientiam Summo Pontifici, Vladislai IV. nomine, mira eloquentia præstat. Filij unici titulo à Romano Pontifice cohonestatur, & eadem Pompa regressus, majorem Polonicæ Nationis æstimationem, Vladislai vero Regis maximam, Orbi illidit; adeoque legatio hæc, in summam utriusque gloriam desuit.

Solennitatibus coronationis peractis, more Imperatoribus Regibusque Christianis consueto, de obedientia Summo Pontifici exhibenda, Poloniae Rex Vladislaus IV. cogitare cæpit: quam præstare quidem certissimum erat, sed per quem in deliberationem venit. Oportebat enim talem esse, qui Regis Septentrionalium maximi Ma-

D

jesta-

Rex Georgium
Ossolinski
Legatum
Romam
legit.

jestatem, eminentiā, & magnitudinem, moribus suis referret: qui triumphos & victorias ejus, tum & liberrimæ gentis magnanimitatem, generositatem sua exprimeret: & deniq; talem per quem Vladislaus, & Polonia loquerentur. Itaque Rex non minus judicio quam imperio maximus, capit oculos suos circumferre ad opus, & cum plurimos infortunata hac parte Polonia dignosintueretur, unum tamen ex omnibus Georgium Ossolinski legit velut oportuniorem. Quem Virum, quia non tantum tanti circa se Regis opinioni respondit, sed perennem etiam terrarum Orbi, inusitata hac suæ legationis dispositione, splendore, & ordine, stuporem illisit, circa rarum velut una rapti, curiosius aspiciemus.

*Quis iste
Georgius
Ossolinski.*

Ille itaque Georgius Ossolinski Comes in Teczyn, antiquæ nobilitatis familia genitus, pueriles & adolescentiæ annos, more majorum suorum, non amœnioribus tantum, sed severioribus etiam Musis impendit: & adeo quidem feliciter, ut easdem, quas diu coluerat, tandem in ævum socias sibi adjungeret. Inde animus ille discendi avidus, & Poloniæ terminis nescius circumscribi, pleraq; alia Europæ Regna, in spem majoris fructus, sibi impressit. Nec minori quam conceperat utilitate, Germaniam, Belgium, Galliam, Italiamque per-

peragrans, omnium istarum regionum linguas, & necessariam scientiis consummandis experientiam, in Poloniam retulit. Mox ergo publicis rebus admotus, eam prudentiæ & omnis eruditionis famam sparfit, ut legationibus extraordinariis regni adhiberetur. Ita Anno 1621. cum periculosum illud bellum Valachicum immineret, à Sigismundo III. gloriôsæ memoriæ, Legatus in Angliam, missus, & è naufragio quasi resurgens, etiam ab illo Rege subsidium militum impetravit: quamvis, ob belli illius inopinatum finem, serotinum illud, & alterius dolo alio tractum. Ab eo tempore, in summis semper officiis, Curios, Tuberones, ac Fabricios imitatus, ea sanctitate vixit, ut nulli corruptioni obnoxius, publice & aperto capite potuerit dicere: *Libertates Regni non vendidi*. Super Ossolinio huic, hac in parte, Petrus Rose, in Belgio Sanctioris concilii Præses: qui, antequam ad hunc eminentiæ gradum ascendisset, ea semper integritate vixit, ut Secretarius ejus, hanc illi dignitatem, ob solam virtutem ejus, ominaretur. Tandem, in ea jam constitutus, ad aucupandam gratiam viri, non infimæ conditionis homo, pretiosissima munera obtulit. Quæ ille cum generose sprevisset, eo tandem ab importuno flecti se passus est, ut caput porcinum se admissurum promit-

mitteret. Quod cum alter, catena aurea circa dentes disposita, & rictu oris adamantibus auroque repleto, obtulisset, ille, præ indignatione impallens, *ergone me corruptibilem*, inquit, *judicasti?* *Apage: nec aliud à me porro, quam supercilium meum*, & *justitiæ publicæ rigorem expecta*. Et quam recte hoc illi! Prudentissimus quisque, ait Seneca, cum primum induci videt munuscula, à theatro fugit, & scit magno parva constare. Cæterum, ut ad propositum revertamur, Is, & ejusmodi erat Georgius Ossolinski, cum supremus Polonicæ coronæ Legatus, à Vladislao Rege, Romam destinaretur. Quo munere deinde maxima sua cum laude, & totius Orbis admiratione defunctus, Legatus postea, ab eodem Rege, & ad Rempublicam Venetam, & ad Serenissimum Electorale Collegium Ratisponam missus est. Et talis Sacratissimo Imperatori Ferdinando II. apparuit, qui majoribus titulis dignus judicaretur. Itaque, ab eodem Cæsare, in Sacri Romani Imperii Principem elevatus, parem meritis suis dignitatem in Sarmatiam retulit. Sed hæc per anticipationem.

Omnia
ad legationem
necessaria disposita.

Ut primum ergo hic Princeps Ossolinski, hoc legationis officium Romam, jussu Regio, sibi subeundum sensit, statim ad media, quibus tanti Regis, à quo mittebatur, Majestatem, victoriarum.

ac triumphorum gloriam, prudentiæ ac magnificentiæ famam, divitias, vires, & arma, quasi primo intuitu, spectatrici Romæ, veluti compendio terrarum Orbis, ingereret, animum vertit. Ad quæ, multa consideranti, tria potissimum necessaria videbantur. Primo, ut comitatum & famulitium legeret, probitate, moribus, corporis proceritate, ac auctoritate vultus, muneri suo conveniens, & ex quo singuli, sicut ille Regem, se loquerentur; non nescius, ex horum compositione, judicium de Rege, de Regno, de Legato sumi. Secundo, ut omnes secum vestè patria uterentur: tum quia nihil in illa fœminei, et, procul ab omni mollitiæ, magis venerabiles viros proponit, & militares animos viriliter exprimit: tum etiam, quia nunquam antea Romæ visa, ipsa sui novitate, tractos in curiosiorem considerationem intuentium oculos, recrearet. Non ignorabat enim prudentissimus Princeps, si peregrina occidentalium nationum veste uteretur, languidius homines concursuros; nihil amplius quippe visuri, quam quod quotidie præter oculos iret. Præsertim cum in earundem vestium splendore nihil, quicquid excogitari poterat, à Criquo nuper, Galliarum Regis Legato, fuerat intermissum. Hunc sequi videri polle, si in eadem vestium ratione splendorem æ-

mularetur. Sed & Criquius idem, & notabilis fulgor legationis illius, in mentem veniebat: cui cedere Vladislaum Regem, gentemque Polonam, è dignitate utriusque conveniens non iudicabat. Hinc ergo tertiū, quod necessarium videbatur, emerfit. Videlicet ut, quod in Criquii legatione argentum fuerat, aurum faceret: quod aurum, uniones & margaritas: quod uniones & margaritæ, smaragdos, pyropos, chrysolitos faceret & adamantes. Adeoq; non uno modo splendidior, & comitatus sui elegantia, & vestium ibi inusitatarum novitate, & inæstimabilium rerum pretio pompæque, de omnibus ante hac legationibus, ad Pontificem Romam missis, quodammodo triumpharet.

Laudabile autem hoc in Regibus & Legatis, hac in parte, studium esse, velle eminere, tum Politicorum omnium scriptis, tum inveterata, à tot seculis, Regum consuetudine, comprobatur. Ita Artaxerxes Persarū olim, Politico-Christiani verba sunt, ad Alexandrum Romanum, quadringentos in una legatione misit, omnes corporum proceritate & ornatu insignes, ut merito dubitaverint spectatores, corpora ornatum vestibus, an vestes corporibus darent. Ita mutuo in his forma & vestis lenocinabantur, mutuoque splendore decus addebant & admirationem. Sic ante seculum integrum, & tot insuper anno-

rum decades, magnanimus ille Galliæ Rex, non splendidam tantum legationem ad Pontificem Romam, sed equos etiam argenteis soleis calceatos, primus in Urbem misit. Sequutus modernus Christianissimus Rex Ludovicus XIII. & equos pariter, ex eodem metallo soleis, calcantes humū, cum Criquio Legato suo, in eandem Urbem misit, & numero personarum, in admirabilem magnificentiam exornato, prædecessores omnes suos superavit. Ut taceam, & in China, & in Japonia, & in aliis Regnis, ab Europa toto Cœlo discretis, eandem Regum Legatorumque æmulationem studiumque legum.

Itaque, ut ad Ossolinium Principem reverta-
mur, hic secundum laudabilem hunc tot gentium
& seculorum morem, omnibus, eadem magnani-
mitate, qua conceperat, in effectum deductis, lon-
gini tandem itineris seriem feliciter auspicatus
est. Et quamvis non lente procederet, non ante ta-
men, quam Anno 1633. 20. Novembris, Romanæ
Urbis territorium attigit: cui statim octoginta
sexigæ Cardinalium & Romanorum Equitum,
cum Cardinale de Torres. Amplissimi Poloniae Re-
gni protectore, octo ultra pontem Militum mil-
liaribus Italicis, obviam prodierunt. Cum autem
Summus Pontifex Urbanus VIII. gravi tunc tem-
poris

Principi
Ossolin-
ki in Ita-
liam pro-
fiscitur,
& Ponti-
ficem pri-
vatum sa-
lutat.
Anno
1633.

20. Nov.

poris catharro decumberet, peracto mutuæ salutationis officio, ab eodem Cardinale de Torres, aliquot Roma milliaribus, versus portam Flaminiam, ad Palatium Julii III. deductus est. Inde, assumptis comitum suorum præcipuis, ipse cum Cardinale De Torres, rheda Cardinalis Barberini, invitante Filo Marino Cameræ ejus Præfecto, exceptus, Romam properavit, ut Summum Pontificem privato nomine salutaret. Quod disertissima Oratione, & concinnatis in miram officiositatis speciem verbis ex tempore faciens, statim, prima quasi superficierum, amorem Summi Pontificis, nec non eximiam eloquentiæ laudem meruit. Adeo etiam ut Summus Pontifex summo opere dolere se diceret, quod infirmitate impeditus, non statim pro voto suo, gratissimo ejus solenni ingressu frui posset.

In Palatio Julij III. diebus aliquot moratur. Cæterum, absoluto privatæ salutationis officio, Princeps Legatus ad Palatium Julij III. rediit, et, quoad publicæ legationis suæ munus, inter felicia sua numeravit, quod, ob valetudinem Summi Pontificis, aliquot diebus solennem suum ingressum suspendere copia fieret: tum ut longinqui itineris nauseam, tali præsertim tempore anni, cum comitatu suo, optata quiete decoqueret: tum etiam ut melius omnia, ad solennitatem, & per

per otium quasi, disponderet, diem sui ingressus, quem alias casus pro placito daturus fuerat, electurus: denique ut Romani, quibus, quicquid post Criquium aliquis conaturus erat, vile videbatur, per occasionem, instar præludii, nunc inusitatarum vestium novitate, nunc his, nunc raritatibus aliis, ad splendorem solennitatis totius, & curiositatem, mutua invicem relatione, irritarentur. Factum est ut Princeps judicaverat, & ea curiositas animos Romanorum invasisit, ut in spē futuri splendoris Roma erigeretur.

Itaque Princeps Legatus, videns omnia ad ^{Solemniter & in-} intentum suum adolevisse, & valetudinem Summi Pontificis in melius ire, tandem 27. Novemb: ^{audita} (qui erat dies Dominicus) tempore pomeridiano, ^{magnificencia} ad mentem Summi Pontificis, ante Palatium ^{Romam} Julij III. suos in ordinem rite disposuit. Quod ubi ^{ingreditur. 27.} Romæ vulgatum, innumerabilis hominum multitudo portis ad spectandum effusa est. ^{Novemb.} Quinimo & omnis Romana nobilitas, Cardinales, externorum Principum Regumque Legati, honoris gratia, aulicos suos in occursum misere. Adeoque & Romanus Pontifex, ipsum aulæ suæ Præfectum, Faustopoli, Amasiensem Archiepiscopum, cum cubicularijs omnibus & famulatu, obviam ire iussit. Et hac tam mirabili rerum fa-

cie, Princeps Ossolinski, Vladislai IV. Poloniae & Sueciae Regis Legatus, porta Flaminia Romam ingressus est. Præcedebant duo nobiles Poloni in Attalicis vestib⁹ coccinei coloris, quos sequebantur currus viginti duo panno rubro pretiosissimo recti, & Stematibus variis, Principis Legati comitatus insigniti, quos sex muli singulos trahebant. Post currus decem Cameli, ex quibus dromedarii quinque, rubris tegumentis Attalicis, purissimo auro prætextis, amicti, à Persis & Armenis ducebantur: his vestis erat oblonga aureis filis intertexta, more Turcico caput tecti. Deinde tubicines Polonici quatuor, in viridi veste Attalica, ad plantas pedum usque pendula, cum Stematibus pretiosissimis Principis Legati, equitabant: quos triginta quatuor Cosaci, in vestibus Attalicis coccinei coloris, & pennati, more Polonico, sequebantur: quorum terga equitatus Summi Pontificis, & Cardinalium muli claudebant.

Modico ab hisce divortio, viginti Ephebi, pulcherrimis Attalicis vestibus coloris cærulei, pharetris insuper Orientalium more, aliisque sumptuosissimis militaribus armis decori, equitabant. Hos præcessit Chociszewski, ætatis provectæ homo, clypeum & sagittam, Persarum more, manu tenens,

nens, alis etiam ad ephippium alligatis, in splendidiſſimo habitu: adeo auri, gemmarum, ac lapidum pretioſiſſimorum numero ac varietate lucens, ut ſpectantium mirabili fulgore verberant oculos, in ſtuporem pariter animos unraperet. Ducti, poſt Ephebos hoſce, quinque equi Turcici generoſiſſimi, quorum ephippia & ornamenta omnia, auro puriſſimo, pretioſisque lapidibus, ad invidiam uſque, reſplenduere. Primum ephippium ſolis adamantibus erat diſtinctum: Secundum eranis: pyropis tertium: quartum variis pretioſis lapidibus: quintum fere inæſtimabile ſolis adamantibus erat refertum. Præcipue vero periſtroma, quod ob multitudinem adamantum dignoſci non poterat. In fronte inſuper equi quoddam quaſi monile fuit, quod viginti millibus Scutatorum, Polonicalium vero florenorum octuaginta millibus fuit æſtimatum. Hi omnes equi, quod inauditum ab ullo ſeculo, ſoleis aureis calceati fuere, ad fragilitatem omnes diſpoſitæ: quarum duæ etiam per partes in vulgi manus venire. Equos autē hoſce Perſæ pariter & Armeni ducebant, eodem cum Camelorum ductoribus habitu ſuperbi. Poſt hos Principis Legati ſtabuli Præfectus, clavam argenteam manu premens, viginti ejuſdem Principis Legati cubi-

cularios, frameis aureis & aliis pretiosissimis armis spectabiles, duxit: inter quos Gembicki, & Lipski, nobilissimi adolescentes, eminuere: quos sedecim aulici Hispaniarum Regis Legati, nec non & Cardinalium Officiales, & variorum, Christianorum Principum, Legatorum familiares, sequebantur.

Modico iterum post hos intervallo, viginti principales aulici Principis Legati, inæstimabilis pretii vestibus decori, equitabant: quos Jacobus Zelinski, ejusdem Principis aulae Praefectus, clavam argenteam manu gestans, praecessit; cujus latera nobiles duo cladebant. Inde Princeps D. Enrichemont, Cricuii Galliarum Regis Legati cognatus, magno Gallicorum nobilium numero comitatus, sequebatur; cujus vestigia Cubicularii Summi Pontificis, pariter equites, praecedebant.

Et jam ad praecipuos Principis Legati comites ordo devenerat, quos Romani Equites bini & bini medios introducebant: ex hisce primus, post Cubicularios Summi Pontificis, Komorowski Cracoviensis Canonicus erat, quem tres germani fratres Narussewicz, magni Thesaurarii Lithuaniae filii, sequebantur. Post hos autem, Wezick, Johannis Wezick Gnesnensis Archiepiscopi, Primatus

matis & Primi Principis Poloniæ Regni, ex fratre
nepos, cum Christophoro Lanzcoronski, & Sta-
nislao Minozki, S. R. Majestatis, Cubiculariis, e-
quitabat; quorum vestigia Carolus Corniat.
Principis Legati nepos, veste lapidibus & pelli-
bus pretiosissimis superba, premebat. Inde Lips-
ki Plocensis Canonicus, cum Roncallio Secreta-
rio Regio, Summæ doctrinæ & authoritatis Viro
sequebatur. Post quos Dobieslaus Ciekliniski Se-
cretarius itidem Regius introducebatur: qui e-
quo generosissimo Arabico vectus, stupenda
quadam agilitate, catenam auream in frustula
minuta dicerpsit; quæ ad equi peristroma pen-
dens, anhelanti tandem & curiosæ plebi in spo-
lium exstitit. Hic veste insuper ad talos usque di-
missa, & lapidibus multis pretiosis superba, intu-
entium oculos mira voluptate perfudit. Post
hunc, Zebrzydowski natu minor, in splendidissi-
mo habitu Gallico, Potocki Palatinides Braslavi-
ensis, Palatinides itidem Smolenscensis, & duo
Firlei Palatinides Sendomirienses sequebantur:
Quorum vestigiis, Comes Theodorus Tarnow-
ski, & Alexander Lubomirski Palatinides Russiæ,
compositis in admirabilem magnificentiam ve-
stibus ornati, insistebant. Novissime Nicolaus
Ossolinski, Ossolinij Principis Patrueles, in longa
tunica

& viridi holoserica veste, Zebellinis pellibus pretiosis subducta, & exterius lapidibus pretiosis ornata, equitabat: cujus verticem, Palatinides Callisiensis Grudzinski, & Petrus Danielowicz Praefectus Parcteiensis, ornamentis omnibus fere inestimabilibus splendidi, & generosissimis equis Turcicis vecti, claudebant.

Immediate Legatū ipsum, Gembicki Gnesnensis Suffraganeus, hujus Legationis Secretarius, precedebat: Qui latus ejus sinistrum prius stipaverat, sed, ad portā del populo, Reverendissimo Domino Faustopoli, Amasiensi Archiepiscopo, loco cesserat. Ita Princeps Ossolinski, Vladislai IV. Poloniae & Sueciae Regis Legatus, inter hunc & Cajetanum Patriarcham Alexandrinū (qui dexteram ejus occupavit) medius, claudentibus latus ejus utrūq; triginta stipatoribus, unius coloris vestibus, & globis pennisq; argenteis, Polonorum more, ornatis, Urbem Romanam ingrediebatur. Vestis illi inferior pretiosissima Phrygia erat, densissimo plumata auro, quam viginti (ut ita dicam) hmbrie, Polonice vulgo Petlice, adamantinae, & globi viginti ex meris adamantibus decorabant. Framea ex auro purissimo erat, eranis & margaritis pluribus variegata: quae sola quinque millibus Scutorum, hoc est Polonicae florenorū viginti millibus, aestimabatur.

batur. Vestis superior longissima pariter Phrygia; in qua viginti adamantiæ fimbriæ, seu Petlice Polonice, & globi ex singulis adamantibus rotidem. Equo Turcico generosissimo, soleis aureis calceato, vehebatur; cui ad caput pluma nigra solis adamantibus lucens. Cristæ auriculares vero, ut & ephippium, stapedes, & peristroma totum, gemmis variis, plurimis, & pretiosissimis distinguebantur. Hunc ornatum Princeps Legatus, propria corporis authoritate in immensum auxit. Et cum Romani equum, paramenta, & ornatum corporis Olsolinii Principis mirarentur, majorem tamen identidem, ex vultu ejus, voluptatem capiebant. Ibi frons læta, ridentes oculi, & facies integra ad temperatā hilaritatem composita. Deniq; cui deesse nihil eorū videbant, quæ à scrupulosis Politicis, ad Legatum optimum & absolutissimum, requirebantur. Post Legatum Principem, Prælati, Equites, & nobiles plurimi, ad honoris gratia, aut benevolentiam aliquam Polonorum experti, sequebantur. Novissime elegantissima Principis Legati rheda, Attalica viridi inducta, plurimo variegata auro, visebatur. Hanc sex equi generosissimi Turcici trahebant; quibus aurigæ Attalicis togis viridibus, infra plantas pedum pendulis, infidebant.

Hac inaudita ab ullo seculo pompa & magnificent-

ficentia, Princeps Legatus, Porta Flaminia Romam ingressus, ad Palatium suæ commorationi designatum, deducebatur: factis aliquot etiam, à deducentibus Romanis, per nobiliores Urbis regiones, de industria, gyris, quo curiosæ plebis oculi, insolita novitate & splendore, diutius pascerentur. Tantus autem erat ubique concursus, ut aliquando etiam, præ multitudine hominum, vix progredi Legatus potuerit. Ipsum Palatium (quod erat sub monte *della Trinita*) virgultis viridibus, & picturis artificiosissimis, Poloniæ Regis Vladislai IV. victorias, resque gestas repræsentantibus, erat decoratum. Quod cum Princeps Legatus ingrederetur, omnia in circuitu castris S. Angeli tormenta, in congratulationis & lætitiæ signum, detonuere. Triumphum non Legationem diceres. Quamvis nec male dictum iudicem, si utrumq; diceremus. Quippe cum eodem tempore Poloniæ Rex Vladislaus, Schismaticos Moscos, à Smolensci mœniis, in unam stationem abactos, & obsessores obsidens, ad supplicem deditionem paulatim, fortitudine sua sollicitaret, quid aliud videri poterat, quam, per splendidissimam hanc Legationem, in Septentrione cum vinceret, Romæ triumphare! sic est profecto. Nec aliter omnes postea, comperita victoria, acceperunt, quam uni Vladislao IV.

Supe-

Superos induisse, in tanto terrarum divortio, & vincere simul & triumphare.

Cæterum, ut ad Principem Legatum rever-
tamur, hic apud Summum Pontificem Eminen-
tissimo Cardinalium collegio septum, magna præ-
sentia sui, nec magnifice minusquam Romam in-
gressus fuerat, hac Oratione commissum sibi à Se-
renissimo Rege suo munus Legationis absolvit.

Obedien-
tiâ Sum-
mo Pon-
tifici, Vla-
dislai Re-
gis nomi-
ne præstat

*Venit iterum Romam Vladislaus, Pater Bea-
tissime, & qui nuper Barbaricis ornatus laureis, ad
tuos pedes venerabundus jacuit, is hodierna die tri-
plici cinctus diademate, ante hanc Apostolicam Sedem
tuam, per me Oratorem suum, supplex procumbit.
Vladislaus, inquam, Polonia, & Sveciæ Rex, ac Ma-
gnus Moschorum Dux, qui antequam regnaret, Re-
gum ac Regnorum Tyrannos debellavit; qui Romam
triumphator sine triumpho ingressus, pia vota, & Pon-
tificiorum pedum oscula triumphalibus prætulit; qui,
cum videri noscique maxime nollet, Urbis, & Orbis
oculos in se convertit; qui nova Tyberim felicitate
beavit, cum citra Rhenum fluere solitum, in victa dex-
tera, ultra Tyram, ac Boristhenem traxit; qui deniq;
desertori populo, Gracum Constantinianæ donationis
diploma è superba Gaza eripuit, tanquam pro Roma-
no Pontifice pugnasset, cui Romam, hostium etiam spo-
liis, asseruit. De hoc tali, ac tanto Principe, tibi Pa-*

6. Dec.

ter Beatissime, non in cunis, sed in ipso gloriæ, ac rerum gestarum fastigio, non fama, sed aspectu, ac familiaritate noto, quid in hoc amplissimo Orbis Theatro afferam, haud reperio. Jam enim olim sapientissimo tuo judicio omnes ejus penetrasti ac percensuisti virtutes, easque, uti probè cognitas, quæ liberæ gentis Sceptra moderentur dignas judicasti, cum non ita pridem Vladislavum unum esse, qui Polonis imperare queat, solenni commendatione asseruisti. Huc ergo potius mea deflectat Oratio, ut quos, qualesque populos tibi, sanctæque Sedituæ, supplices Rex noster secum offerat, declarem: quod dum exequor, Pater Beatissime, Paterno affectu favetis Filij, Pontificatus tui natu minimi, gloriosis conatibus. Solenne enim Patrum est, eorum gestis potissimum recreari, quos recentiori, si ve lucis, si ve gloriæ, partu Orbi ediderint. Quidcumque ergo gentium Septentrio tegit, quam late à Carpathijs Montibus ad Caspium mare, à glaciali Oceano ad Pontum Euximum patet Europa, totum id, genu flectente Vladislao, ante thronum tuum prostermitur, Pater Beatissime. Omnes enim illæ gentes, aut liberis suffragiis eum sibi Regem dixerunt, aut hereditario jure, licet refragæ, ad ejus spectant Majestatem, aut denique armis subactæ Dominum recognoscunt. Sed primum merito locum obtinet Polonia, quæ uti Principibus suis libere paret, ita Religionem & Sacra, nulla vi, nullo metu adacta colit.

Illa,

Illa, illa Sarmatia, Romanorum armis impervia, Romanæ Religionis mancipata: illa, tot olim superstitionum alatrix, nunc unius Dei serva: illa libertatis custos acerrima, nullius jugum experta, Romanis Pontificibus, eorumque Sedi Apostolicæ obsequentissimâ. Polonia, inquam, quæ sola Monstra non parit. Nulla inde hæresis, nullum Schisma, Et si qui vicinarum gentium peste afflati, acerrimo legum supplicio, Et perpetuæ infamiae nota, à reliquæ nobilitatis corpore rescinduntur. Si quis legem, Vladislao Jagellone Rege latam, totius nobilitatis, patrio more, consensu firmatam, legerit: fatebitur, nullius concilij anathema hæresim acrius perstrinxisse. Et quamvis iniquitatem temporum, amorique consanguineo aliquid indulgisse videamur: non tamen legem abrogari, unquam passi sumus, nec patiemur: testaturi posteritati, nos legum, Patrieque salutem, unius Religionis integritate firmare. Hoc ipso lugubri nuper Reipubl. nostræ statu, cum Sigismundum Regem, virum pietatis Religionisque imaginem, Cælo receptam, terris ereptam planximus, vidisses, Pater Beatissime, illis ipsis centuriatis Comitibus, Senatui, Populoque Polono, magis pro Religione adversus concives suos, dira hæresim corruptos, certantem, quam de communi Patriæ salute, aut de futuri Principis electione sollicitum. Æquavit fervor Procerum curam Antistitum; eorumque,

Et tui Apostolici Nuncij solennes exciuit gratiarum
 actiones. Innatum scilicet genti Polonæ avitæ Reli-
 gionis studium. Hinc illa erga Sacrorum Præsides ob-
 servantia, quæ eis prima in Senatu subsellia detulit,
 Et præcipuas Reipubl: partes curare iussit. Tacebo
 prodigam, ut ita dicam, in Templorum ædificia, ac or-
 namenta, liberalitatem: Omittam cultum Numinis,
 Et Sacrorum ferventissimum: hæc enim omnia ita se
 habere Orbis consensus asserit. Animorum certe ejus
 gentis Magnitudinem, vel inde colligere licet, quod à
 tot seculis adversus feros, Et immanes nominis Chri-
 stiani hostes excubent; nec stationem deferant. Otto-
 manorum signa, quæ tot Acies, tot Urbes validas ex-
 pugnarunt, tot montium claustra penetrarunt, flumi-
 numque impetus superarunt, tot Christianorum copias
 fuderunt; nuda Polonorum pectora stiterunt, Et ne pa-
 tentes, ac per vios ingrediantur campos, hucusq; prohi-
 buerunt. Scythicam pernicitatem, ne universam qua-
 qua versus pervagetur Europam, unica Reipubl: no-
 stræ moratur Provincia. Moschos solo nomine Chri-
 stianos, re Et moribus quibusvis Barbaris execrabilio-
 res, toties vicimus, fudimus, Et demum nobilissimam
 ejus Regionis partem in Provinciam redeimus. Hæc
 omnia summa animi magnitudine, ac prorsus Romana,
 steterunt. Parentavimus siquidem antiquæ Urbi, Ma-
 jorum nostrorum ferocia læsæ, cum in ejus mores, Et
 insti-

instituta transivimus. Hinc libertatis studium; hinc
 æqui juris, ac legum amor; hinc masculæ frugalitatis
 exempla, nil in moribus, nil in habitu corporis molle,
 vel effæminatum, nil acupictum. Juventus prætex-
 tam, non in Cytharædorum Gymnasiis, sed intra castra
 deponit. Equitibus rura paterna colere haud puden-
 dum, ne Urbanis enervati delitiis, bello fiant ineptio-
 res. Humiles domos plerumque habitant: sed excelsos
 animos fovent; non propugnaculorum, non Pontis sub-
 licij, sed legum & innocentie præsidio tuti. Neq; vero
 hanc magnanimitatem, ferociam quispiam dixerit.
 Cicurarunt Sarmaticam, si quæ fuit, feritatem, Reli-
 gio, & Musæ Latinæ. Has ubi è septentrione devolu-
 tæ gentes latius moverunt (credo equidem) castra sc-
 cutas, eique vitæ assuetas, Heliconi suo prope ultimum
 valedixisse. Gentem profecto nostram adeo sibi man-
 ciparunt, ut sine earum præsidio, & ornamento, mili-
 tarem gloriam minus gloriosam æstimet. Et merito:
 earum enim beneficio libera Nobilium capita de se ipsis
 decernunt magno nobilitatis ornamento. Neq; à Scho-
 larum cathedris interpretes petimus, latino freti elo-
 quio, quod una cum moribus & institutis, in partem
 gloriæ nostræ lubentes assumpsimus. Talis itaque ac
 tanta Polonia, ad tuos pedes prima procumbit, Pater
 Beatissime: illud collum, nullius unquam jugum fer-
 re solitum, illas manus liberas, illum animum

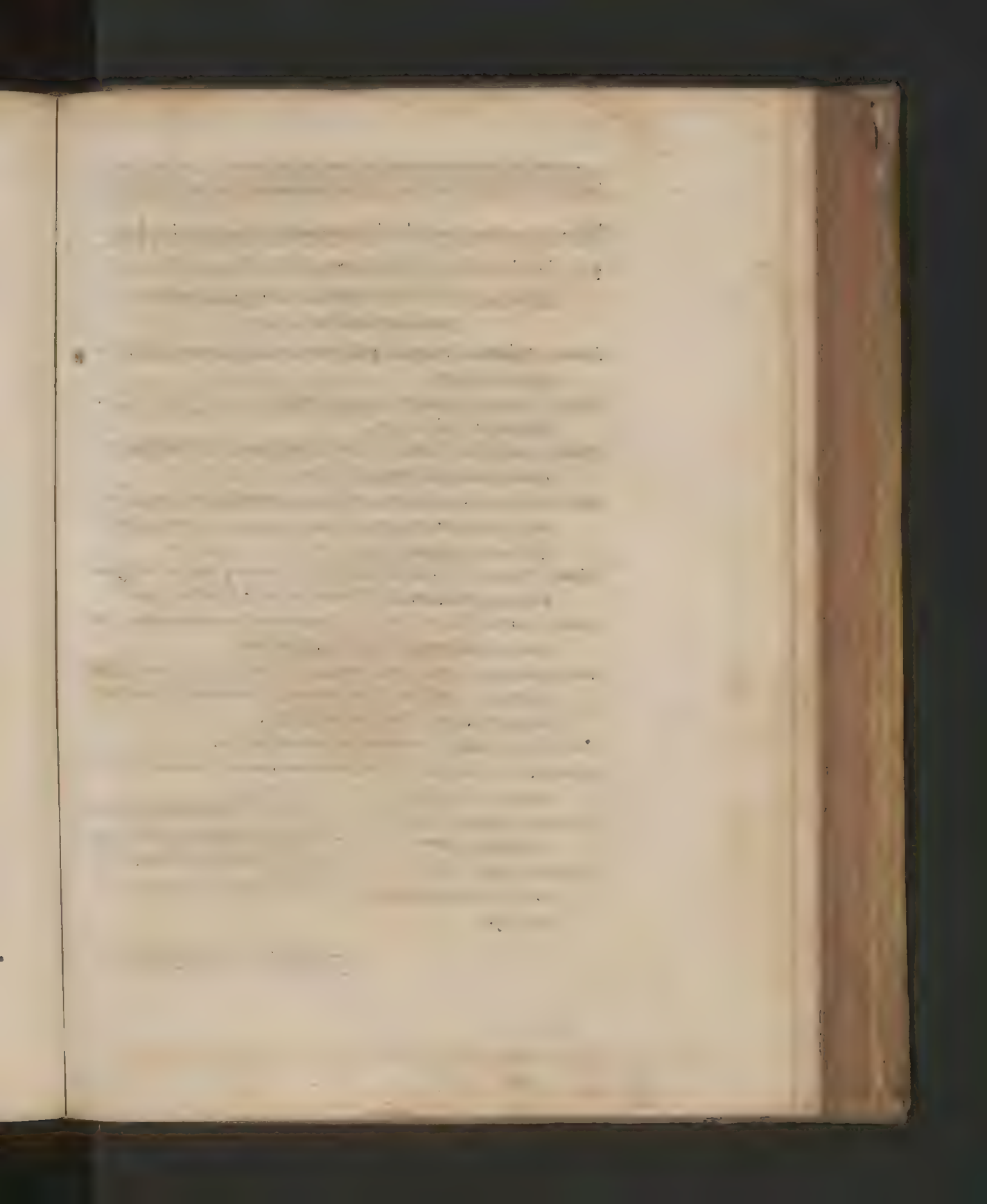
excelsū, & ad imperandum natum, Regis sui exemplo, Majorum instituto, tibi submittit. Tuis auspiciis se Vladislaum Regem dixisse, ac proinde eum tibi debere profitetur. Tu enim geniales ejus Divos, Primum, ac Felicianum, Roma discessuro, in sacris cineribus tribuisti, non sine Pontificio omine, eum primum Regum nostrorum fore, qui sine æmulo: Felicissimum, qui conjunctissimis tam populosæ gentis animis, & suffragis, Rex diceretur. Tuis ergo auspiciis, Pontificum Maxime, habet Vladislaum Polonia, Vladislaus Poloniam, Tu utrumque. Habebis, Deo favente, Vladislai invicta dextera tandem aliquando tibi, sanctæq; Seditæ mansuefactos Scandicos rebelles leones. Habebis & desertores communis Pastoris, ad Tuum ovile propediem reduces. Exiit etenim, Pater Sancte, Filius hic tuus, non ætate, & meritis, aut Majestate, sed capessitæ Regiæ dignitatis tempore, minimus, ad venerationem, ut te satiet, famemque tuam impleat, avidam gloriæ Summi Dei: inde longævi auspicaturus primordia Imperij, unde Cœli, & Ecclesiæ ruinas sperat reparandas. Erige hanc tuam dexteram, Pontifex Optime Maxime, qua, nescio quo turbine motum, ac pæne ruentem Orbem retines, summo hujus seculi bono dudum destinatus, & sancta benedictione prosequere tam chari pignoris pios conatus. Excitabuntur hoc præclaro exemplo reliqui Christianorum Principes,

pes, & postpositis perniciosis eorum nomini & gloriæ
odijs, illuc arma convertent, quo nefarij Imperiorum
prædonis libido, jam tandem vindicanda, vocat. Vla-
dislaus certe Rex, uti nunc se, Regnaque, & arma
sua sanctitati Tuæ tradit, obedientiam præstat, nec se
ab hujus sanctæ Sedis auctoritate, & observantia, un-
quam discessurum profitetur: Ita Te Duce, Te auspi-
ce, paratus semper erit Christianorum Aquilas, notis
sibi itineribus, non sequi, sed præire.

Ferunt à plurimis annis Legatorum nemi- ^{Legatus}
nem, ab Eminentissimo Cardinalium Cætu, ob ^{Roma di-}
singularem eloquentiam Principis, tanto cum gu- ^{scdit.}
stu fuisse auditum. Quinimo & ipsum Summum
Pontificem dixisse fama est, credere se Ciceronem
pro rostris melius, & majori populi Romani cum-
voluptate, non perorasse. Ut ut sit, hoc certissi-
mum est, & summopere à Romano Pontifice fuis-
se dilectum, & Filii Unici titulo decoratum. Itaq;
diebus aliquot maximo in honore habitus, eadem
pompa & magnificentia, Româ in Poloniam tan-
dem regressus est. Hoc ei Famæ Genio tribuente,
ut Romani ipsi faterentur, nec fuisse unquam, nec
fore fortassis, parem gloria, ordine, & novitate
rerum omnium, Legati alicujus ingressum. Adeo- ^{Legatio}
que & sibi persuadebant, non unius capitis, thesau- ^{hec in}
ri, & inventionis rem fuisse, sed ad rei summam. ^{maximâ}
^{Polonia}
Polo-

*Regis gē-
tusquePo-
lena lau-
dem de-
fuit.* Poloniam integram laborasse: cum tamen Prin-
ceps Legatus, privatis fere sumptibus, hanc admi-
rabilem struxisse pompam dicatur. Quod facile
sibi persuadebit, quisquis splendidissima Polono-
rum Comititia viderit. In quibus, quotquot Sena-
tores fere, tot pompa & magnificentia Reges Or-
bis obstupefcit. Desiit ergo Legatio hæc, sicut
in æstimationem Polonicæ gentis maiorem, ita in
laudem Vladislai Regis maximam: ut qui toties,
quoties invicem, inauditam hanc à seculo solen-
nitatem, Romani referent, toties, recrude-
scente memoria, in eorum animis
triumphabit.

Numerorum Arithmeti-
corum, in hac
tabula obsidionis Smolenscensis, liberationis, ob-
fessorum ac deditorum Moscoviticorum castro-
rum, explicatio brevis.

Num. 1. Echinata repagula, post qua 7000. Moscorum fusa. Vide pag. 65. & seq.

Num. 2. *Via qua Casimirus Princeps milites & necessaria in Urbem misit. Vid. pag 67.*

Num 3. Mattissonj Statio in Pokroviensi monte, à Vladulao Rege occupata. Vid. pag. 69. & seq.

*Hac via, de qua supra Num. 2. & prope mœnia Urbis Num. 4. usq;
ad fortalicium Sigismundi, Rex procedis, aciem instruit,
& fortiter pugnat: de quibus vide pag 74. & seq.*

Num. 5. Prozarovij, Caroli Huberti, & Dammy Stationes & munimenta, quae eomodo deferunt, ut pag. 77. describitur.

Num. 6. Caroli Jacobi, & Leslei Stationes & munimenta, quæ
eo modo deferunt, ut pag. 78. describitur.

*Hac eadem via, de qua sup: Num. 4. & Num. 2. Rex trans Bori-
sthenem regressus, Alaudarum, & Skorowinium, montes
occupat, Num. 7. Vid. pag. 82. Et seq:*

Num. 8. castra Regis generalia, de quibus pag. 90.

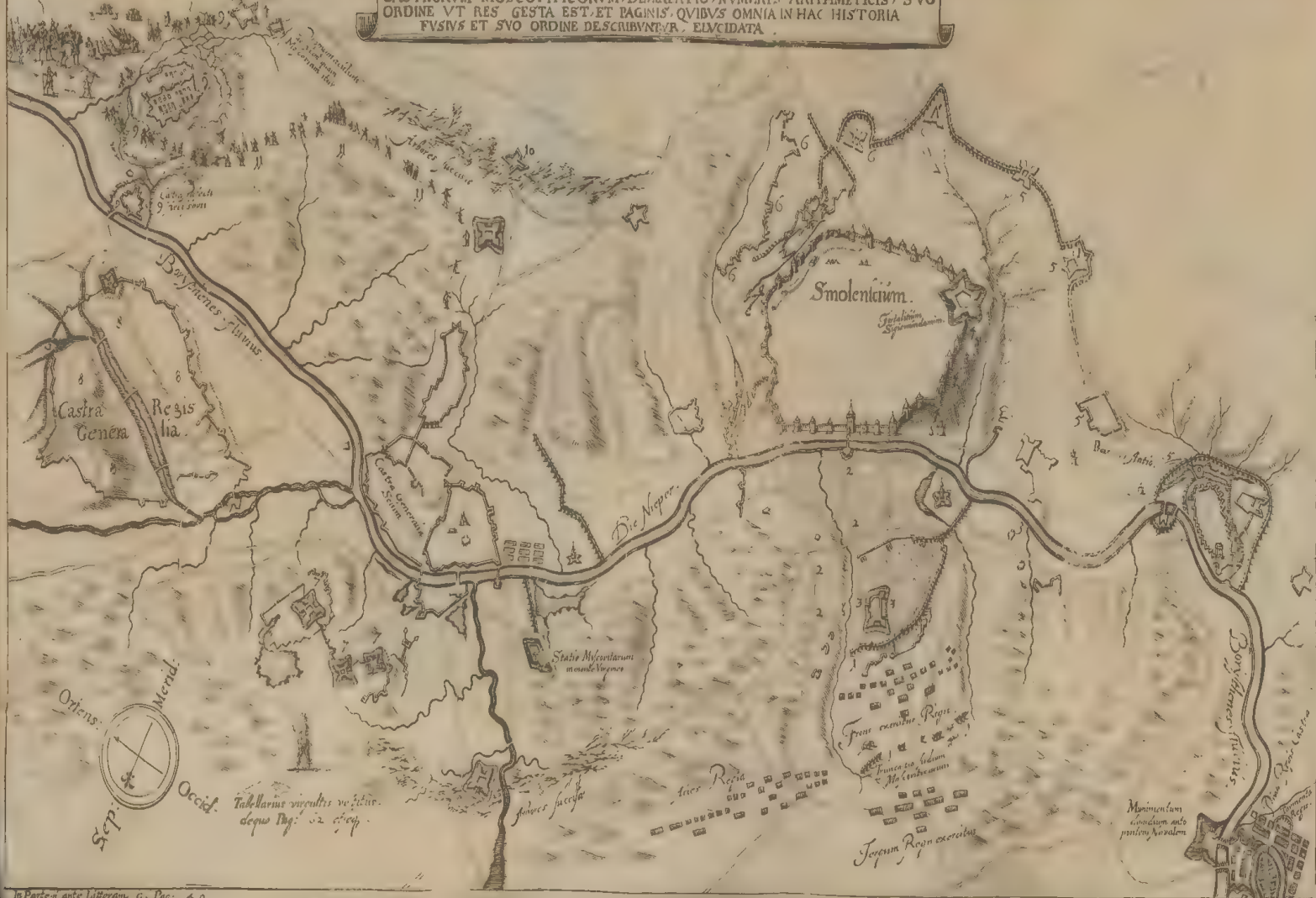
Num. 9. Pons Polonicus, Artischevy munitio, & Cosacerum Za-
poroviensium Statio. Vide eandem pag. 90.

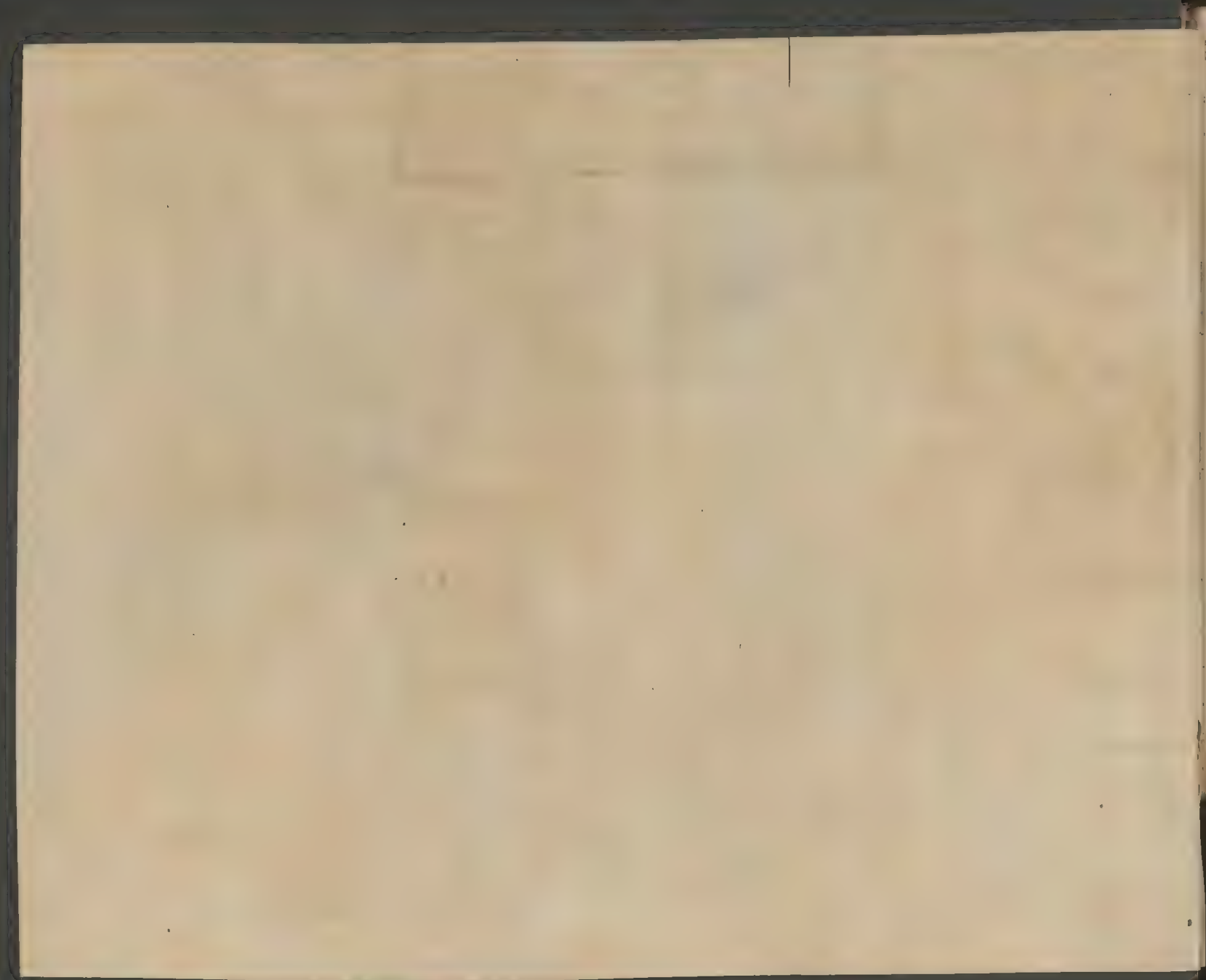
Num. 10. Locns & fortalitiū ubi Mosci Commeatum Polono-
rum intercipere nitebantur : de quibus vide pag. 98. & seq.

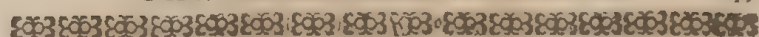
*Hac via, Num. 11. deditis castris, positusq. ad Regios pedes vexillis,
Mosci in Moscoviam se recipiebant. De hisce vide pag. 114.
& seq.*

Smolenscensis obsidionis &c.

SMOLENSCENSIS OBSIDIONIS. LIBERATIONIS. OBSESSORVM AC DEDITORVM
 CASTRORVM MOSCOVITICORVM. DELINEATIO. NVMERIS ARITHMETICIS. SVO
 ORDINE VT RES GESTA EST. ET PAGINIS. QVIBVS OMNIA IN HAC HISTORIA
 FVSVS ET SVO ORDINE DESCRIBVNTVR. ELVCIDATA.

G E S T O R U M
GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI
VLADISLAI IV.
POLONIÆ & SVECIÆ
REGIS.

PARTIS SECUNDÆ
LIBER SECUNDUS.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Moscos Smolen-
scum obsidentes, expeditio novissima
ac felicissima.

SUMMARIUM.

*Michael Fedrowickz illegitimus Moscorvie
Dux, incentore Michaele Borisowicz Sehino, oblatam
à Polonis pacem spernens, quatuordecim annorum in-
ducias rumpit, & Sehinum, cum numerosissimo exer-
citu, versus Poloniam mittit. Sehinus aliqua Oppida
minora expugnans, Smolenscum, cui præfuerat cum à
Sigismundo III. expugnaretur, obsidione cingit, & va-
G rijs*

rijs exoticis artibus expugnare nititur. Vladislaus Rex, statim post coronationem suam, tumultuarie collecto exercitu, ad eam obsidione levandam, è Polonia movet. Castra ad Boristhenem ponit; quem transgressus, feliciter cum Moscis pugnat. Interim Castimirus Princeps legionem integram & commeatum in Urbem immitit. Vladisl^o Rex in castra priora revertitur, & mox, Boristhenem iterum transgressus, Pokrovianum montem, dejectis hostibus, armata manu occupat. Mosci Pokrovianum montem frustra recuperare nituntur. Rex Prosorovij locum tenentis Generalis stationem aggreditur, atrox & anceps praelium, pari damno, majore tamen Polonorum gloria. Prozorovius stationem suam noctu deserit, & in Sehini stationem concedit. Inde Leslai stationem Vladislaus Rex aggredi parat: sed Leslaus quoque, Regis resolutione perculsus, suam deserens, in Sehini stationem fugit. Woiewocius Praefectus Smolenscensis interficitur: ejus laus. Rex Alaudarum & Skorownium montes occupat munitque: quos dum Mosci recuperare nituntur, acerrime dimicatur, magno cum Polonorum damno & majori periculo: tandē tamē Mosci retropulsi. Irruptio in Moscovitica castra à Weihero frustra tentatur. Legatio Tartarorum ad Vladislaum Regem: qui hostilia castra obsidione cingit, & emulationes in exercitu suo prudentissime destruit. Magnum Regis periculum, quod

quod animadvertens, insigni clade Moscos afficit. Moscici commeatum Polonorum intercipere nituntur, sed cum damno rejiciuntur. Rex Moscovitica castra omni ex parte claudit, & Kazanovium in Moscoviā penitiorem mittit; qui spolijs gravis ad Regem revertitur. Poloni triumphant, ob victoriam de Turcis obtentam. Rex Tartarorum Legatis audientiam præbet, & muneribus donatos dimittit. Tractatur de deditio-
ne castrorum, conditiones à Polonis præscriptæ, & castrorum deditio. Sehinus cum toto exercitu suo, ter curvato dorso, Vladislaum Regem veneratur. Rex bene meritis præmia distribuit, in penitiorem Moscoviam movet, Drohobusium & Wiesnam expugnat, Bialam obsidet, & varijs copijs Moscoviam vastat. Moscovitæ pacem petunt, quam Rex, extortis hosti aliquot Provincijs, ipsis indulget, & magna cum gloria in Poloniam revertitur.

UT fortuna Vladislao Regi Sceptrum, coronam, gladiumque dedit; ita statim quoque ut iis ad Reipublicæ conservationem uteretur voluit: ut & beneficiū non frustra concessisse videretur, & simul non esse mollem delicatamque rem regnare demonstraret. Redibant ergo quæ Gustavus Adolphus per Russelium suum insinuaverat, & Moscovitica, & Tartarica, & Turcica, & Suecica, per circuitum arma: quibus quomodo suffecerit o-

mnibus, & erectus sub quolibet pondere generose steterit, percurrento singula videamus.

Et primum quidem bellum Moscoviticum erat, quod ante annos aliquot vario Marte gestum, quatuordecim annorum induciæ discreverant; ita tamen, ut penes Poloniam Smolenscia & Czer-nihovia Provinciæ, tunc subactæ, manerent: penes Vladislaum Principem, nunc Poloniæ Sueciæque Regem, & electio rata, & jus integrum, & incorruptus Magni Moscoviæ Ducis titulus perseveraret. Male hoc habebat Michaëlem Fedrowicz à factioforum globo, & levibus ad immutanda consilia Moscis, insigni præjudicio Vladislai, in Magnum Moscoviæ Ducem sublevatum. Videbat quippe penes se potentiam quotidie, stipulatis induciis, se magis magisque quidem exerentem, penes alium autē legitimum jus, titulum & partem Imperii perseverare; adeo ut scenicus magis Dux, & anima destitutum cadaver, quam Cæsar Moscoviæ videretur. Insuper tot victoriis, tanta fortitudine, tanta virtute & fortuna celebrem Vladislaum, obliquo animo, livido oculo, & paventi corde intuebatur: & æmulum, immo Dominū suum, ut jure tot annis fuerat, re ipsa aliquando futurum timebat. Itaque, ab ipso potentiæ suæ crepusculo, bellum iterum & arma præparabat: & hoc quotidie

tidie magis, cum induciarum beneficio, pacatæ Provinciæ, omnes nuper exhaustæ, & Polonicis armis vastatæ, ad se redirent, & Michaelis iram & intentionem non vanam facerent. Ardentem præterea bella virum, ambitiosus jugiter Sehinus inflammabat, & æstuantem per se animum ad furias promovebat. Quare & hujus suggestionem, non quod in Moscovia tantum, sed quod alibi quoque roboris erat, colligebatur, adeo ut delectibus Germania, Gallia, Anglia, Belgium, Suecia, Dania, commoveretur, & omnes illæ famosæ fortitudinis nationes, ut robur par Polonico robori opponeretur, convocarentur. Et jam horum, præter Moscovitas, triginta millia in armis erant: non spiculis, non telis, aut inanibus Orientalium terri culamentis, sed nitrato pulvere, glandibus ignitis, majoribus minoribusque tubis, et, quod maximum erat, animâ militiæ, Occidentalium disciplina instructi. Addebat reliquo armorum apparatui, horrendum illud, ad neces generis humani, compendium, machinarum inauditæ magnitudinis numerus. Sic ut diceres Europam universam his terroribus, non Sarmatiam unam peti.

Et Polona Respublica quidem à bello aliena erat, tum propter incommoda quæ eo tempore eam premebant, tum quia induciæ

Poloni
ulteriores indu-
cias aut

pacemof-
ferunt,
Moscian-
tem re-
spiciunt. cum Suecis initæ paulatim ad finem currebant:
Denique etiam quia de bello Turcico rumor increbrescebat. Itaque in tempore Legatis in Moscoviam missis, aut inducias prorogare, aut etiam de pace perpetua agere, se non alienam ostendit. Mosci autem externis viribus, numerofo exercitu, vario bellico apparatu, spe & fiducia sui, feroces, facilitatem Polonicam ut metum accipientes, æqua omnia temerarie & præsumptuose respuebant; ad nihil jam amplius quam belli occasionem intenti.

Ante finem induciarum arma Polonia inferunt. Cum ergo Sigismundus III. gloriosæ memoriæ, Sarmatiæ Rex, è terrenis ad cœlestia Regna migrasset, ad inferenda nefaria arma se composuerunt. Quippe tunc necessario capite viduata Polonia erat: et, secundum morem libertatemq; Regni, Comitia prius indicenda, exspectanda, ad septimanas sex ad minimum duratura, in longum tempus distractura Provincias apparebat, & ante menses aliquot effluxuros, quam Rex novus eligeretur & coronaretur. Quarum rerum non ignari Moscovitæ, rupta lege gentium, non exspectatis induciarum terminis, securius acies promovebant, sperantes interea temporis vellicare Sarmatiam dum variis occuparetur. Erat Exercitus Imperator Sehinus, qui præter Moscovitarum septuaginta, Occidentalium triginta millia, Astrachanen-

chanensium, Casanensium, Czeremissorum, inhabitantium Cingulum terræ, adorantium Auream Anum, populorum quædam millia secum trahebat; ut non tantum armis, sed incognitarum, quoque gentium nomine & terrore pugnaret. Et jam, victis viarum difficultatibus, infesta Sarmatiæ arma Barbarus inferebat: & quid ni audacter cum nemo resisteret? quid ni feliciter cum nemo propugnaret? Cesserunt ergo quasi impetu uno vicina omnia, & arces passim & oppida obvia, non secus ac incendio quodam belli correpta, humiliata, depopolata, passim jugum accipiebant. Cessuram hoc impetu suo Poloniam Barbarus porro præsumebat, cum in limitibus oppida minora cessissent. Adeoque non postremum munimentum Regni, Smolenscum ipsum (cujus Præfectus fuerat cum à Sigismundo III. expugnaretur, captus etiam libereque, præstito prius juramento se nunquam in Poloniam arma resumpturum, dimissus) perjurus tumidusq; gradiebatur: nec secus quam minatus fuerat obsidione cinxit.

Est autem Smolenscum (ut supra fusius parte i. lib. i. cap. 2. vidimus) antiqua Russiæ Urbs: quæ à Basilio, Johannis Basilidis Patre, frustra obsidione tentata, per Michaellem Glinscium Sarmatam expugnata, centum prope annos à Moscovitis possessa,

Sehinus

Smolen-

scum ob-

sider.

Anno

1632.

14. Nov.

Quod il-

lud Smo-

lenscum.

possessa, à Sigismundo III. duorum annorum obsidione fatigata, ac demum armata manu recuperata, jam iterum à Sehino exercitu Moscovitico circumvallata, in idem prope Sarmatis & Moscovitis evaserat, quod Cicilia olim Carthagenensibus & Romanis, quod nostra ætate Babilonia Turcis & Persis.

*Sehini
artificio-
sa obsidio*

Cæterum Sehinus non copijs tantum suis, sed exterorum etiam ingenijs ferox, Italico Belgicoque more, munimenta moliebatur: prorsus ut ante Smolenscum in Oriente, Bredanæ cuiusdam obsidionis lineamenta formarentur. Propugnacula ibi, aggeres, suggestus, valla, cuniculi, stationes, in legiones singulas, cohortes singulas, distinctus exercitus. Et, quod mirere, una Sehini statio vallo fossaque egregie munita, septuaginta Moscovitarum millia continebat, Moscoviticorum Tartarorum statio altera duodecim millia, & cæt:

*Premittit
Urbem &
muros
tormentis
humiliat*

Et jam Smolenscum mensibus aliquot obsidione clausum, numerosis exercitibus circumseffum, cuniculis propemodum evertebatur. Tormentis quippe maxima murorum parte nudatum, vinci forte potuisset, nisi fortissimus ille vir, Woiewocius Præfectus Urbis, miles, ut apparuit, infractus, Romana quadam virtute, consilia hostium & conatus elusisset. Ille hiatum, turribus
ipsis

ipsis quoque convulsis, immanem, obstruxit alibi, alibi reparavit. Novum autem de integro vallum, terra cespitibusque firmum, fossa munitum, post murorum cicatrices objecit: & irruptionibus variis ita Barbaros fatigavit, ut munimenta alia, propugnacula alia, & accessus alios, ad retundendos impetus, in cervicibus Urbis, necessitate compulsi, molirentur. Ad extremum vero, aut fame, aut ferro, celsurus videbatur, nisi in auxilium tandem Vladislaus aliunde movisset.

Hunc Serenissimum Regem, quo minus Barbarorum præsumptionem caltigaret statim, coronationis suæ necessitas hucusque retardaverat. Simulac vero coronatus fuit, non tanquam affectus intentum, ad segnem aut inertem quietem se composuit: non somno aut caris turbæ voluptatibus, quicquid in illo erat indolis vivæ, demersit: sed tanquam præteritarum expeditionum, victoriarum, triumphorum, justo præmio ad majora animatus, ab ipsis coronationis suæ festivitatis, statim ad bella animum transtulit. Verum enimvero non una difficultas erat quæ Regem premeret, immo quæ retardare multa conantem potuisset, nisi in Vladislaum incidissent. Aberat nervus belli æarii publici subsidium. Miles collectus nullus erat, nec sine pecunia colligi poterat. Quartani

*Vladislaus
Rex collegit ex-
ercitum.*

(hoc est, ordinarij milites, qui à quarta Capitanea-
tuum proventus parte sustentantur) ob non soluta
stipendia integra murmuraturi videbantur. Et alia
plura, quæ, Monetæ Divæ gratia non affulgente, in
quolibet Regno sueta sunt oriri. Hæc tamē omnia,
licet difficillima alias, sola Vladislai persona, solus
respectus ejus rupit. Quippe cum ille (non par-
cens interim quoque thesauro suo, à Parentibus Se-
renissimis sibi relicto) assuetum servire sibi mili-
tem, non semel victorem secum, & quosdam di-
versarum gentium spoliis divites convocaret; &
illi vicissim munificentiam, felicitatem, & forti-
tudinem Regis sui considerarent, tanquam ab illo
omnia sibi promittentes, variis ex locis convenie-
bant. Præsertim cum promissa ejus nunquam ina-
nia experti fuissent, & procul Tyrannide aut Bar-
bara quadam sævitia, ob modestiam & Imperii
moderationem, nunquam in pravum sese & inju-
sta bella flectentem, affectu omnes & amore pro-
sequebantur: sicut recte Seneca mihi dixisse videat-
ur. *Placido tranquilloq; Regi fida sunt auxilia, quibus
ad communem salutem utatur: gloriosusq; miles (pub-
lica enim securitati dare operam videtur) omnem la-
borem libens patitur, ut Parentis custos.*

Lib. 1. de
stem:

Rex in
Litua-
nia mo-

Caterum ut & copias, quæ omnibus angulis
Regni in bellum properabant, ad celeritatem ma-

gis

gis accenderet, & vicinior hosti illum vel solius no-^{vet, & ad}
 minis sui terrore concuteret, in Lithuaniam au-^{Borysthe-}
 lico solo comitatu profectus est. Non fefellit Re-^{nem ca-}
 gem consilii singularis effectus: utrumque enim ^{stra po-}
 contigit. Siquidem propinquiore Rege, tanquam ^{nit.}
 fulmine cominus oculos perstringente, perculsi, ^{Anno}
 multū de pristino vigore Mosci remittentes, cuni-^{1633.}
 culos quosdam, velut alibi & à tergo operam ad re-^{1. Sept.}
 sistendum Regi collocaturi, imperfectos relinque-
 bant: & cum alibi unum tentassent, & pulvis, qua
 illatus fuerat via, ad suos rediens, quadringentos
 adustione necasset, tanquam non capiundæ Urbis
 omen acceperunt, cum & labor proprius suos de-
 strueret. Milites vero, qui omni Polonia collige-
 bantur, alacritate Regis sui animosiores, celerius
 conveniebant; adeo ut ingenti terrarum spatio,
 brevi tempore, millia convenirent. Quæ ubi Regi
 se conjunxerunt, non procul stationibus hostium,
 ad Borysthenem, in loco Hufzyca dicto, castra lo-
 cavit: quo, ad facilius transmittendum militem,
 duobus pontibus subiugato, munitionibus varijs
 sua castra firmavit. Tum vero & Christophorus
 Radzivillius, Dux Birsæ & Dubinki, Palatinus Vit-
 nensis, & supremus Lithuanici exercitus Genera-
 lis, qui ad Krasnam, aliquot, ante Regis adventum,
 mensibus consederat, & non una clade Moscos af-

fecerat, cum septem millibus ad Vladislaum properavit, & Regis copias numerosiores reddidit.

*Regi si-
ducta in
parvis co-
piis.* Veruntamen si tumultuarium illum exerci-
tum, & numerum copiarum consideremus, mira-
bimur certe ingentem Regis animum, qui hac
tam parva manu, tantam hostium multitudinem,
munitionibus tormentisq; firmam, non dico vin-
cere, sed aggredi quoque præsumpserit. Et profe-
cto temeritatem dicerem, nisi & Regis prudenti-
am, virtutem, felicitatem, & non unam, minori-
bus copiis, è numerosissimo hoste, victoriam cogi-
tarem. Commune hoc illi cum Imperatoribus ma-
*Magni
Impera-
tores sem-
per pau-
cis copiis
dimica-
verunt.* ximis, qui rationibus & consilio ducti, cum nume-
rosioribus copiis possent, paucis pugnare malue-
runt. Sic Alexander Magnus, cum, præter Macedo-
nas suos, cunctæ Græciæ & universo Illyrico in-
numerabilem delectum posset indicare, nunquam
maiores quadraginta millibus copias duxit; inha-
bile regenti ratus, quicquid excederet, & turbam
potius fore quam exercitum. Sic Pirrhus Epiro-
tarum Rex, è Græcia in subsidium Tarentinorū
navigans, exiguum militem, sed multam artem,
virtutem, industriam, contra Romanos in Itali-
cum littus exposuit. Sic Annibal, toto terrarum
Orbe Romanis quærens hostem, non nisi sedecim
millia ab Antiocho Magno, quibus alia via
per

per Alpes, quam prius venerat, in Italiam, tot gentibus terrisque dominantem, rursus descenderet, petiit. Sic Julius Cæsar adversus Pompejum, totius Orientis auxilio dimicantem, paucis, & ad Dyrachium extenuatis quidem legionibus præliabatur. Sic Constantinus Magnus, adversus Maxentium Tyrannum, centum octoginta octo millibus armatorum ferocientem, non nisi quarta exercitus sui parte pugnavit. Sic nuper Georgius Castriotus, vulgo Schanderbechus, adversus immensas trecentorum aliquando millium Turcarum copias, non nisi decem selectorum millibus dimicare, & vincere quoq; cōsueverat.

Demaratus autem Lacedæmonius, apud Senecam, Xerxi tot myriadibus Græciæ bellum inferre meditantī, rationibus hisce dissuadet. *Verum est, quod dicitur, majorem belli apparatus esse, quam qui recipi ab his regionibus possit, quas oppugnare constituis. Sed hæc res contra nos est. Ob hoc ipsum te Græcia vincet, quia non capit. Uti te toto non potes. Præterea, quæ una rebus salus est, occurrere ad primos rerum impetus, & inclinatis opem ferre non poteris, nec fulcire ac firmare labantia. Multo ante vinceris, quam victum esse te sentias. Quis eventus? Post paucula iterum Senecam audiamus. Acciderunt quæ Demaratus prædixerat, Divina atq; hu-*

*Rationes
quate.*

*Lib. 6. de
ben:*

mana impellentem, & mutantem quicquid obstiterat, trecenti stare iusserunt: stratusque per totam Graciam Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba distaret. Itaque & Demarati rationes, & tot Heroum exempla Vladislaus secutus, non viginti armatorum millibus, centum septuaginta Moscorum & exterorum millia aggredi non dubitavit. Et eo successu, qualem nec Alexander unquam, nec Schander-Bechus, aut quisquam prænominatorum Heroum habuit. Quippe illi vicere quidem, sed hostem reliquere: hic vicit ut hostilem exercitum nullum relinqueret. Cæterum ordinem rei videamus.

Rex Vla-
dislaus
miro
Strata-
gemate
statum
Vrbis co-
gnoscit.

Postquam Vladislaus Rex, tantilla suorum manu fretus, in primis, ad Borysthenem, castris, vicini hostis munimenta, locorum situm, liberationis modum, & hisce similia, accurato oculo perlustrasset, antequam aliquid aggrediretur, statum Urbis, & præfidiariorum in ea, cognoscere constituebat. Sed maxima difficultas erat, cum omnes ad Smolenscum aditus hostilibus copiis insiderentur. Qua autem sylvæ & angusti calles spem faciebant, Mosci suorum millibus equitabant. Interim Vladislaus Rex è re præsentis consilium capiens, inaudito hucusque Stratagemate, spem & fiduciam hostium in suam commodita-

tem vertit. Militem strenuum & audacem virgultis viridibus ita circumquaque vestiri fecit, ut, hominis persona prorsus tecta, arborem mere & virgulta mentiretur. Huic litteras ad praesidii Ephorum & Praefectos Urbis credidit, ad quas responsum si referret, mercedem non exiguam pollicebatur. Miles, Monetæ Divæ gratiis allectus, per nota nemora callesque periculo se commisit. Et ubi adventantes aut in propinquo Moscos animadvertit, fixo vestigio hærens, prorsus arborem & virgulta referebat. Adeo etiam ut Mosci ab utroque latere transeuntes deciperentur. Quibus jam procul agentibus, ubi se sibi & audaciæ suæ redditum vidit, caute rursus progrediebatur. Et tandem ea ratione, inadvertentibus Moscovitis, non semel in Urbem, & ab Urbe regressus, statum ejusdem, & necessariarum rerum in ea penuriam, Vladislao Regi aperuit.

Ubi ergo Rex Smolenscianos, annona, milite, pulvere tormentario, & pecunia indigere dicit, qua via potissimum de his omnibus provideri possent, cum suis in consilium ivit. Erat autem scissio inter Duces: alii enim censebant, ad Prozarovii stationem & munimenta fortunam tentandam, & data occasione, de necessariis Urbi providendum. Et hanc sententiam plures tenebant.

Deliberatio qua ratione Urbis succurrendū

bant, tum ob varias rationes, tum etiam quia Prozarovii statio, castris Regiis vicinior erat. Alii autem Boristhenem transeundum, & ex ea parte præfidiariis subveniendum. Erat enim ibi via, ad pontem Urbanum ducens, quo Boristhenes subjungatur: Hanc Mosci munire contempserant, quod ea parte periculum minus suspicarentur. Et in hac sententia pauciores erant, sed inter hos ipse Rex.

*Providē-
tia Regu.* Itaque hujus sententia prævalente, signum ad arma & expeditionem tympanis & tuba datum. Antequam vero castris legiones educerentur, prospectum hoc singulari providentia Regis, ut militem de sarcinis suis sollicitum, hac cura liberaret; ne de alia quapiam re, quam pugna, victoria, & spoliis hostium cogitaret. Itaque eadem prima illa ad Boristhenem castra, pluribus munimentis claudens, in iis impedimenta omnia, currus, & quicquid vel anxium, vel tardum reddere exercitum poterat, reliquit, & quatuor cautissimorum millium præsidio munivit. Et prudentissime hoc providus Vladislaus. Quippe non semel animadversum est, sarcinas cladibus occasionem dedisse, & expeditissimos milites ad victoriam momentum attulisse; cum sarcinati sollicitudine sua divisi, latus ad cladem, pro-

propter impedimenta nudarent, & expediti, quasi levi cursu, ad victoriam & victorum spolia properarent. Nota sunt illa Virgilii.

Et me quem dudum non ulla injecta moriebant

Tela, nec adverso glomerati ex agmine Graij,

Nunc omnes terrent aura, sonus excitat omnis

Suspensum, & pariter comitiq; onerique timentem.

Recte ergo militem, ad conceptam animo suo victoriam, expeditum Rex, ante ullam pugnam, reddidit. Tunc autem, Borysthenem transgressus, versus Matthissonii stationem, ad prima munimenta hostium, solis armis & spe victoriæ gravem duxit. Duo autem alia necessaria cautissimo Regi visa sunt, antequam aggredereetur. Alterum, ne duobus illis Pontibus, quibus, subjugato Borysthene, sua Mosci cis & citra Borysthenem castra univerant, & quodammodo colligarant, copiae, à dextro latere, hostibus subsidio venirent. Alterum, ne à sinistris, ex ipsa hostium statione pariter, in districtos pugna occupatosque Polonos, subito & de repente incurrerent. Utriq; provida cautela Regis occursum est. Et à dextris quidem, ad hostium pontes observandos, Martinum Kazanovium Palatinum Podoliensem, & Polonici exercitus Generalem, Adami Kazanovii, Sendomiriensis Castellani, & Archicamerarii Regni fratrem

trem patrualem, triginta & amplius, annis, per omnes gradus Martios, probatū militem Ducemq; destituit. A sinistris, in editiori tumulto, suggestū tumultuatio opere excitavit, & in illo tormentis aliquot collocatis, eruptiones & insultus hostium è statione sua prohibuit. Sic ab utroq; latere tutior Vladislaus, ad unum solummodo à fronte hostem propius admovit exercitum. Tum vero nova & alia difficultas imminentem Barbaris Regem remorabatur. Quippe septem Moscovitarum millia, ad resistendum illi, stationibus suis egressa, opportunis locis, qua adiri maxime poterant, repagula echinata objecerant: quæ humiliare prius oportebat, quā ipsi adiri aut vinci possent. Itaq; Rex hoc quicquid erat operis Radzivillio Duci commendavit. Hic assumptis aliquot Cosacorum, & desultoriorum equitum, Tragonum vulgo, turmis, quadringentis insuper Sclopetariis, quos Heido-nes Poloni vocant, palis securibusque oneratis, ad exequendam voluntatem Regis properavit. Sed major erat, quam sperabatur, difficultas: cum his munimentum destruere, illis defendere & impedire nitentibus, ingens pugna oriretur. Tandem tamen, summo licet periculo & labore defuncti, Poloni superiores, quicquid erat obstaculi humiliaverunt. Tum vero Vladislaus Rex cum universis copiis,

*Septem
Moscovi-
tarū mil-
lia cedit.*

copiis, se septem millibus hostium intulit. Moscovitæ autem acerrime resistebant: præsertim cum duobus illis pontibus in subsidium venire copias à longe conspicerent. Sed has cum Kazanovius magna vi retro trans Borysthenem egisset, & illi ulterius Regi resistendo non essent, in stationes præcipiti fuga se receperunt.

Interim autem, cum Vladislaus Rex cum septem illis hostium millibus dimicaret, & Kazanovius, ad Moscovitarum pontes cum iisdem fortiter præliaretur, ^{ACasimiroPrincipe Vrbi subvenitur, 7. Sept.} Casimirus Princeps (sic enim inter Duces convenerat) in omnem occasionem intentus, neglecta illa (de qua superius egimus) ab hostibus via, suam legionem peditum, annona, pecunia, nitrato pulvere, aliisque necessariis rebus abunde provisam, per Urbanum pontem, Smolenscum misit: cui præfidiarii obviam progressi, integram illamque, nihil sentientibus Moscovitis, in Urbem introduxerunt. Adeoque Stratagemate tali, si non Urbs omnino obsidione levata, saltem penuriæ præsentique necessitati, in longum prospectum fuit.

Noctem istam Vladislaus Rex, non in domo, non in tentorio, non in lecto mollique pluma, sed ^{Fortitudo Regu.} rheda sua transegit: & lassæ imperio prælioque brachia, fatigata non uno labore membra, non ali-

bi quam in proprio curru ad quietem composuit. Procul à delicatis illis diffluentium luxu moribus: *Epist. 56.* quos Anneus in illo notat, de quo dicit. *Aspice illum, cui somnus laxæ domus silentio queritur: cujus aures ne quis agitet sonus, omnis servorum turba conticuit, & suspensum, accedentium propius, vestigium ponitur. Huc nempe versatur atque illuc, somnum inter agritudines levem captans: quæ non audit, audisse se queritur.* Procul, inquam, ab huiusmodi moribus, circumstrepentibus copiis suis & hostium, in medio tumultus, solo carpenti sui ventre clausus, somno se Vladislaus quietique dedit.

In priora castra revertitur. 8. Sept. Insequenti vero die, Rex, cū omnia hesterni prælii pericula, difficultates, & labores, maturo iudicio ponderasset, quoniam multum cruoris per victoriam quoque fufum erat, aliquot dierum quietem necessariam iudicavit: tum ut miles spiritum nonnihil reciperet: tum etiam, qua ratione, sine multa sanguinis profusione, Urbem penitus liberare posset, viam meditaretur. Commune hoc illi, cum religiosissimis Imperatoribus quibusq;: qui salutem suorum, singulari studio, cladibus etiam hostium præposuere. Sic (ut procul à sanguine ipsius non abeam) Carolus V. invictissimus Imperator, cum in Africa clade non una afficere Mahometanos potuisset, maluit abstinere tamen, quo
saluti

saluti suorum consuleret; cuius unius vitam mille sibi Mauris chariorem dixit. Quippe, ut Seneca, *Nullū ornamentum Principis fastigio dignius pulchriusq̃ est, quam illa Corona, OB CIVES SERVATO S.* Non hostilia arma detracta victis, non currus Barbarorum sanguine cruenti, non parta bello spolia. Hæc Divina potentia est, gregatim ac publice servare: multos autem occidere & indiscretos, incendij ac ruinae potentia est. Itaque Vladislaus Rex, ut ad propositum revertamur, cum ob has rationes necessariam, ut dixi, quietem judicaret, exercitum suum universum, per pontes, trans Borysthenem in castra priora reduxit. Hostes autem fugere Regem arbitrabantur. Tam caute enim Casimirus Princeps in Urbem subsidium miserat, ut multo tempore nescius hostis, cum recedere Regem videret, re infecta, & quasi desperabundum, longius abire putaret.

Interim Vladislaus, diebus aliquot quiete transactis, cum modum alium non inveniret, aggredi stationes hostium armata manu decrevit: ut quicquid instruxerat diuturni sceleris longa molitio, felici tandem congressione consumeret. Quamobrem universas copias, eodem quo prius itinere, per pontes, trans Borysthenem, ad Mattis-

Lib. 2. de
clem:

Pokrovi-
ensem mō
tem, ar-
mata
manu oc-
cupat.
21. Sept.

sonii stationem duxit. Erat autem statio hujus in Pokroviensi monte: qui sicut assensu erat difficilis, ita industria hostium naturam juvante, & munimentis, (quæ Mattissonius idem, immixtus suo milite Barbaris, defendenda susceperat) inexpugnabilis plerisque videbatur. Adeoque & natura loci, situs, difficultas, munimenta, & univrsum Martis & artis opus abstertere quemvis Imperatorem potuisset. Sed ut erat generosi excelsiq; animi Vladislaus Rex, ita difficilia & excelsa humiliare, & sub jugum mittere proponebat. Itaque circumspecte, quo saluti suorum consuleret, per vias tutiores in superiora nitebatur: tandemque feliciter, non uno Stratagemate usus, nemine ex suis desiderato, in verticem saluus evasit. Jam autem & Barbari in armis erant, & Borysthenem, frequentibus copiis transeuntes, Mathissonio subveniebant. Ingens periculum erat, cum Chiliarchæ Abrahamovicio, ad latus Radzivilii Ducis, equus cui infidebat occideretur. Et jam in ipso montis vertice, ad majorem suorum securitatem, reductum moliebantur. Tum vero Vladislaus Rex, immissis tribus solummodo hastatorum (quos Hussaros Poloni vocant) turmis, adeo laborantes terruit, ut equitatu Moscovitico fugiente, peditatus, unius quadrantis horæ spatio, ad

ad internecionem deleretur: Mattissoniani vero in stationes ipsorum proximas agerentur. Interim potiti præsentī victoriā Sarmatæ, appropinquationibus suis, exequias ipsis Mottissonij caltris struebant. Quare pavidi deteriora metuentes Mosci, stationes ultro deseruerūt, & Mattissonius, beneficio noctis, relictis tormentis, annona, alijsque provisionibus, cum suis evasit. Qua autem ratione, quo, & quomodo sese receperit, Mattissonius, confecto bello, postea Gedani interrogatus, noluit dicere. Hoc certissimum est, nisi tenebræ fugam oculuissent, non unum è Moscis futurum fuisse, qui evasisset.

Cæterum jam victor Rex ab uno latere Smolenscum omnino liberaverat; adeo ut commeatus libere inveheretur, & è contra ex Urbe pro libitu eveheretur, quicquid necessarium videbatur. Quinimo & ipse Rex in Urbem aliquando concessit: tum quo & confidentiam suis, & præfidiariis animum adderet: tum etiam quo hostes irritarentur, cum Urbem nunc obsidione liberatam, & præsentia Regia spirantem jam altius, cum dolore, cruciatu, desperatione, metu, & confusis affectibus intuerentur: pro qua tot labores, tot pericula, tot difficultates, incassum, subiwerant, & diutinos septem annorum apparatus,

ratus, septem annorum molimina, & ineffabiles sumptus, in inane & vacuum abiisse conspicerent: et, quod maximum omnium est, spem ipsam felicioris alicujus successus, quod dicitur, in cinerem recidisse.

Mosci Pokroviensem montem frustrare nituntur. Præfecerat autem Vladislaus Rex, in Pokroviensi monte, munimentis aliquibus Botlerum & Wol-
senium Scotos, cum legionibus suis, Chiliarchas: ut & loca illa defenderent, & è superioribus jugis, in subjectas hostium stationes, tormentorum fragore detonarent. Fremuere Moscovitici Generales, cum è monte, quem paulo ante infederant, tormentis eminus peterentur; adeoque jam exitio esse, quod præsidio fuerat, & tutelam in metum abiisse. Quid ergo? Tribunis imperant recuperare montem, quem ipsi defendere paulo ante nequiverant. Tum vero Barbari, quo ignominiae maculas fortitudine & virtute detergerent, tanto impetu, legionibus variis, in Polonos è stationibus suis ascendebant, ut uno velut momento, per notas sibi valles, nullo adversariorum suorum sentiente, in verticem montis evaserint. Et jam in Sarmatas, repentino malo percussos, fortiter irruebant: adeoque, post acerrimam quatuor horarum pugnam, eo deventum est, ut pedes pedibus conjungentes, sclopetis, bipennibus, hastis, gladiis, & qui-

quibusvis ad manum armis, pectora invicem, tempora, frontemque pulsarent. Hoc, ardens vindictam, Mattissonius à longinquo videns, ejusdem ipsius montis amissi dedecore stimulante, cum suis quoque militibus alia parte, in subsidium adfuit. Quis tunc furor, quis conatus, quæ partis utriusque pertinacia fuerit, non facile dictu est. Ex eo tamen vel maxime elucescit, quod æquantes ad noctem usque clades, ambigua victoria dimicaretur. Ad extremum una, non virtus, non dextera, non fortitudo Polonos, sed fortuna, familiari in bello casu, perculit; dum referta tria nitrato pulvere vasa, nescio quo infortunio, ignem concipiunt, et, uno velut momento, circumstantes omnes adurunt, disficiunt, & in aëra secum rapiunt. O quantus tunc tumultus, quæ turbatio, quis horror; cum Sarmatæ & à fronte, & à lateribus armis, & in ipsis stationibus suis infortunio miserando & miserabili, ad metum, motum, desperationem, & fugam sollicitarentur! In vestigiis tamē suis, quod mirere, constantissime perseveraverunt; & fortunæ, & hostium furori, qui infortunio ipsorum creverat, pares fuerunt. Sed & Vladislaus Rex, qui erat ad minima quoque suorum vigilans & curiosus, statim post pulveris injuriam, Vice-Tribunum propriæ legionis suæ Meydelium, cum

prætoriana legione sua, in subsidium Botlero Wol-
senioque misit. Hic adventu suo Polonis animum
auxit, & terrorem omnem à suis in Moscos tran-
stulit. Itaque & languidius hi dimicabant, & ap-
parebat jam magis pudore quam virtute pugnare.
Ut ergo tenebræ texere frontem, spe subinde irri-
rati, in totum male multati, retro tandem ad suos
abiere.

*Rex pe-
riculose
1902. 190-
ry station-
nem op-
pugnat.
28. Sept:* Vladislaus Rex qui absolutam volebat & sine
ulla exceptione victoriam, non satis ad gloriam
suam duxit, quod Smolenscum obsidione levasset,
nisi etiam inhærentes adhuc Urbis suæ cervicibus
hostes longius submoveret: & jam non clades, sed
cladibus fœdissimum persequeretur, & mature
rebelles, maturis quoque flagellis castigaret. Ad-
eoque triplici instructa acie, eadem via, qua Ca-
simirus Princeps Urbi subvenerat, per Urbanum,
pontem, penes Smolensci muros, usque fortali-
tium Sigismundi (quod à Sigismundo III. gloriosæ me-
moriam, juxta profundam vallem structum) exer-
citus movit; Prozorovii Locum-tenentis Gene-
ralis, & Tribuni Dammij stationes, externo par-
tim, partim Moscovitico milite, armis tormen-
tisque præsumentes, invasurus. Itaque ipso Wen-
ceslai festo, hora tertia crepusculo matutino, Co-
miti Jacobo Weihero, Tribuno Abrahamovicio,
& Za-

& Zaporovienſibus Coſacis, primum in hoſtiles munitiones aſſultum facere imperavit. Quod ea ipſi ferocia præſtitere, ut ingens illud & late diffuſum Moſcovitici exercitus corpus, velut ictu uno, ad ſenſum perductum, totum commoveretur, & extra ſtationes ſuas, contractis viribus ſuis, in aciem & apertum exiret. Inde, jam præparatis ad arma partibus, ſigno dato acies concurrere. Primus, ut pro animoſitate ſua longius hoſtibus ſeſe ſuis ingeſſerat, Comes Weiherus damnum tulit: cum ſclopetarii Barbarorum, longioribus, ad Germanorum morem, tubis, in occupatos certoque hoſte diſtriſtos, à lateribus ſatis feliciter exploſiſſent. Ille tamen, ut eſt probatiſſimus miles, & militariſ ſcientiæ peritiſſimus, prudenter cladem texit, periculo provide ſeſe exemit, & hoſti vulnera ſua re-poſuit. Proximus ipſi periculo Sapieha fuit: qui cum haſtatis ſuis, & à lateribus, & à fronte, & à tergo, Moſcovitarum agminibus omnino clauſus atque circumdatus, ab omni parte vellicabatur. Hoſtilis tamen induſtria, ferocia, furor, intra Herois iſtius virtutem, generoſitatem, & fortunam fuit. Salvus quippe cum ſuis evaſit; tam longe quidem, inter extrema pericula, à turbatione propria alienus, ut neque militariſ ordo, quem pertinaciſſime adhuc obſervabat, cum ſe reciperet, turbaretur.

Signum tamen unum, in hostium manibus, militare, velut, ut dicimus, plumam liquit. Cosacorum eadem fortitudo & fortuna fuit: post crudelissimam enim concertationem, multitudine hostium pressi, pedem retro dedere. Et jam omni ex parte Polonus laborabat. Et profecto periculum non leve fuisset, nisi Vladislaus Rex prudentia, fortitudine, & fortuna sua, omnem rei bene gestæ gloriam hostibus subduxisset. Ille enim partim monendo, partim exhortando, partim suo exemplo præeundo, pronos jam ad fugam Sarmatas, ad constantiam animavit. Et hoc maxime necessario tempore, cum hostilis omnis, alia etiam parte, equitatus, ad consummandam victoriam properaret. Sed hic, à Kazanovio, cum paucis cohortibus, à Rege obviam misso, quod mirere, non distentus tantum, sed inusitata quadam fortitudine & felicitate retroactus est. Quod ut stuporem Sarmatis, ita horrorem Barbaris inferebat; adeo ut languidius jam arma moventes, animum hostibus suis, tanquam pæniteret successus, restituerent. Ad meridiem tandem, cum ab hora tertia matutina fuisset pugnatum, pari gloria parique clade, quasi signo dato, partes in castra se recepere. Moscus autem similior victo, cum initio pugnae vicisse videretur,

Hoc

Hoc autem & ipse existimavit, cum haustum, ^{Dū Vladislaus iterū op-}
 ab equitatu, à pauculis Polonorum turmis retro- ^{pugnati-}
 acto, metum, post paululum vili desperatione ^{onem pa-}
 patefecit. Siquidem Vladislaus Rex, ambigua i- ^{rat, Pro-}
 stius diei fortuna irritatus (ut est generosissimi a- ^{zarovius}
 nimi nunquam successibus dubiis acquiescentis ^{stationem}
 genius) arma iterum, aciem iterum, impetum ^{deserit.}
 iterum meditabatur. Nec secus quam cogitave- ^{29. Sept.}
 rat, ipso S. Michaelis festo, pugnaturus in cam-
 pum prodiit. Tum vero quid animi hostibus ef-
 fet apparuit, cum & Prozarovius Locum-tenens
 Generalis, & Carolus Hubertus, & Dammius, al-
 lique Tribuni militares, relictis stationibus suis,
 ad Sehinum Generalissimum suum, trepida se-
 se fuga reciperent. Magnum me hercule hoc pro
 Polonis erat, cum simul fortalitia octo munitissi-
 ma, victualibus & annona summe provisa, duo-
 bus grandibus machinis æneis, armis insuper-
 aliis, & bellica suppellectile copiosa apprimè in-
 structa, ipsorum arbitrio relinquerentur. Præfer-
 tim cum duobus jam lateribus Smolenscum, sub-
 motis longius hostibus, sui juris redderetur: &
 quæ sine dispendio humani sanguinis expugnari
 non potuissent, ultro, magna indulgentia Super-
 rum, in manus traderentur. Tentoria tamen sua
 Barbari, sive quod labores suos & commoda ho-

sibus inviderent, sive ut immunditiem suam absconderent, incenderunt. Et sanctissimæ Trinitatis templum, victualibus & annona grave, quatenus defendere ipsi non poterant, & tamen hostibus suis eriperetur, supposito rumpi pulvere & ardere fecerunt. Ut fugæ quoq; præcipitium & velocitatem colligas, non tantum sibi temporis indulserunt, aut etiam crediderunt, ut languidos, infirmos, immo etiam mortuos, cujus tamen rei Schismatici superstitiosissimi sunt, sine ullo solatio inhumatos relinquerent.

Caroli Cæterum Vladislaus Rex, non hac ignominia hostis, & sua felicitate contentus (ut Heroicæ
Huberti indolis genius est non acquiescere, sed sperare
& Leslei prospera ulteriora semper) quicquid circa Smolen-
stationē lenscum adhuc erat hostile, armis destruendum
aggressu- rursus, eos jam duxit. Restabant autem, præter Sehinum, exer-
rus, eos jam citatissimi exterarū gentium, sub Carolo Jacobo
fugisse 4. Octob. & Lesleo, milites, non fortalitiis tantum & mu-
comperit. nimentis firmi, sed in ipsis, ad mænia Smolensci, fossis infesti. Quapropter & hos majori animo, pluribus artibus, & Stratagematibus variis, aggredi statuit. Adeoque & exercitum suum, oratione commoda animatum, ipso S. Francisci festo, in aciem cornuaque disposuit: ut vel oculos hostium promptitudine sua ad prælium irritaret, vel

vel ad pavorem animos, copiis expeditis instructisque, sollicitaret. Alterum accidit. Quemadmodum enim membrum unum corporis, si patiatur, totum afficit, & ad viciniora contagio serpens, tandem compositum ipsum sollicitat, dissolvit, destruit: ita timore correpti Barbari pusillanimitatem suam copiis auxiliatricibus exteris, 'quadam quasi contagione corruperant; sic ut nunc, ad præsentiam imminentis bellicosissimi Regis, geminato ad fugam metu sollicitarentur. Itaque & hi, convasatis omnibus, & ingentibus magno labore machinis ad Sehinum retro-actis, summo cum silentio, ut lateret propositum & ignominia Sarmatas, ad Sehinum retrocesserunt. Nec ante Rex, propius aciem paulatim admovent, fugisse animadvertit, quam in Caroli Jacobi, inde in Leslei stationibus ignes, tentoriis depopulandis destinati, in altius aridam materiam corripientes, fugā prodidissent. Tunc Vladislaus celerius agmē ad munitiones egit, ut, si posset, hostes fuga adhuc, ut putabat, præpeditos, immixtis levioris armaturæ turmis, turbaret, carperet, cederet, captivaret. Sed fortalitia præsidio vacua ingressus, sparsa sine ordine arma: annonæ, commeatus, tormentorumq; nihil invenit. Cæterum ipsæ Belgico Italicoque more munitiones in stuporem rapuere Polonos, & ma-

& magis quod expugnatu difficiles, ipsi, ne unum quidem expectantes impetum, Occidentales, magna cum jactura nominis sui & famæ, deseruissent. Adeoque Rex, minime præsumptuosus, ipsos pro se Superos pugnauisse palam fatebatur; & cæcitatem hostibus extremam intulisse, ut ea, quæ sollicitè, oppotune, & ingeniosissime, ante aliquot menses struxerant, jam, licet optimis provisi armis, nec alia quapiam difficultate quam adventu & nomine suo pressi, quomodo & qua ratione defenderent, non viderent. Sed ut scelerati, si absit aliunde pœna, saltem conscientia sua; ita fœd difragi, rebelles, & perjuri, ut apparet, cæcitate crassa, panicoque metu continuo flagellantur.

*VVoie-
vvoij
Præfecti
Smolen-
scensis
mors.
6. Octob.*

Verum enim vero Smolenscum jam, singulari benevolentia Dei, & Inuictissimi Vladislai Regis industria, virtute, fortitudine, & ab Oriente, & ab Occidente, & à Septentrione Regium erat. A Meridie tantum, contractis in unum copiis, Sehini Generalissimi statione quodammodo Moscoviticum perseverabat. Et quo minus hanc ipsam statim Rex quoque aggrediretur, unius viri casus fecit: Erat hic Woiewocii Smolenscensis Gubernatoris, à cuius brachiis obsidionis tempore Urbs tota pendebat. Hic facta cum centenis aliquot, per pontem Urbanum Borysthenis, eruptione, è quodam muni-

munimento Barbaros strictis tantum frameis
 pepulerat: nec finem eos persequendi faciens,
 glande trajectus plumbea, in summo gloriæ suæ
 fastigio, adhuc dum vincit, occubuit, exemploq;
 suo hemistichium illud, nemini fortunam ten-
 tandi nimium dissuadentis Homeri verissimum
 demonstravit;

Te generose tuus perdet furor.

*Apud Sen:
 lib. 1. Cæ-
 roy.*

Potuisset fortissimus Heros, partæ jam gloriæ, lau-
 dis, & victoriarum satur, cum nullum Urbi resta-
 ret periculum, suspectis eruptionibus superse-
 dere, & prosperè gestæ rei præmia, quæ honori-
 fica ipsi à liberalissimo Rege destinabantur, ex-
 spectare. Sed voluit nimirum vir egregius, cor-
 datus, & animosus, hoc etiam glorioso facinore,
 toti patefacere Mundo, non pro necessitate tan-
 tum & præmio se, sed gloria etiam Nationis &
 salute publica dimicare: cujus quantâ rationem
 haberet, à suo periculo & tandem morte meti-
 endum voluit. Macte generosissime vir, & hoc
 obtinuisti, & præmium meritorum tuorum non
 exiguum. Per tot enim, quot Mundus stabit, se-
 culat triumphabis, & fama posthuma, tua fortia-
 gesta, in maximum ornamentum familiæ tuæ,
 jugiter celebrabit.

Rex cum ordinatis in Urbe rebus, alium ipsi

L

substi-

Rex Alau substituisse, jam in Sehinum ipsum, arma expe-
darum diebat: quod quidem hic nequaquam, presertim
Skorovv- imminente asperrima hyeme, futurum sperave-
niummō- rat. Putabat enim Vladislauum Regem, Smolensci
tes occu- liberatione, paraque tam illustri victoriarum
pat mu- gloria contentum, aut in Urbe ipsa aut alibi hye-
ntque maturum: quo à tot laboribus vigiliisque spiri-
16, Oct. tum nonnihil reciperet, & fatigatum non uno
 castrensi incommodo corpus, suavis dulcedine
 otii recrearet. Sed alia erat invictissimi adversus
 omnia infractiq; Regis mens, qui variis rebus, &
 ipso victoriarum suarum ordine, ad ipsum Sehi-
 num trahebatur: non quieturus nisi & ipse, & o-
 mnes qui ad ipsum ignominiosa fuga sibi locum
 fecerant, in manus simul venirent, & devota exi-
 tio Sarmatiæ capita meritis affligerentur pœnis.
 Ad hoc cum universis copiis, per Urbanum pon-
 tem, Borysthenem iterum transgressus, versus Se-
 hinum movit. Erant autem Sehini castra in duo-
 bus montibus posita; quorum alterum ipse, re-
 spectu Regionum castrorum, trans Borysthenem,
 cum præcipuis Moscorum Ducibus, vastis rento-
 riis occupabat: alterum, qui & Virgineus dice-
 batur, ignobiliores Chiliarchæ, non procul à Re-
 giis castris, cis Borysthenem, insidebant. Adeo
 autem sibi invicem opportuni erant, & navali
 pon-

ponte & munitionibus quodammodo colligati,
 ut unus sine altero expugnari non posset, & duo
 velut unam stationem munitissimā & inexpugna-
 bilem facerent. Itaque Vladislaus Rex non statim
 Sehinum aggressus est, sed, ut & hostem falleret,
 & destinata facilius exequeretur, rumorem de in-
 dustria spargi iussit, in penitiorem Moscoviam se
 exercitum ducere: & ipse interim, quasi continuæ
 pluviae vota retardarent, aliis copiis, sub oculis ho-
 stium, ordinata acie perserverabat: aliis, Alau-
 darum Montem, ob continuas pluvias & aëris ob-
 scuritatem hostium conspectui ereptum, occupa-
 bat; quem munitionibus deinde firmavit. Altera
 vero die, cum Kazanovio, & Skorownium mon-
 tem ascendit, quem ad propositum suum magis
 opportunum animadvertens, suggestum eo loci
 fieri iussit, unde in ipsa Barbarorum castra, ignita
 mittere iacula pro arbitrio posset. Inde fortaliti-
 um ingens, cum munimentis alijs, ad defensionem
 suggestus, excitavit, & utrumq; Montem quatuor
 legionum præsidio firmavit: ita tum, ut dixi, Vla-
 dislao Regi famulante natura, ut continuis octo
 dierum pluviis & obscuritate, hostiū oculis, quid
 Sarmatæ molirentur, subduceretur,

Serenitate Orbi reddita, cum & deceptos sese, ^{Mosci}
 & nova opera ad perfectum quidem, in perniciem ^{horribili}
^{impetu,}

*sed fru-
straneo,
recupe-
rare Ske-
rovniū
nituntur.*

suam surrexisse Mosci mirarentur, fremuere: & mox in ultionem exurgentes, una destruere hora præsumunt, quod octo dierum industria laborque struxerat. Et addiderant præsumptioni vota, Stragemata, dolos; ut & Sacramento, & fiducia, & religione, ad virtutem & victoriam acuerentur. Et profecto si Barbarorum, hoc in conatu, singula consideraverimus, nihil Barbarum, nihil non astutum, & ad propositum ipsorum efficax invenimus: nec dubium apparebit, quin exequi etiam statutum potuerint, nisi aut Vladislao Rege cum Polonis fuisset dimicatum, aut Deus fœdifragis victoriam & successum omnem prosperum è manibus eripuisset. Disposuerant enim denso ordine, in adversa fluminis ripa, equitatum, & quatuor sclopetariorum millia, hoc equitatu tecta, ad tutum non procul ab eo, ubi dimicandum erat, loco, ad insidias subducebant. Insper quinquaingenta quatuor tormenta legionaria, in ipsa statione Sehini, eo loci disposuerant, unde in Sarmatas, corpore toto, ubi dimicandū erat, obnoxios, suis Sclopetarijs interim loco humiliore tutis, eiacularentur. Naves præterea frequentes, capacitate commodas, & asseribus ad propositū altius structas, quibus & multi, & secure, in alterā ripā arma impetūq; transferrent, præparaverant. Ita quasi momento tēporis
Borysthe-

Borysthene superato, vino, ut appellant, adusto, seu cremato, subebrii, quatuor illas, quas Vladislaus Rex in montibus præsidio liquerat, legiones aggrediuntur. Nunquam antea Sarmatæ sic in hac expeditione perculsi. Ut enim præcogitati mali mollis ictus venit, & tela prævisa minus ferunt; ita repentinus hic impetus, & hæc inexpectata ferocia, quasi geminato malo terruit. Itaque parum abfuit, quin, Rege centenis aliquot passibus, tunc temporis, à montibus hisce degente, munimentis, Montibus, & fortalitiis pellerentur, & post tot, incorrupta felicitate, victorias, ascendens in altum Polonici nominis gloria destrueretur. Unus, sicut alias sæpe, celeritate sua, Vladislaus restituit rem. Hic eminus enim animadverso periculo, mox signo dato equitatum omnem, peditatu subsequi jussu, in auxilium suorum, citatissimo cursu, properare jussit. Sed hunc, ubi oportunitatem Schismatici habuere, ita quinquaginta quatuor tormentis legionaribus illis salutavere, ut multi nobilium Polonorum equis delapsi, terram sanguine suo purpurarent. Cum adhuc magis appropinquarent, illa in insidiis quatuor sclopetariorum millia, candentium globorum grandine turbavere. Sic ut extenuatæ legiones equitum jam non pro solita animositate pugnarent, & ipsi au-

xilio indigerent qui in auxilium venerant. Tunc vero Rex quatuor (unam Principis Casimiri, duas Botleri, & unam Wolsenii) legiones, in Montes, ad suos, ascendere imperavit. Quibus advenientibus nonnihil circumacta fortuna est, & Poloni, pulsos à monte Barbaros, ad Borysthenem usq; fugaverunt. Sed nihil actum illa virtute & felicitate. Quippe Barbari numerosioribus copiis succurrentes, non modo suorum sistere fugam, verum etiam, Sarmatis retro actis, longius à flumine submovebant; adeoque & in ipsos Montes revertabatur impetus. Jamque in Tummum Mosci evaserant, in præceps pronocursu Sarmatas deturbaturi, cum iterum subsidiariæ hastatorum turmæ, & Cosaci Zaporovienses, à Vladislao missi, recentibus animis viribusq; à suis in Barbaros, mira vicissitudine, metum clademque transferrent. Iterum ergo Moscovitæ à summo in imum & Borysthenem usq; rejecti. Diceres ex composito ludum esse, aut aspicientem omnia dubitare Fortunam cui tandem parti accederet. Rursus quippe Mosci, aliis aliisque jugiter succurrentibus copiis, potentiores evasere; submotisque longius Sarmatis, in Montes tertia vice & victoriam ascendebant. Inde Rex & Radzivillius Dux prætorianis militibus

(res

(res ad Triarios quippe devenerat) adfuere, & Barbaros magna vi in subjectam planitiem fluviumque præcipitaverunt. Et licet, anguium instar, novis subinde novisque viribus confirmati, in unum rursus coalescerent, conatumque renovarent, tamen ad priorem felicitatem via modusque non patuit. Omnem quippe, præsentia sua, Vladislav⁹ successum rupit, & ad noctem usque pertinaces Barbaros, cædibus vulneribusque comminuebat. Quo minus autem interneccione dederet, illa quinquaginta quatuor tormenta legionaria, & subducta quatuor sclopetariorum millia impediabant.

Rex suorum ab hisce damnum fremens, & ereptum integræ conficiendæ rei modum frendens, ^{Rex per VVeihervū} omnem in sclopetarios illos furorem vertit, & ^{4000.} ulcisci eadem nocte meditabatur. Et factum ^{Sclopetariorū hostiliū frustrā noctu obruere tentat.} dubio procul fuisset, si per planitiem, qua facilis apparebat, accessus patuisset. Siquidem Comes Jacobus Weiherus, cui Rex hoc negotium dederat, & alias multum tribuebat, summo cum silentio, ipsis minime sentientibus, stationi ipsorum appropinquaverat. Et cum irrumpere jam cædemque meditaretur, ecce humus minus solida, cænosa, fallax, & palustris, impedimento, & hostibus saluti fuit; adeo ut momento temporis
spes

spes omnis in periculum & difficultatem verteretur. Quia incauti milites alii ad umbilicum, ad genua alii, ad talos pleriq; cœno merfi, maiorem aliquanto difficultatem sentiebant eluctandi, quam evadendi. Et, in tanta propinquitate hostium, aliorum in stuporem membra, aliorum in conatum supra vires movebantur. Nihil certius est, quam plerisq; tunc Polonis, qui aderant, nihil magis ad vitam & salutem profuisse, quam quod hostis ignoraret. Nec sic tamen omnes evaserunt: quippe nonnulli lassitudine, desperatione, metu, in stuporem, & ipso conatu suo in profundius merfi, ad ludibrium hostibus suis inhæserunt.

Itaq; spe sua falsus Vladislaus Rex, sequenti die mane aciem instruit; ratus hostem, vario præcedentis diei successu, toties ad audendum irritatum, rursus fortunam tentaturum. Nec in vanum conjecerat. Jam enim & ipsi, ad assultum præparati, in arma convenerant: sed resolutione Regis & promptitudine ad prælium invitantis conspecta, animum pariter & arma deposuerunt. Rex, cum nihil eos movere videret, & audaciam hostium intra suam virtutem conspexit, arma ponere aliquam copiarum partem imperavit, & ad securitatem majorem Montium, propugnacula alia, munimenta alia, fortalitia alia, fieri mandavit; quo despe-

*Rex aciem
instruit,
sed Mosci
detrectant
certamen*

desperationem hostibus etiam aggrediendi injiceret. Ad hoc aciem quoque, continuis aliquot diebus ostentavit, quo fiduciam suis, Barbaris vero metum confirmaret.

Non possum profecto hic satis Regium illum *Regis vi-*
 Vladislai animum admirari: quin non hostium nu- *tutes mi-*
 mero conatuq; , non periculis & difficultate, non *randa &*
 incommodis vigiliisq; fractus, insuper Regium *labor in-*
 suum credere novercant fortunæ sanguinem non *desessu*
 dubitavit: et, quod maximum est, indefesso labore castrensib' muniis se immisceret, & illam, eo loci, hoc tempore, aëris inclementiam, ut saliva ore projecta antequam terram attingat congeletur, & lachrymæ oculis expressæ mox in ipsis genis, frigore nimio in glaciem varientur, non abhorreret. Sed, credo, magnanimus Heros, sicut antea periculosis & victoriosissimis expediti- onibus dignissimum se Regno ostenderat; ita nunc in castrensi pulvere non esse delicatam rem regnare demonstrare voluit. Tum etiam ut se ipsum in exemplū aliis daret, & in ipso videre liceret quantum Custodem publicæ salutis pro salute publica tolerare oporteat. Quippe cujus vigilia omnium domos, cujus labor omnium otium, cujus industria delicias omnium, cujus occupatio deniq; vacationem omnium defendere & tueri debeat de-

M ceatque.

ceatque. Itaq; comes tantarum virtutum Famā
(cujus magnam quoq; rationem eos habere o-
portet, qui, qualemq; meruerint, magnam
habitura sunt) non Sarmatiæ conclusa terminis,
perambulabat Orbem, & Regias Vladislai virtu-
tes in Oriente & Occidente celebrabat.

Quare & nominis, & rerum gestarum ma-
gnitudine, truculentissimi mortalium Tartari
movebantur. A quorum Chamo Legatio am-
pissima, sub hoc tempus, in castra venit: quæ
festo tormentorum boatu excepta, copiam allo-
quendi Regem præstolabatur. Interim Rex, cum
nihil hostem, quotidianis aciebus irritatum, mo-
vere videret, & optime jam, adversus quemlibet
insultum, munita in Montibus fortalitia sua vi-
deret, non procul à Montibus generalia sua castra
posuit, & Borysthenem, infra stationem Sehini,
ponte subjungavit, cujus extremitatem Elias Ar-
tisschevius, vir in militia approbatus, munitione
firmavit. Cosaci vero, pontem illum transeun-
tes, in eodem Artischevii littore, in ipsa, Mosco-
viam versus, via, stationem suam, non procul à
statione Sehini, firmitus solito muniverunt. Ad-
eoque Rex suis necessariam semel, tot laboribus
vigiliisq; defunctis, quietem indulgit. Quippe
danda est remissio animis: meliores acrioresque re-
sur-

*Tartaro-
rum Le-
gati ad
Regē ve-
niūt, Rex
autē mi-
liti quie-
tem in-
dulget.*

*Sen: de
Tranquil.*

surgent. Ut fertilibus agris non est imperandum: cito enim exhauriet illos nunquam intermissa fecunditas: ita animorum impetus assiduus labor frangit. Vires recipient paulum resoluti & remissi. Nascitur ex assiduitate laborum, animorum hebetatio quadam & languor. Erat ergo miles ordinatione Regia porro otiosus. Solus Rex otium sibi non indulgebat: sed munimenta quotidie lustrans, alia super alia, ad securitatem suorum, hostiumque damna, ingeniose excogitabat, fierique jubebat. Ita suggestus varios moliebatur, & in iis tormenta collocans, subinde grandium globorum vomitu stationes hostium infestabat. Et paulatim illa ædificans, alia destruens, à longe tanta dexteritate hostem cingebat, ut, quid intenderet, ille non adverteret, et, quod faciebat, facere non videretur. Sed & Scihinus minime otiosus, opera operibus opponebat: sed inutilia pleraque cum Regis propositum ignoraret. Diceres molitionibus ingeniosis, variis, sumptuosis, vastis, ad Dyrachium Cæsarem iterum Pompeiumque tumultuari. Subinde velitationes inter utraque castra, sæpius vices variante fortuna, nunc animum metumque faciebant: majore tamen cum detrimento hostium, cum à Palatinide Danielovicio, magnæ dexteritatis adolescente (qui laudabilem

in hac expeditione operam Reipublicæ præstitit) plurimi quotidie captivi adducerentur. Insuper singulis fere momentis, certatim jam exteris omnibus cum victoria & fortuna Vladislaum respuerentibus, transfugæ Polonis accedebant; adeo ut castra hostium quotidie debilitarentur, & Polonorum accrescerent.

Rex magna prudentia æmulatione suorum destruit. Tam felicem vero successum parum aberat quin Magnatum quorundam inter se æmulatione corrupisset. Quod factum indubie fuisset, nisi adulta Regis prudentia, ut Phœbus nubes solet, æmulationis fumum discussisset. Hoc detestabile in ipsis castris malum tum maxime vires sumpsit, cum a foris hostis amplius non timeretur. Est enim hoc non nisi felicitatis vitium: quod exordium, quidem infelix in ipsis belli tumultibus successibusque sumit, sed non, nisi posito timore hostium, sese exerit & prodit in apertum. Periculo enim foris imminente, in fœdus & auxilium commune constringimur: sed, metu posito, tanquam mutuo, quo ligabamur, vinculo soluti, in varias æmulasque partes dissolvimur. Hinc deinde insolentia, detractiones, contumelia, insultationes, & parendi uni præ altero dura cervix; & certissimum tandem, nisi matura prudentia Monstrum hoc pessimum in tempore destruat, veloxque exitium.

Adeoq;

Adeoq; & prudentissimus Seneca ex tali recalci-
tratione Romani Imperii miserum vaticinabatur
exitum. *Hic casus, inquit, Romanæ pacis exitium
erit; hic tanti fortunam populi in ruinas aget. Tam
diu ab isto periculo aberit, quam diu sciet ferre frænos:
quos si quando abruperit, vel aliquo casu discussos re-
poni sibi passus non erit, hæc unitas & hic maximi Im-
perij contextus, in partes multas dissiliet: idemque
huic Urbi dominandi finis erit, qui parendi fuerit.*
Verebatur, idem Vladislaus de exercitu suo, præ-
fertim vicino adhuc tam numeroso hoste, quod
de Romanis Seneca vaticinabatur. Quare in prin-
cipio statim, ut malum sensit, aggressus est, ut tan-
quam in scintilla adhuc una extingueret. Alios,
primæ admissionis amicos, benevolè blandisque
verbis ad concordiam hortabatur: quosdam du-
rioris ingenii acriter repræhendebat: nonnullis
ne loquebatur quidem, ratus, cum ignorare se,
esse illos inter æmulos, simularet, ab hoc tempore
saltem à vitio desituros, ne se quoque inter eos
fuisse Rex suspicaretur. In totum vero summe ca-
vebat, ne res, plena discriminis, in vulgus emana-
ret, partes faceret, & hostibus suis innotesceret.
Ut enim summa prudentia altissimi viri scelera
quædam non vindicare maluerunt, quam vindi-
cando ostendere potuisse fieri, ita Vladislaus Rex,

tum mutilando Monstrum, & destruendo, tum etiam non una ratione tegendo, maluit prudentissime totum non videri, quam aliquo severiori indicio prodere, vel semel natum fuisse.

Inde prudentissimus Rex, non nescius otii vitia negotio discuti, armilustria & exercitia militaria frequentiora instituit, & crebrius levioris armaturæ cohortibus, ad conferendas manus, hostes

*Poloni
templum
Schismaticorum
op
pugnant,
& Moscoviticorum
Tartarorum
castra
incendunt.*

provocavit. Quin immo & ex suggestibus, eo tempore quo ad Ecclesiam Schismatici se conferebant, vigesies in eos exonerari tormenta jubens, notabile damnum intulit: & Mosci è machinis suis respondebant quidem, sed absq; ullo Sarmatarum damno. Contigit hoc 23. Octob. Sequenti die Sehinus, Tibicine ad Vladislaum Regem missò, de commutatione captivorum tractari petiit: & placuit Vladislao Regi, qui horum multitudine gravabatur. Hæc autem tractatio, propter fallaciam Barbarorum, ad Decembrim usq; tenuit. Interim Radzivillius Dux, ad intentum Regis, templum Schismaticorum prope Sehini castra tentavit. Et primo quidem impetu victor evasit, adeo ut Barbari in contignationem fugerent: sed superveniens Moscorum turmis, templum deserere iterum debuit, & in aperto pugnare: ad extremum, aliis aliisque advenientibus copiis, retro ad Smolenscum

lenscum usque recedere. Et quamvis res illa sic caruisse successu videretur, non usquequaque tamen obfuit, cum, pugnante adhuc in Barbaros Radzivillio Duce, Palatinides Danielovicius Tartarorum Moscoviticorum stationem incenderet, multisq; aut captis, aut trucidatis, totam in favillas cineremq; redigeret.

Et jam aliquamdiu Mosci, sive pavidī, sive desperantes, defensiva bellum gesserant, nec quicquam amplius offensive videbantur ausuri: cum unus ad Sehinum transfuga, Moscis, Polonos invadendi, animum fecit. Hic natione Gallus erat, ^{Mosci stationē} qui Vice-Centurio (leutenantius vulgo) nuper ^{Regiā op-} stipendia sub Vladislao meruerat, nunc reforma- ^{pugnant,} ^{Regis pe-} riculū, & ^{Barbarorū clades.} tus, ut vocant, apud Comitem Jacobum Weiherum morabatur, quo simul & pane frueretur, & ipsius gratiam aucuparetur: jam autem, proditiōnis ergo, ad hostes transierat. Hic itaq; Polonicorum castrorum situm curiose speculatus, viam, ut apparuit, facilem, ad ipsam Regiam usq; stationē, advertit, quam deinde facile expugnari posse putavit, quod de ea minus timeretur. Hoc primum nationis suæ Tribuno Carolo Huberto Gallico nobili, & per hunc Moscorum Ducibus insinuavit. Quid multis? Res periculum faciendi digna videbatur: quæ tamē, si succederet, allatura momentum

tum foret. Itaque in aciem Mosci, totis, adulta nocte, viribus pugnaturi, congregantur. Nunquam ita Cœlites pro Vladislao Rege vigilasse visi. Hucusq; enim pro Fortuna Rex, jam sola pro salute Regis Fortuna pugnavisse videtur. Locus erat ad Borysthenem potandis equis Barbaris opportunus. Hunc ex Vladislavianis copiis observaverat Botlerus Chiliarcha; adeoq; & prædæ, & inferendi damni cupidus, aliquot è sclopetariis suis, eadem illa nocte, eodem illo tempore, & eadem illa via, qua Mosci aciem ad stationem Regiam promovebant, illuc ire iusserat. Qui nisi tacitum armorum fragorem, tot millium strepitum, & appropinquantium Moscorum murmur audientes, signum longioribus tubis dedissent, nemine advertente, ad ipsam stationem Regiam incolumes penetrassent; cum jam quoque non adeo multis centenis passibus abessent. Sed excitatus, adulta nocte, sclopetorum explosione Vladislaus Rex, quod erat rei suspicabatur. Quare & jussu ejus Polonos, in munitionibus convocatos, multis ad rem strenue gerendam verbis adhortabatur, & Oratione, ad præsentis rei faciem maxime oportuna, non parum animos eorum ad pugnam & fortitudinem

*Sen: Epi- erigebat. Omnium enim honestarum rerum semina
 stol. 94. animi gerunt, quæ admonitione excitantur: non aliter
 quam*

quam scintilla, flatu levi adjuta, ignem suum explicat. Erigitur virtus cum tacta est & impulsæ. Quare, præviis tormentorum, quibus non leviter Barbari percellebantur, tonitruis, ea Schismaticos violentia rejiciebant, quasi viribus plus quam humanis dimicarent. Præsertim cum Regem suum cogitarent, quem unicum ut Patrem Patriæ & Servatorem suum diligebant: quem in hac statione sua præsentem, & præsentia exemploq; suo omnes animantem conspiciebant; pro cujus salute amplius quam sua pugnare decreverant. Nec abs re. Suam quippe milites incolumitatem amant, cum pro uno homine denas legiones in aciem deducunt, cum in prima fronte procurrunt, & adversa vulneribus pectora ferunt, ne Imperatoris sui signa vertantur. Ille est enim vinculum per quod Respublica cohæret: ille spiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperij subtrahatur. Itaq; pro sua salute pugnabant, cum pro Rege suo præliarentur. At hostes, licet prima vice cum damno ignominiaque repulsi, tamen non ideo statim desperabant. Sed renovantes impetum, quasi geminato per primam repulsam furore, transcendere munimenta moliebantur. Sed mox rejecti iterum, cum clade retrocedebant. Interim & Cosaci Za-

N

poro:

porovienses arma cæperant, & Borysthenem celeriter transeuntes, ab uno latere in Barbaros ferocius irruebant, & obvios quosq; primo impetu trucidantes, late stragem dedere. Sed Schismatici multitudine abundantes, paulatim non tantum pares, sed superiores etiam evasere. Tum commodum Zaporoviensibus Cosacis venit, quod obversæ jam, in omnibus suggestibus, jussu Regio, in Moscovitas machinæ grandes, immani gutture globos in hostes vomerent, magnoque Barbarorum detrimento, viam ad prosperiorem conatum facerent. Iterum ergo pugna, & quidem, ad multas horas, dubio Marte. Ad extremum tamen Schismatici, cum pugnam à media nocte ad meridiem usq; produxissent, varioque successu continuassent, nihil autem spei porro superesse viderent, male multati ad stationes suas, prosequentibus eos à tergo crebris tormentorum ictibus Polonis, cum ignominia se recepere.

Schinus, hoc damno suorum irritatus, medium modumque excogitabat, quo hostibus suis cladem ignominiamq; reponeret. Cum ergo statio Regia non cessisset, & ipse de ea quicquam prosperioris successus porro desperaret, viam ob-
MosciPolonorum
commeatu inter-
cipere nituntur,servare voluit, qua Sarmatæ commeatum ex Urbe

be Smolensco in sua castra transferrent: ratus, ^{sed cum} ^{damno} ^{reycium-} ^{tur.} majore Polonorum ignominia & dolore debellatum iri, si à latere penù clauderetur. Itaq; occasionem quotidie captans, tandem præsidarium militem, qui commeatum deducebat, magno cum fervore aggressus est. Putabat enim facile illum multitudini aut cessurum, aut, si pertinacius resisteret, celeriter, antequam subveniretur, obrui & internecione deleri posse: quomodo-cunq; autem accideret, sibi commeatum & gloriam, Polonis hostibus suis pudorem famemque cessuram. Omni, secus acciderunt, & Fortuna iis ipsis, in quibus sperabat, mediis, in Sehini ruinam utebatur. Tanta quippe præsidarii milites pertinacia resistere, ut Barbari, sæpius licet impetum redintegrantes, ne vestigio quidem uno eos movere retro possent; semper cum ignominia, & clade repulsi. Cum ergo Dux Radzivillius, expedita manu in subsidium veniēs, cervicibus immineret, in tempore Mosci retrocessere: non semel questi, adversis sese Numinibus, & inauspicato bellum inchoasse.

Vladislaus Rex, cum ad locum pugnæ venisset, & viam quā Barbari in suos irruerant, cognovisset, extemplo fortalitium loco maxime, ad excludendum hostem, opportuno fieri imperavit.

N 2

Inde

concludit
Grobides

Inde arbores frequentissimas incidi iussit, & ab uno fortalitio & munimento ad alterum, quacunque vel angusto calle hostem venturum suspicabatur, trabibus arboribusq; magnis vias omnes sepsit & obstruxit: adeo ut ab illo latere Barbari ne evadere quidem, etiamsi omni robore conarentur, possent. Et jam Sehino non nisi una, Moscoviam versus, via patebat. Sed & in hanc Vladislaus Rex jam oculos intentionemq; conjecerat. Et in ipsa regia via quidem, frustra obnitentibus & impedire conantibus Barbaris, fortalitium ingens, vastum, munitumq; excitavit. Reliqua viarum calliumq;, quæ aut equitari aut ambulari etiam, posse videbantur, succisis millibus arborum, ita sepsit, obstruxit, fossisque munivit, ut vix expedito homini, ne dicam exercitui gravi & armato, etiamsi libere permitteretur, exitus patuisset. Non aliter ergo Vladislaus in Oriente Moscos obsederat, quam Julius Cæsar olim in Occidente ad Gergoviam Gallos. Insuper illum, inter munimenta sua & obsessa hostium castra, gyrum, levioris armaturæ turmis jugiter equitabat; adeo ut ne suis quidem castrorū portis hostes pedem efferre pateretur. Lignatum ibant, obruebantur: pabulatū, concidebantur: aquatum, in ipso opere capiebantur. Et omnia paulatim Barbaris, quæ obsessis e-

venire

venire solent, morbi, mortes, & atra fames, contingebant. Ita exercitus ille, centum paulo ante & septuaginta millium, quotidie minuebatur, sic ut ad extremum, cum deditionem faceret, non viginti millia excefferit.

Erat autem tunc temporis communis fama, alium & numerosum exercitum, ex Moscovia, in subsidium Sehino venire. Et fidem passim rumor, etiam apud Regem, inveniebat, cum nemo dubitaret Moscoviam aliquid, pro tantorum Ducum, Nobiliumq; totius Imperii liberatione, ausuram. *Rex Kazanoviũ in Moscoviã penitiorẽ im-*
Hinc & Vladislaus Kazanovium Exercitus Polonici Generalem, cum aliquot levioris armaturæ *mittit, qui magna cum*
millibus, in penitiorem Moscoviam, tum ad recognoscendum, tum ad terrorem Polonici nominis *pradare-vertitur.*
latius inferendum, tum etiam, si hostem alibi inveniret & pugnæ copiam faceret, ad confligendum, misit. Exequitur diligentissime, quod erat imperatum à Vladislao Rege, Kazanovius. Et Drohobusium, Viatmæam, & Kolugam prætergressus, Mozaiscum usq; , viginti solummodo à Stolitza seu Metropoli Moscua milliaribus, penetravit: omnia, quæ inter Smolenscum & id loci intercedebant, sexaginta duo milliaribus, longe lateque populatus. Nihil magis autem copias ejus in risum & stuporem, quam D. Nicolai (quem su-

perstitiose Schismatici colunt) imagines traxere. Has, ædium cubiculorumque januis affixas, cum Poloni, lucri studio, avulsas, secum abstulissent, indefesso labore Barbari ad multa milliaria pedites sequebantur: & Sarmatas affecuti, nil de opibus & substantia sua direpta questi, solam imaginem D. Nicolai humili oratione repetebant. Quam deinde Poloni non ante se reddituros, nisi aliquam pecuniæ summam stipularentur, simulabant. Et superstitiosi, si quid adhuc ex nummulis occultaverant, totum tradere quam D. Nicolai imaginem omittere maluerunt. Revertebatur ergo, longe lateq; spoliata Moscovia, ad Regem, præda gravis, Kazanovius: & nullum tanto terrarum spatio visum à se hostem indicavit. Immo ne aliûs quidem exercitus in penitior Moscovia famam aut rumorem esse: metum autem ingentem, tam Cnesiorum & Boiariorum, quam vulgariû animos occupasse; sic ut potiora offerendæ pacis, quam formandi exercitus, signa appareant.

Rex hoc tam felici nuntio lætus, jam pleniore animo hostes aggrediebatur, & quotidie incessanter, ex suggestibus omnibus, in hostium castra, & Sehini ipsius tentorium, globos mittebat: ut non tantum fame eos & tædio, sed detrimento quoque & metu, ad desperationem & ignominio-

Poloni
trium-
phant ob
Turcas à
Konecpol
scio victos

iam deditionem cogeret. Dum autem Rex hujus tam boni nuntii felicitate fruitur, ecce alterum, longe meliori voluptate animum ejus mulcens. Siquidem ex Podolia, litteris ad ipsum scriptis, aperiebatur victoria, à Konecpolscio, in Valachia de Turcis obtenta. Quare autem Osmanidæ in Sarmatiam arma cæperint, & quomodo ad extremum, præsentia & virtute Vladislai Regis territi, ad pacem Poloniæ gloriosissimam, & ignominiosam ipsis, compulsi fuerint, paulo inferius, immediate post bellum hoc Moscoviticum, dicemus. In præsentiarum autem Vladislaus Rex, ob nuntium à Konecpolscio bene gestæ rei, tormenta in suggestibus omnia tribus vicibus exonerari jussit. Quo triumpho territi, quid rerum ageretur nescii, Moscovitæ, tandem intellecta causa, *Et nos vobiscum*, ad Polonos vociferabantur, *si scivissemus, ob victoriam de Mahometanis obtentam, Christianitati congratulantes, triumphassemus.*

Interim Vladislaus Rex, iam tempus vacuum nactus, Tartarorum legationem, hucusque, in tot tamque felicibus ejus successibus, præsentiam ejus anhelantem, audire decrevit. Hæc autem, coactis ^{Rex Tartarorum} in encomia verbis, Regi faustam Sarmaticæ ^{Legatos} coronæ adeptionem, & felicissimum fortunatissimumque regimen porro, partim & congratulaba-^{undit & mumeri-}
tur,

bui dona- tur, partim optabat. Tum fortitudinem ejus;
tos dimit virtutes, & frequentes victorias prosperosq; suc-
tit 30. cessus ejus, quibus se non paucis interfuisse sibi
Novemb. congratulabatur, elevabat. Vovere autem porro,
 ut Cœlites conatus ejus adjuvare & prosperare,
 usq; ad summam hostium suorum confusionem,
 velint. Ad hoc, ne verba tantum adferre videretur,
 nomine Chami sui, centum millia expeditissimorum
 militum, adversus Moscum, offerrebat. Gratissima
 Vladislao Regi Legatio, congratulatio, & auxiliorum oblatio fuit. In præsentiarum
 autem, magna benevoli animi significatione, gratias
 egit. Tum Principes Legationis, & quemq; pro
 statu & conditione sua, Regia prorsus munificentia
 & liberalitate donatos, ad sua dimisit.

Rex Voro- Tractababatur interim adhuc, quod superius
necium inchoatum diximus, de commutatione captivorum.
Moscuan Et causa erat tam tardi processus, præcipuos
mittit, captivorum occultantium Moscorum, dolus;
Mosci mi qui tandem, magna ejus cum indignatione,
sericordi- Perspicacissimo Regi patuit. Quare Woronecium
am semel Notarium terrestrem Smolenscensem ad
petentes, Moscoviticam nobilitatem, de fallacia questum,
& resili- Moscuam misit: tum etiam, ut, quid rei in
entes, se- Provincia ageretur, & quid ipsis animi esset, cau-
cûdo mi- te simul adverteret & expiscaretur. Post hujus
sericordi- disces-
am Regis
implorat.

discessum & dolum animadversum, acrius infestari Barbaros Rex tormentis jussit: quos eo tandem, continuis aliquot dierum explosionibus, desperationis adegit, ut misericordiam ejus implorantes, deditionem offerrent, dummodo toleranda viris imperarentur. Rex, etsi perdere omnes potuisset quos in manu habebat, tamen, qui est clementiæ ejus genius, condiciones temporis & statui eorum cōvenientes præscripsit: quæ quoniam graves nimis videbantur, discussa concordia spe, arma iterum & explosiones. Quibus in tantas hostes angustias redigebantur, ut plurimi nationis peregrinæ milites, relictis Moscorum castris, ad Polonos fuga transirent. Inter quos è præcipuis Centurionibus unus, morbos, famem, & miserabilem Moscoviticorum castrorum faciem, summo omnium cum stupore, depinxit. Quin imo & Sehinum litteras à Michaële Fedrowics Magno Moscoviæ Duce accepisse, quibus ignavia ipsi & bellicæ rei inscitia objecta fuerit, ut qui septem annorum apparatus, & exercitum numerosissimū, exercitatissimis Occidentalium nationum militibus, ingeniosissimis exoticarum artium inventionibus instructissimum, tam turpiter à Rege Polonia, tumultuarie tantum collecto exercitu belligerante, cedi, fugari,

gari, destrui, & ad extremum, summa cum ignominia Moscovitici nominis, obsideri permiserit. Erigebantur hisce Polonorum animi, & continuis in Schini castra explosionibus, postremam deditorum castrorum gloriam anhelabant. Nec desepxit utilem, ferocis populi, fervorem felicitas. Iterum quippe Barbari à Vladislao Rege misericordiam imploraverunt: quam difficiliter assecuti sunt, quia tam facile primo contempserant. Tandem tamen, ad supplices eorum preces, iterum ad clementiam Rex descendit. Petebant præterea Barbari, ut armistitii gratia fieret, & damnosæ partibus explosiones ad 18. Febr. diem suspenderentur. Interea vero temporis, à Commissariis, ad id à partibus designandis, ad deditio- nis pacta formanda laboraretur. Assensit & hisce, pro Regia sua clementia, Vladislaus Rex: sed ea lege ut interea temporis deditio- nis leges concluderentur.

Vorone-

cus ex

Moscovia

redit, &

paulo post

Legati

Moscovi-

tici ad-

veniunt.

Interim Woronecius, ad Metropolim & Moscoviticam nobilitatem paulo ante à Rege missus, cum optima contentatione revertebatur. Non poterat ille satis studium & benevolentiam, à Moscovitis anhelantibus pacem, sibi exhibitam collaudare: non aliter ac si Mercurius aliquis evangelia Moscis tulisset. Certe adeo, belli tæ-

dio,

dio, æternæ pacis & concordiaë desiderio ferri, ut propediem Legati ipsorum, qui ipsum non longo temporis & itineris intervallo secuti fuerint, adfuturi videantur. Hos Vladislaus Rex, cum paulo post advenissent, quatuor à castris suis milliaribus, audientiam præstolari iussit. Erat tum 17. Febr. dies, qua deditiois leges jam conceptæ omnes erant, quibus non nisi conclusio deerat. Quas cum Legati Moscovitici perlegissent, unus & præcipuus eorum, infelicitatem suæ gentis, & labem nunquam eluendam amare flevit.

Et jam præscripta conclusioni dies aderat, qua conclusio quoque sequuta est: ignominiose quidem respectu Barbarorum, gloriosissime vero respectu Regis & Reipublicæ Polonæ. Contra-
<sup>Condi-
ones de-
ditionis
conclu-
duntur An-
no 1634
8. Febr.
& præci-
pua recē-
sentur.</sup>
 ham plurimas in compendium conditiones, & rei summam brevibus enarrabo. Inprimis, licet sufficientissimam causam, aut omnes trucidandi, aut militiae Sacramento astringendi, Rex haberet, tamen pro clementia tua singulari, liberum ad suos abitum; quatuor hisce conditionibus fere, clementer indulgit.

I. Ut juramento se obligarent, nullatenus, aut quacumq; etiam ratione, contra Regem Rempublicamque Polonam, quadrimestri spatium, à discessu suo ex castris, se militaturos.

II. Castra ita integra, cum tormentis omniq;
 apparatu bellico, quin immo & ipsis demortuorum ar-
 mis, Boiariorum & equestrum virorum phaleris, &
 pharetratorum insigniis Regi traderent, ut si quispiam
 vel minimum ad castra spectans subduxisset aut corru-
 pisset inveniretur, reus omnium bonorum suorum ha-
 beretur: exceptis duodecim tamen tormentis legionari-
 us, quæ Rex Sehino arvehenda permisit.

III. Profugi & proditores omnes Vladislao Re-
 gi traderentur: peregrinæ vero nationis militibus, ut
 & Moscovitis ipsis, aut manendi, aut servitiose Regio
 obligandi, aut ad propria redeundi liberum esset. Sub-
 diti autem Vladislai Regis, etiamsi Moscis militas-
 sent, cum uxoribus, liberis, & bonis omnibus, in castris
 relinquerentur.

IV. Ut involutis vexillis, fomitibus sclopeto-
 rum extinctis, sine tympanorum aut tubarum sono, ad
 locum à Vladislao Rege præordinandum exirent. In-
 de sua Vexilla Signiferi ad pedes S. R. M. deponerent,
 tribusque passibus & terna reverentia retrocedentes,
 tam diu morarentur, quoadusque Dux Radziwillius
 Lithuaniæ Generalis, S. R. M. nomine, reassumere
 vexilla mandaret. Ipse Michaël Borifomicz Sehi-
 nus autem Moscovitarum Generalissimus, cum Pala-
 tinis, Ducibus, Tribunis, Officialibus Supremis & au-
 licis, cujuscunque nationis essent, ex equis suis descen-
 dentes

*identes, ad pedes S. R. M. vitamque exorantes sese proster-
nerent, quoadusq̃ à Radziwillio Duce surgere, &
equos ascendere iussi, tympanorum & tubarum clangore
audito, cœptum prosequerentur iter. Nemini autem
subditorum S. R. M. in via molestiam facerent,
sed commeatum, aqua pecunia licitati, coëmerent.*

His quidem conditionibus tunc convenerat:
sed quæ est Barbarorum istorum levitas, iterum, Mosci à
conditio-
aut pudore, aut pœnitentia ducti, à proposito resi- nibus hi-
luere. Et eo quidem titulo, quod Imperatoris sui se resili-
nomen & titulus in conditionibus non legeretur: unt, sed
sine quibus pactis conventis stare difficulter pos- Regis ar-
sent. Hic quidem titulus erat, revera autem æmu- mis presi,
latio & ambitio, etiam inter Barbaros mala, rem ut iisdem
turbaverant. Carolus Hubertus & Prozorovius, fruantur
cum de conditionibus ageretur, ad concilium, ne- supplicat.
scio qua de causa, vocati non fuisse dicebantur.
Hoc illi, quia neglecti fuerant, velut contemptum
interpretabantur. Cum ergo iste quindecim e-
quitum Gallorum turmis, hic sagittarijs omnibus
& nobitati præesset, quod facile poterant, tumultu
avere. Et titulum quoque invenerant, quo su-
perbia tegeretur, ut sine ratione nihil movere vi-
derentur. Ignaviam Sehino obijciebant, qui cede-
re foemineum in morem proposuerit, cum vires
adhuc, arma, & manus habeat. Fortunam auda-

ciæ, fortitudinis, & Virtutis comitem esse: per-
rumpenda esse hostium castra, viam ferro facien-
dam, & virorum instar in Moscoviam retroce-
dendum. Insuper callide, per subornatos profu-
gos, spargi jusserant, exercitum Polonorum non
tria millia virorum excedere, & Ducein Radzi-
villium Lithuanici exercitus Generalem, ab auxi-
liatrice manu lethaliter vulneratum: adeo ut &
Tribuni & gregarii milites, ut armata manu cede-
ret, Sehinum adhortarentur. Sehinus autem, *qui
vult cedere, cedat*, inquit, *ego duodecim tormenta
disponere volo*. Tamen, prævalente multitudine
inimicorum, eo, quo retulimus, titulo, à conditio-
nibus factis ad arma resiluere. Tentari patientia
Regis videbatur: itaque magna cum indignatio-
ne, sicut alias nunquam, è superioribus jugis in ho-
stium castra detonuit. Quinimo & Palatinidem
Russiæ Danielovicium templum S. Spiritus, pro-
pugnaculi in formam à Moscis munitum, assilire
jussit. Quod hic non minus fortiter, quam erat im-
peratum, exequutus est. Assiliit enim, pugnavit,
expugnavit, omnibus, exceptis iis quos velox fuga
furori exemerat, ad unum trucidatis. Barbari ca-
stra ipsa sua Polonos aggressuros putabant, & di-
spostis in gyrum tormentis in vanum jaculaban-
tur. Adeoque pavidi in munitionibus jam suisti-
mebant,

mebant, qui paulo ante Polonorum aggredi velle præsumperant. Ergo perrumpendi consilium fedit: & misericordiam iterum, cum machinis Regiis lacerarentur, supplices rogavere. Et placuit iterum misereri, quia culpa vacavisse Sehinum, compertum fuit. In pœnam tamen levitatis & inconstantia suæ duodecim illa tormenta, Sehino concessa prius, negata fuerunt. Et acquievere Barbari, qui quidvis potius tolerare, quam in periculum Regiæ indignationis tertio labi decreverant. Ex singulari tamen indulgentia Regis, duodecim illa tormenta, Sehino rursus concessa fuere, quia tam facile cesserat.

Porro unum adhuc necessarium erat, ut illa, quibus convenerat, juramento roborarentur. Factum est solenniter hoc 25. Februarij. Tum in tentorio, ad hoc præparato, posita mensa Ecclesiæ mappis strata: in illa autem Crux argentea Ruthenico more. Ut primum deputati ad jurandum convenere, Dux Radzivillius Palatinus Vilnensis, ad juramentum fideliter & Christiane præstandum Commissarios adhortatus est. Accessere primo Mosci, & Crucem exosculati, formula ipsis consueta, juramentum explevere. Sequebantur Moscos, peregrinarum nationum nomine, Carolus Hubertus & Lesleus: qui, tradita à Kerffio juramenti

for-

Condi-
ones de-
ditionis
juramen-
to robo-
rantur.
25. Feb.

formula, aliis cum cæremoniis juravere. Tertio accesserunt, Sarmatarum nomine, Charlinius Aulicus Regius & Tribunus Botlerus: qui, juxta ritum Catholicum, flexis genibus, accepta juramenti formula à Marciano Tryfnatunc Lithuaniae Referendario, juramentum præstiterunt. Novissime diversæ Religionis, erectis tantummodo digitis, juravero.

Sequenti die, qui erant in Virgineo monte, Mosci, relictis tormentis & aliis, ut convenerat, omnibus, duabus ante meridiem horis, ad Sehini castra, complicatis vexillis, abiere. Vigesima septima Februarii Commissarii Regii se ad Sehinum, in Moscovitica castra contulere: quo conditiones in charta positas, cum Prozorovio, Artemio Ismahelis, & Cnesio seu Principe Bialosolielsi, & nomine & juramento confirmaret. Quod Sehinus quidem cum Prozorovio & Artemio Ismahelis, magna cum submissione præstitit. Cnesius Bialosielis autem, podagra quo minus adesset impeditus, missis conditionibus, in tentorio suo subscripsit, & juramento roboravit.

Eadem die Moscovitici Legati, quos superius paulo post Woronecium venisse diximus, coram Jacobo Zadzik Cracoviensi Episcopo Magno Cancellario Regni, in præsentia plurium Senato-

rum audientiam habuere. Quibus multum circa Magni Ducis sui titulos tumultuantibus, Magnus Cancellarius Regni abstinere suavit. Nullum enim se, præter Vladislaum Regem, pro Magno Moscoviæ Duce agnoscere: si aliquid autem Boiariorum vel Moscoviæ Senatorum nomine indicandum haberent, simpliciter, sine multis titulorum phaleris, exponerent. Nondum acquiescentibus Moscovitis, Dux Radzivillius Lithuanicus Generalis, admoda dextera capulo, *de titulis*, inquit, *non verbis, sed ferro disputandum est.* Qua fiducia Generalis fracti Moscovitæ, Boiariorum seu Moscoviæ Senatorum nomine, pacem petivere. Quibus mox Dux Radzivillius, *si pacem*, inquit, *et Legatos nostros ante biennium audire voluissetis, non tantum sanguinis Christiani effusum fuisset.* Subjungunt, lachrymis oculos eorum occupantibus, Moscovitæ. *Puniat disperdatque infausti belli incentores Deus: apparet enim perspicue illi displicuisse, qui nos gemino malo, damno et ignominia castigavit.* Petebant porro Legati, ut locus prope Smolenscum, dies circa festum S. Johannis, pro tractanda pace, assignaretur: interim autem milites utriusque partis abducerentur, & arma suspenderentur. Magna cum indignatione Poloni Proceres hæc accipere, & responsum, non prope Smolenscum, si pacem vel-

P

lent,

lent, sed Stolitizam sive Metropolim, ubi victoriosus Regis exercitus mox futur⁹ esset, tractari oportere. Nec esse eam intentionem Regis, durantibus tractatibus arma suspendere; proinde, si sibi consultum vellent, proximum tempus pro iis optimum fore. Tandem in hoc conventum est, ut 5. April. eo, ubi Vladislaus Rex in persona propria futurus esset, loco, tractatus inchoarentur.

Et jam illuxerat destinata gloriae Regiae, & ignominiae Barbarorum prima Martii dies. Tum *Castroꝝ deditio, & Moscorum ad pedes Regios prostratio.* Sacra Regia Majestas, hora diei decima, Palatinis & nobilibus comitatus, Borysthenem transgressa, prope Zaporoviensium Cosacorum stationem, ad duodecim millia militum in aciem rite disposuit. *1. Mart.* Vehebatur ipsa equo Neapolitano, phaleris & peristromatib⁹ Regiis exornato. Nō procul ab ipsa Serenissimus Princeps Casimirus, Magn⁹ Cancellarius Regni, Dux Radzivillius, Kazanovius aliiq; Senatores belliq; Duces. Exercitus Moscoviticus, ad tympanorum tubarumque in Regiis castris clangorem, stationibus castrisque suis mediocri ordine, sed vexillis complicatis, sine ullo tympanorum tubarumque sono, in apertum prodiit. Primus & ordine & dignitate Michaël Boriszowicz Sehinus Generalissimus, Prozarovio, Artemio Ismahelis, Cnesio seu Principe Bjalosielsi, & novem
Præ-

Prætorianorum militum cohortibus comitatus, ad Regem equitavit. Ubi propius & ad destinatum à Rege locum ventum est, equis suis omnes delapsi, nutum Serenissimi Regis expectabant. Tum Vexilliferi, debita cum reverentia, vexilla sua ad pedes Regios posuere. Inde Sehinus, Prozarovius, Artemius Ismahelis, & Cnesius Bialosielis accedere, & trina profunda capitis ad terram submissione reverentiam exhibuere. Quibus ergo rite peractis, vexilla deinde permissa, & posse progredi clementer indultum. Abeuntibus à Radzivillo Duce hæc alta voce acclamata. *Vos Domini Palatini agnoscite, non exiguum modo à Regia Majestate gratiam vobis exhiberi, cum sanguinem vestrum in manibus suis habeat. Adeoque tanquam benefactori vestro clementissimo, qui vitam denuo dederit, gratias agite; Deum Ter Optimum Maximum rogantes, ut diu feliciter regiminis clavum dirigere, ad plurimum emolumentum & salutem, queat. Ad hæc illi. Reddant hoc Sacræ Regiæ Majestati Cœlites, quod nobiscum, ut Principem optimum & Christianum decet, misericordiam fecerit.* Et facta iterum capite, ad terram usque, reverentia, captum prosequabantur iter. Cum vero Sehinus equis, quibus duodecim campestria illa tormenta (quæ Rex illi clementer indulserat) in Moscoviam avehi possent,

sent, destitueretur, eadem Radzivillio Duci donavit.

Verumenimvero Barbarorum Ductori Sehino Carolus Hubertus Nobilis Gallus, & quindecim equitum Gallorum turmis Præfectus, succedebat. Qui pari ratione, positus ad Serenissimi Poloniae Regis pedes militaribus signis, profunda humilique reverentia, Majestatem & virtutem Regiam adoravit. Ad extremum tamen, singulari humanitate Regis, ad osculum manuum Regiarum admissus, resumptis vexillis, Sehinum secutus est.

Hunc cohors integra militum Græcorum Valachorumq; mixtim sequebatur: sed cum ne Regio quidem conspectu digna judicaretur, sine Cæremonia ulla expedita est. Quippe, sicut

In tauros Lybici ruunt leones,

Nec sunt papilionibus molesti;

Ita generosissimi quoque Regum animi, de vilissimarum gentium ruinis, triumphum gloriam averfantur. Cum enim inglorium eas ducant vincere, pudet triumphare.

At jam ordo ad Fukiſium Tribunum pervenerat, qui sex peditum vexillis Præfectus, post signa militaria Regiis pedibus substrata, in debitæ submissionis Symbolum, ter verticem flexit, & post
reſti-

restituta iterum militaria signa, ad præcedentes abiit.

Inde Tribunus Tobias octo cohortium legione adfuit, & præscriptam à victoribus, ad pedes Regios, cum suis, submissionem explevit.

Post hunc Boiariorum, sive nobilium Præcipuorū Moscoviæ septem cohortes, eandē peracturæ Scenam, progrediebantur. Et hæ quidem Turmæ prius & in equis fuerant, sed, hisce ad sarcinas hac occasione trahendas ablegatis, pedites modo ad Poloniæ Reges pedes veniebant. Quem ubi percussa fronte genuque flexo veneratæ fuerunt, sublevatis iterum vexillis, perrexere.

Has Dunensium Moscovitarum & eorundem Cosacorum quatuor turmæ sequebantur: quæ ab equis in terram defluentes, postquam supplices eandem quam priores sortem subiverant, eadem sunt ratione dimissæ.

Deinde Nobilium Moscovitarum, sclopetis exercitatissimorum, selectæ sex cohortes, totidem vexilla, Regis calcibus subiciebant, & Sarmatiæ fortunam Regiamq; virtutem suspirantes, necessariæ devotioni litaverunt.

Tandem famosi isti Tribuni & militares viri, Mattissonius, Dammius, Resenerius, & Jacobus Carolus, singuli legionibus singulis octo co-

hortium Præfecti, adfuere. Qui ut se supplices, & in victorum, Regisque fortissimi de se triumphantis potestatem quoq; venisse intelligerent, depositis & ipsi, ante Vladislai Regis pedes, vexillis & militaribus signis, nihil aliud quam ille olim & nomine & furore terribilis Vercingentorix, fatebantur: qui, positus ante Iulii Cæsaris pedes armis, *Habes, inquit, fortem virū, Vir fortissime, vicisti.* Idem illi, inquā, & supplices & eadem ratione facti & faciētes, solita clementia Regis ad suos dimissi.

Anglica quoq; natio se Moscoviticæ genti miscuerat; ita ad gubernante Fortuna, ut ex singulis gentibus essent qui vincerentur, & Vladislai Regis virtute victi, fortitudine humiliati, & clementia servati, famam heroicarum ejus virtutum facinorumque latius spargerent, & ne ultima quidem Thule ignoraret. Quid ergo? Horum octo cohortium pariter legio una, Sanderfonii Tribuni sui à Lesleo interfecti corpus in medio ferens, positus vexillis, trina reverentia Majestatem Regiam venerata, eandem cum Moscovitis, ut fortunam, sic legem subiit.

Hanc Tribunus Kittius Scotus sequebatur, quem Rex (quoniam ante in Polonia stipendia sub ipso meruerat) adhuc agnoscens, & supplicem modo, pari cum aliis ratione, acceden-

tem videns, *Faxit Deus, inquit, nunquam adhuc, sub meis auspiciis, ejusmodi ignominiam aliquem Tribunum subiisse; nunc quoque inter victores non victos futurus si perseverasset.* Itaque, pudore suffusus, submissionis officium cum verecundia explens, ad Sehinum perrexit.

Solus jam exterarum nationum Alexander Lesleus pariter scotus, tribus, singulis octo cohortium, legionibus Præfectus, restabat. Et hic ergo, tacito fortunam sensu incusans, ad Vladislaum Regem accessit, non jam minus humilis quam antea ferox & fortis. Quippe & ipse, substratis Regiis pedibus vexillis, pergentibus ulterius copiis, trina reverentia, Vladislao Regi supplex, officium victi præstitit.

Ad extremum aliquot Boiariorum sive Moscoviticorum Nobilium vexilla, pari cum præcedentibus ratione, submissionem ad pedes Sacræ Regiæ Majestatis explentes, agmen clauferunt.

Jam vero quam miserabilis facies, ægroto-
rum, nobilium fœminarum, puerorum, infan-
tiumque in vehis & trahis, ad aliquot millia, sin-
gulas legiones sequentium: quis deinde, in ma-
xima equorum penuria, tumultus, quæ lachry-
mæ, qui ploratus, cum ipsæ nobilissimæ fœminæ,
manibus suis, in trahis vehisque, infantes suos,
man-

mancipiorum in modum traherent, non facile dictu est. Et hic est famosissimæ obsidionis, & numerosissimi exercitus finis: quo non tantum septennales annorum apparatus, sumptuum inæstimabilis quantitas, & Moscoviticæ potentia nomen, in nihilum recidit, sed etiam ex tam numerofo variarum nationum exercitu (qui obsidionis exordio centum septuaginta millium fuisse dicitur) jam non nisi virorum ad bella valentium, sub centum viginti & unum vexillis, viginti millia circiter, in discessu, numerarentur.

Cæterum, non minimum Tragædiæ hujus spectaculum, Schinus, multorum judicio, videbatur melius, cum in vigore esset, exercitu, & tot millium exterarum, præsertim exercitissimarum ad bella, nationum, manibus, ingeniis, viribus, uti potuisse. Sed ipse aut voluntate & dispositione divina, aut præsentia, fortitudine, virtute, & fortuna Vladislai Regis territus, aut pessima quorundam suorum æmulatione à proposito suo distractus, sæpe vecors, tristis sapius, & ad extremum, quotidianis successibus victoriosissimi Regis, palam desperabundus. Longe à prudentium Imperatorum bellicque Ducum moribus: qui rebus afflictis hilaritatem sapius de industria simulant, & adversas res adumbrata letitia abscon-

Fortuna
statuq;
Schini
deplorā-
dus.

Sen: de
Conf: ad
Polyb:

abscondunt, ne militum animi, si fractam Ducis sui mentem videant, & ipsi collabantur. Et tandem eo devenit, ut misericordiam ignominiose rogaret, qui misereri potuit. Et qui spe Sarmatiam universam antea præsumptuose devorarat, jam pudore & confusione gravis, eventus stupore defixus, & consilii inops, Regi, quem irritaverat, genu flecteret: æque & amplius jam faciem Magni Moscoviæ Ducis quam Vladislai timens. Et serius magnæ se illi hominum parti similem intellexit, quæ navigatura, de tempestate non cogitans, naufragio perit.

Verum enim vero Vladislaus Rex, licet ingenti, & quali ab hominum memoria nullus, de potentissimo hoste, victoria potitus esset, nunquam tamen, etiam in ipsis prosperis quotidianis successibus, sui, aut moderationis suæ, oblitus est. Et præsertim in illo deditiois puncto, in quo alii ad sævitiâ quam clementiam proniores, perdere infestissimos Poloniæ hostes, quam servare maluissent. Sed Vladislaus Rex, clementiæ memor (*quæ alieno sanguini tanquam suo parcat, & scit homini non esse homine prodige utendum*) omnes, ad majorem gloriam suam, salvos voluit. Præsertim cum sciret non esse tot millia, metu mortis, ad extrema cogenda: cum duodecim Anglorum millia olim, à quadraginta

Vladislai
Regis moderatione
& clementia laudatur.

Sen: Epi-
stol: 88.

ginta Gallorum millibus circumdata, offerentia deditionem, & ad misericordiam non admissa, metu mortis, non ad pugnam tantum, sed nobilissimam quoq; victoriam suffecisse, non ignoraret.

Sen. lib. 2. Natural. Quippe nullus perniciosior hostis est, quam quem audacem angustiae faciunt: longeque violentius semper ex necessitate, quam ex virtute corrigimur. Tum etiam ut omnia fere Europæ Regna (ex quibus singulis propemodum, legiones aliquæ, contra Regnum suum convenerant) beneficio sibi obstringeret: & tamen tot millibus variarum nationum, dimissis, quasi de singulis triumpharet; perditurus alias clementiæ laudem, & irritaturus tot populos, quot sanguine purpurasset. Insuper faciliorem Moscoviam (cujus jam pridem electus erat legitimis votis Cæsar) ad obsequium vel imperata fore: quæ alias, tot Principum, Palatinorum, & nobilium cæde, summum averfa, extremis exandescere viribus in ultionem posset. Demum non vicisse videri poterat, si post victoriam, & in ipsa victoria, se ipsum non vicisset. Quippe *Sen. lib. 1. de clem.* nulli Regi gloria est ex seiva animadversione. Quis enim dubitat posse? At contra maxima, si vim suam continet, si multos iræ alienæ eripuit, neminem suæ impendit. Itaque ut Moscorum & tot gentium aliarum reatum intra clementiam suam ostenderet, sicut alia omnia, ita

ita se ipsum quoque vicit, & ut de Moscis & aliis gentibus, de se pariter triumphavit. Est enim hic generosissimorum animorum genius, extra victoriæ limites iram non proferre, & Orbi terrarum ostendere, non propter sanguinem se, sed victoriam, pugnavisse: qua obtenta, & hoste ad submissionem & pedes usque humiliato, frameam cum vindicta condidit. Quippe &

Corpora magnanimo satis est prostrasse leont,

Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.

Inde Rex Vladislaus, ne minus pius quam fortis Regis pro esset, divinæ benevolentiae dexteram in se agno- parta vi- scens, victoriarum suarum gloriam, in authorem ctoria, in fortunæ retulit: ut cujus gratia vicerat, ejus, cum Deum, & gratiarum actione, laudes jubilaret. Itaque sequen- benome- ti statim die, antequam adhuc hostium castra in- ritos gra- grederetur, in suis, cum toto exercitu, SS. Ambro- tudo lii & Augustini hymnum, *Te DEUM Laudamus*, 2. Martij mixta suavissima vocum instrumentorumq; harmonia, lætus gratusq; cecinit. Inde Magnus Cancellarius Regni Jacobus Zadzik, disertissima oratione, divinam providentiam mirifice celebravit: & quam mirabili modo Regna & Imperia hujus Mundi, ille Potentissimus Cœli terræq; Monarcha Deus, & dirigat & conservet: quomodo potentiam Regibus Principibusq; ad superbos humili-

Q 2

andos,

andos, communicet, ipse summus exercituum Dux. Hoc cum variis rationibus & exemplis comprobasset, præsentique quoque casu, posteritati ut futuro mirabili, ita ad instructionem fructuoso & efficaci, demonstravit. Hac oratione finita, Vladislaus Rex, à Deo conversus ad homines, iis, qui in partem oneris & victoriæ venerant, partem honoris & gloriæ tribuit: & belli Ducibus, præsertim Christophoro Radzivillio Duci Lithuanico Generali, & Kazanovio Generali Polonico, pro re bene gesta, gratias egit, & benemeritis præmia regalia, prorsus distribuit. Ut est enim Rex virtutis non levis æstimator, & munificentia singularis, ita ne diem quidem unum, Regiam erga benemeritos gratiam, differre voluit; ut intelligerent omnes regaliter & ex animo facere, cum cito faceret.

*Sen: lib. 2
de ben:*

Qui enim tarde dedit, et, diem extrahens, profuit, non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit, & temp⁹ & argumentū amicæ voluntatis. Tarde velle, nolentis est. Quæ Regia Vladislai munificentia, sicut nunquam ita defatigata fuit, ut non, quoties dignum inveniret, quasi ex pleno flueret, ita expeditos, ad ardua quæque pericula, militum animos, spe certa remunerationis, semper reddidit. Si enim Scipio Africanus in Hispania olim, generosum militem auri pugno ad expeditiones porro animavit, quia

quia ipse Scipio dedit, quanto melius Vladislaus, qui & munificentia & victoriis Scipionem Africarum transcendere potuit. Et est hic per se beneficii genius, animos hominum invicem, ad mutuam defensionem, colligare. *Nam quo alio tuti sumus* ^{Lib. 4.} *quam quod mutuis juramur* ^{de ben:} *officiis? Hoc uno instructior vita, contraque incursiones subitas munitior est, beneficiorum commercio.* Itaque belli Duces, Tribuni, milites, ad ulteriora, gratia munificentissimi Regis, laude, & encomio animati, affectum & obsequium porro deferentes, sua arma, suas vires, sua servitia, Vladislao Regi largius obtulerunt: duceret tantum, quo vellet, facturos quæ imperarentur. Etiam si ad Persiæ fines in Astrachanenses, in Permios ad Cingulum Terræ, & Glaciale Oceanum iret, secuturos. His omnibus expeditis, festa passim per castra convivia, congratulationes de hoste triumphato mutuae, musicalium instrumentorum jucunditas frequens, sclopetorum exoneratio sine noxa: & tandem, tribus vicibus tormentorum omnium, per circuitum castrorum, festa explosione, diei lætitiæ parentatum.

Interim hostilia castra videndi curiositas, & belli Duces, & Tribunos, & omnes promiscue milites, adeoque & ipsum Vladislaum Regem

Rex ca- invaserat, ut hostiles paulo ante apparatus, in su-
strahosti- am perniciem tot annis preparatos, in subsidium,
um in- singulari providentia Dei, cessisse mirarentur, &
trat 3. quibus infestati antea fuerant, jam Poloni sua læ-
Mart: & tarentur. Quamobrem, ut Martii tertia dies il-
qua in iis luxit, Rex, cum Senatoribus Regni, belli Duci-
reperita. bus, Tribunis, & aliis equitum peditumque offi-
 cialibus, in hostilia castra concessit. Quæ circuitu
 emetitus, fortalitorum frequentiam, situm, fir-
 mitatem, exoticas artes, ingenium inimicorum
 suorum, & felicitatem suam agnovit: ut qui ar-
 tificiosissime structa, & inexpugnabilia prope,
 tam cito, compulsis ad extremam desperationem
 & ignominiam hostibus, in potestatem suam re-
 degisset. Cum vero apparatus belli, tormenta
 bellica, armorum, bombardarum, nitrati pulve-
 ris, & similium rerum copiam, perlustraret, taci-
 to Fortunam sensu adoravit. Et erant profecto
 talia, qualia in nullis unquam castris, exercitibus,
 Urbibus, aut Provinciis etiã integris, expugnatis,
 fuis, ad deditionem compulsis, aut debellatis,
 uno tempore inventa, aut in victoris transisse
 manus meminerim. Ingentes siquidem magno
 numero Basilisci, tantæ capacitatis, quantæ antea
 fere nunquam visi, reperti fuerunt. Argumen-
 tum magnitudinis globi faciant: Unicornu (sic
 tormen-

tormentum maximum vocabatur) septuaginta librarum globos mittit: Alia deinde tormenta, viginti numero, quorum minimum quadraginta octo librarum, immani gutture, ferrum vomunt; mediocris magnitudinis aliæ (quas Germani *halbe Carthaunen* vocant) triginta numero machinæ; ut notæ characteresque indicabant, Amstelredami in Hollandia fusæ: tormenta campestria, legionaria vulgo, nova omnia & artificiosissime elaborata, numero octuaginta duo: mortaria sex inusitatæ capacitatis, adeo ut commode insidentem virum caperent. Quæ omnia (si duodecim campestria illa tormenta, à Schino Radzivillio Duci donata, adjungamus) centesimum simul & quinquagesimum numerum explebunt. Insuper in illis castris nitrati pulveris centenarii mille ducenti: centenarii plumbi octo mille: bombardarum, sive usquettorum, optime elaboratorum, decem millia: hastarum longiorum [quarum in Belgio usus est] quatuor millia: gladiorum, framearum, Turcicorum acinacum, & similium manualium armorum, galearum insuper, & ferreorum thoracum, pro decem millium exercitu; inventa fuere. Ut jam palas, currus, catenas, fomites sclopetorum, petardas, ut vocant, phaleras equorum, & reliquas
exoti-

exoticarum inventionum provisiones taceam, quæ centenis aliquot millibus florenorum comparari non potuissent. Quæ omnia, pro maximo Poloniæ thesauro habenda, Vladislao Regi, hisce perennib⁹, de maximo hoste, trophæis, per secula triumphaturo, cessere. Et jam hic idem mihi occurrit, quod olim in simili, quem prævidebat, casu, vaferrimus Imperator Hannibal Antiocho Magno: cui, arma in Romanos præparanti, & exercitus sui vires apparatusq; bellicum Hannibali ostendenti, & hæc num sufficerent Romanis interroganti, sufficiunt, callide respondit, etiam si avari sint; & vere, quia paulo post Romanus omnia abstulit. Potuit idem facere Vladisl⁹ Rex, acquiescere tantis de superbissimo hoste spoliis, & dicere, sufficiunt ista Poloniæ meæ, quamvis etiam hac suppellectile bellica indigeret.

Cæterum Vladislaus Rex, cum jam victoriam suam, & amplissima victoriæ suæ trophæa, plenius inspexisset, relictis in Smolensco impedimentis, in Moscoviam ulterius ivit; ut cum, vincere sciret, victoria quoque se uti posse ostenderet. Et quid jam, post illum exercitum, post illas exterarum nationum vires, & iis, quibus fidebat, machinis viduata Moscovia? Quid illa, post ista castra, in quibus ipsa videri poterat debella-

Rex varia loca expugnat, Bialam obsidet, & penitiora Moscovia vastat.

bellata? Non exercitum, non arma, non frontem ostendere ausa, suis tantum se oppidis clausit: et, quantum potuit, prædiis, & aditibus interclusis restitit. Sed omnia intra ea virtutem, prudentiam, & fortitudinem Vladislai fuere. Quippe, ubi aditus intercluserant Barbari, victoriis penetravit: ubi valla objecerant, ferro humiliavit: ubi oppida prædiis defendebant, armata manu expugnavit. Et primum quidem, octodecim à Smolensco miliaribus, Drohobusium fuit: potens fortasse resistere, nisi Vladislaus oppugnasset. Sed hujus præsentia in stuporem, timorem, & desperationem versum, sinu victorem admisit. Viatmæa, sive Wiazma, ausa resistere fuit: sed & ipsam, lacubus licet, & fontibus prope Borysthenis, undiq; clausam, intravit; & Polonica signa vallis, portis, turribusq; fixit. Inde, penitiora Moscoviæ penetrans, Bialam, inexpugnabili fere castro superbam, obsedit: quæ, quia deditionem factura tam cito non videbatur, ne totus ille victoriosus exercitus ejus circa oppidum unum distraheretur, missis per diversa terrarum armis, absens præsensque pugnavit. Et aliis copiis ad Bialam hærens, aliis Moscoviam vastans, nominis sui terrorem latius & ubiq; sparsit. Sic Koluga timore correpta, oppido igne deleta, totam se cum liberis, uxoribus, & rebus

R

pre-

pretiosissimis, in castrum recepit. Mosca cum pari desperatione collapsum, idem faciens, insuper charissima, non arci, non castro, nec viribus suis fidens, ad Metropolim Moscuam misit. Sed nec ipsa tuta fuit, cui non semel copiis suis Vladislaus insultans, oculos tripidae Urbis pulvere fumoque implevit. Adeoque Vladislaus, uno eodemque tempore, & Bialam obsidione pressit, & Moscoviam victoriis peragravit.

*Mosci
terum &
humilius
pacem
petunt.*

Et jam in propinquo erat ut Bialla quoque humiliata dederetur, cum Moscoviae Senatores terri, post hanc peiora metuentes, missis Legatis, pacem multo humiliter & ardentius à Vladislao Rege petivere: sisteret majorem sanguinis effusionem, sat poenarum jam & cladum Moscoviam subiisse: eos, qui auctores mali fuerant, iram non effugisse Divinam, & fere innoxiam turbam nunc superesse: hanc pacem & concordiam petere, & eam à clementia ejus Regia non desperare. Et quid aliud per bella deinde & hostium suorum ruinas quærat? Quid speret? Præsertim cum non tolerandas solum delideratæ pacis condiciones optent, sed etiam à Statibus Imperii sui plenam de ea in eunda, potestatem habeant. Flexus humili Legatione Rex, non abnuvit: ita semper sui ipsius, ut in medio victoriarum suarum cursu, condere fer-

rum,

rum, & dexteram inimicis porrigere non dedignaretur. Atq; hac ratione prudentiam & constantiam suam ostendit, invictissimus utraq; sui parte, Vladislaus Rex: ut qui, nec ab hoste, nec à felicitate se passus corrumpi, eundem & laceffente & blandiente fortuna animum servavit; invictus viribus, invictus animo; semper suus.

Itaque, cum animum à ferro jam ad pacem ^{pacis le-} inclinasset, id negotii Jacobo Zadzik Magno ^{ges, à de-} Cancellario Regni, Christophoro Radzivillio ^{putatis} Duci Birzæ & Dubinki Palatino Vilnensi & Su- ^{Regis, Mo-} premo Lithuanici exercitus Generali, Martino ^{scis pra-} Kazanovio Palatino Podoliensi Polonici exerci- ^{scribuntur} tus Generali, Alexandro Gonszevio Palatino ^{quas hi} Smolenscensi, Alexandro Piaszcincio Castellano ^{acceptat} Kamenecensi, Marciano Trysnæ Mag: Duc: Li- ^{Anno} thuan: Referendario, Andreæ Rey Naglovicensi ^{1634.} Capitaneo Libuscensi, Nicolao Gniewoscio Lub- ^{13. Iun:} linensi Signifero, & Alexandro Oginscio Vexilli-
fero Trocensi. Hi, conditionibus in chartam con-
jectis, ut victores, victis leges proposuere: qui-
bus in utramque partem ventilatis & mature ex-
pensis, tandem hîsce potissimum perpetuæ pacis
articulis convenit. *In primis, ut occasio ulterioris* ^{Condi-}
belli, discordiæ, & dissidij evitaretur, Rex Vladislaus ^{ones pacis}
(cui alias virtute contractus, ante aliquot annos cum

Stanislao Zolkevio Kiovia Palatino Supremo exerci-
 tum Duce & Corona Legato initi, Moscovia Impe-
 rium erat) libere, & publicæ pacis ergo, Moscovitas
 ab illo, quo se obligaverant, juramento absolveret: jus,
 quod in Magnum Moscovia Ducatum habebat, Mi-
 chaëli Fedrowicz, illegitime post ipsum electo, remit-
 teret, & decretum electionis, & litteras, prædictum
 jus & titulum Magni Moscovia Ducis confirmantes,
 Moscovia Ordinibus restitueret. Magnus è contra
 Moscovia Dux, cessionis hujus intuitu, & amicitie
 in Regiam Majestatem affectu, Ducatum Smolen-
 scia, Severiam Urbem & Principatum, insuper arces
 istas (quarum aliqua superiori tempore in potestatem
 Regis venire, alia durante hoc bello occupatæ erant,
 quedam etiam-dum Moscovitico Imperio parebant)
 Novogrodecium, Drohobusium, Biallam, Roslavi-
 am, Starodubum, Poczapovam, Trupieskam, Nerve-
 lam, Sibieszium, Krasnam, Moromscium, Wieliskaw-
 losam, & Popowagoram, cum earum terris, jurisdi-
 ctionibus, armis, machinis bellicis, provisione, omni-
 busque ad eas pertinentibus, re nulla excepta, cum
 omni jure & præensione, quam idem Magnus Dux
 ad eas se hætenus habuisse existimavit, spatio duarum
 septimanarum, præsertim adhuc Moscovitarum Im-
 perio subditas, Centurionibus à Vladislao Rege depu-
 tandis traderet, & in æternum Regi, Regno Polonia,
 Magna-

Magnoque Ducatui Lithuaniae cederet: ita quidem, ut ne unus harum arcium subditus, extra territorium earum migraret. Ne præterea, vi hujus stipulationis, Magnus Moscoviae Dux, imposterum totius se Russiae Caesarem, Smolensciae Ducem, aut Severiae Principem, uti fecerat hæcenus, scriberet. Adhæc idem Magnus Dux nullum in Livoniam, Curlandiam, Estoniamq; jus sibi assumeret, nec bello eas infestaret, ulla ve ratione vexaret: immo nec ulli exercitui transitum, ad eas oppugnandas, concederet. Denique nulli Regis Polonorum hosti, qui nunc aut postea esset futurus, Magnus Moscoviae Dux, pecunia, commeatu, vel milite, auxiliaretur, aut transitum, per Regionem suam, in damnum Regis, permetteret: ad quod pariter Poloniae Rex Magno Moscoviae Duci obligaretur, & alter alteri omne bonum volens, hostem alterius pro suo haberet: gravamina autem, injuriæ, damna, data invicem & accepta, æterna oblivione sepelirentur. Et ita quidem, Anno, 1634. 13. Jun: inter Poloniae Regem, Regnum, Magnumque Ducatum Lithuaniae, ab una, & Moscovitas ab altera parte, sancita pax: quam deinde Poloniae Rex & Magnus Moscoviae Dux juramento roboraverunt.

Magnum hinc emergebat vastissima utriusq; ^{Vtilitas} Monarchiæ bonum. Quippe sincera concordia, ^{ab hac pa} inter infensissima sibi Imperia, tandem redibat, ^{ce utriq;} Imperio, ^{Imperio,}

& quan-
tum per
hanc Po-
lonia ac-
cesserit.

quæ amplius sæculo integro fluctuaverat. A quo tempore ingentia invicem damna & data & accepta, vices sæpius variante Fortuna: Principio quidem, nescio quo Poloniæ fato, Moscovitis multo favorabilior. Nam & Smolenscum, sub Magno Duce Basilio: inde, sub Johanne Basilide ejus filio, Polotia, Parnavia, & tandem universa Livonia, Poloniæ Regno erepta. Ut fileam exercitas in Polonos crudelitates, nobiles in captivitatem raptos, & Sarmatiæ non contumeliose semel insultatum. Sed hæc tamen omnia, tribus posterioribus Regibus, in contrarium versa. Quippe, sub inclyto Stephano Bathorio Rege, Polotia recuperata, Savolocia, Magnique Luki expugnati, Plescovia arcte obseffa, & tandem tota Livonia Johanni Basilidi frendenti extorta. Sub Sigismundo III. gloriosæ memoriæ, tota, quanta quanta est, Moscovia victoriis peragrata. Non Borysthenes, non Tanais, non volga restitit. Sed his maximi nominis fluviis sub jugum missis, & ad Mæotidem paludem, & ad Glacialem Oceanum, & ad Cingulum terræ & adorantes Auream Anum populos, & Tartariam Asiaticam victoriis itum. Quin immo, per Casanenses & Astrachanios, ad Caspium usque mare, & ipsos Persiæ fines, Polonicis armis & excursionibus penetratum. Demum & Smolenscum biennii ob-
sidio-

fidione expugnatum, & stratis, Zolkevio Duce, in Clusfinensibus campis, Moscicis Suecicisq; exercitibus, ipse Magnus Moscoviæ Dux, Basilus Szuiscius, cum Johanne & Demetrio fratribus, in captivitatem abductus. Quin imo & ipsi Moscoviæ Ordines, ultro Vladislaum, tum Poloniae & Sueciæ Principem, & suis quoque virtutibus famam sui nominis per gentes nationesque spargentem, Magnum Moscoviæ Ducem elegerunt, & litteris quoque confirmavere. Sed hæc ipsa Moscici pari mox levitate rumpentes, electo Michaële Fedrowicz, hoc Scenico Duce, non pugnare tantum iterum, sed, ruptis etiam quatuordecim annorum induciis, insultare quoque præsumentes, ingentes perfidiæ pœnas luerunt. Quippe sub Rege Vladislao Polonia in ultionem acriter excandescente, Smolenscum armata manu obsidione levatum, clausi hostiles exercitus, & tandem, traditis (qua parte Barbari maxime terribiles erant) ingentibus machinis, omnique bellico apparatu, usq; ad Vladislai Regis pedes, magna cum ipsorum ignominia, humiliati. Et nondum satis. Moscovia tandem eo, fortitudine, virtute, & victoriis, Vladislai Regis, adacta, ut pacem supplex, vastissimis duabus, Severia Smolensciaque, Provinciis, & quindecim Urbibus, cum earum castris, arcibus, terri-

territorio, & jurisdictionibus, redimeret. Quo uno quantum terrarum Poloniae adjiceretur quis ignorat? Ducenta milliaria in longitudine, in latitudine sexaginta Reipublicae accedebant. Vladislaus autem Rex Michaeli Fedrowicz, optimo terrarum suarum tractu & pluribus titulis spoliato, nomen Magni Moscoviae Ducis projecit: ut qui in hoc jam nominis, gloriae, & potentiae creverat, ut contemnere posset. In hoc, Magnus ipse, Magos, Alexandrum & Pompeiū, imitatus: quorum iste, cum ad apicem victoriarum suarum jam pervenisset, Poro Regi à se devicto, non vitam tantum, sed Regna donavit: Hic tot Regibus Regnisque, incorrupto victoriarum cursu humiliatis, & in Provincias Romanas disponens, Tigrani Armeniae Regnum restituit; aequè gloriosum judicans, facere Reges quam debellare.

Itaque Rex, à Bialla (quæ vi contractus pacis, quod æquissimum est, in potestatem ejus jam veniebat) exercitum victoriosum in Poloniam suam reduxit. Quantus vero, o, tum triumphus! quæ gaudia! quæ festivæ congratulationes! cum, Moscovia, quantum alias nunquam, humiliata, & prolatis Regni terminis, victor reverteretur! Occurrebant Magnates ut congratularentur, promiscue nobiles & plebei ut gloriosissimum Regem,

*Gloria
Regis, &
honor, in
Sarmatis
am re-
vertenti,
exhibitus*

Regem, geminata tot illustribus victoriis Majestate venerandum, mirarentur, undequaque, tanquam amplius aliquid homine visuri, conveniebant. Civitates arcibus triumphalibus excipiebant, & viri doctissimi Panægyricis celebrabant: quorum nescio an ulli unquam terrarum Orbis Regi (certe hoc tempore nulli) tot in laudem ingeniosissime scripti, oblati, dedicatique fuerint. Quos ego, si vixero, universos, aut quoscunque saltem nancisci potero, de novo typis, singulari libro comprehensos, ut æternitate dignissimos, posteritati commendabo: singuli alias fortasse perituri. Excelluerunt autem hac in parte (sicut in omnibus aliis solent) Patres Societatis Jesu: inter hos autem Johannes Rywocius, Sacrosanctæ Theologiæ Professor in Academia Vilnensi Ordinarius; eloquentia vero & Panegyricorum acumine, judicio, & gravitate, nulli, exili meo judicio, toto terrarum Orbe secundus. Verum enimvero (ut ad propositum redeam) quis sensus Vilnæ, quis Warfaviæ, quis Cracoviæ, & per Sarmatiam universam, redeunte victoriosissimo Rege, tanta rerum gestarum gloria circumfuso, porro fuerit, supersedeo dicere: cum tantarum victoriarum ejus fama, Poloniæ suæ limitibus nescia circumscribi, ad exteras & longe distitas nationes vaga,

S. terra-

terrarum Orbem impleret; adeo etiam, ut, cum ad Borysthenem in Oriente fuisset pugnatum, & à fortissimo Rege debellatum, Antverpiæ in Belgio, & alibi, tormentorum explosionibus, campanarum pulsu, festis ignibus, flammis fusilibus, & mille aliis, in tanti Regis honorem, fuerit triumphatum. Claudio itaque hisce elegantissimis, de hac expeditione, versibus, Warsaviæ in Arcu Triumphali, ad solennem ingressum Regium, scriptis.

*Teuto, Anglus, Gallus, Batarusq̃, Gothusq̃, Scotusq̃,
ad Moscum toto venerat Oceano.*

*Arma, viros, artes, longinquus miserat Orbis,
jamque ferox belli viribus hostis erat.*

*Addidit ipse dolos, & rupto fœdere pacis,
perfida securis intulit arma locis.*

*Rex Vladislavus venit cunctosque coegit,
hinc invita, illinc supplici abire fuga.*

*Teuto, Anglus, Gallus, Batarusq̃, Gothusq̃, Scotusq̃,
scis quid erant? Hosti pompa fuere, nugæ.*

CAPVT SECVNDVM.

ARGVMENTVM.

Amurathes Turcarum Imperator, ad-
ventu Vladislai IV. territus, ignominiosam
Turcico nomini pacem admittit.

SUMMARIUM.

*Turcarum fides fluxa, Christianorum firma & Sacrosancta. Vladislaus Rex Legatum Constantino-
polim mittit. Mosci causam & occasionem bello Tur-
cico præbent. Amurathes Turcarum Imperator ab
Abazio Bassa quoque ad bellum incitatur. Abazius
Bassa qualis: cum exercitu in Podoliam venit, & op-
pidulum parvum expugnat. Vladislaus Rex Konec-
polscium Polonicum Generalem contra Abazium
mittit. Konecpolscius qualis: ejus virtus & artes
militares: Abazij conatus irritos reddit, retropellit,
& vincit. Abazius Constantinopolim regreditur. I-
terum Mosci Amurathem ad bellum incitant. Amu-
rathis à Mosco petitiones: has Moscus non admittit,
& cum Polonis pacem facit. Abazius Amurathem ad
arma in Poloniam resumenda incitat. Amurathes Le-
gatum ad Vladislaum Regem mittit. Hunc Vladis-
laus Rex Warsaviam ad comitia rejicit; & pruden-
ter ad aliquot menses in Polonia distrahit. Poloniæ Re-*

gis Legatus Constantinopoli à Turcarum Imperatore male excipitur. Amurathis præsumptuosæ petitiones à Legato Polonico : Polonici Legati imperterritus animus & constantia: In Poloniam tamē sine responso aut litteris dimittitur. Abazius Bassa, majoribus copiis instructus, in Podoliam redit. Rex Konecpolscius iterum contra illum mittit. Konecpolscius Abazium Bassam varie constringit. Rex ex Moscovia victor Podoliam versus movet. Amurathis metus ex adventu Regis: Abazium Constantinopolim revocat, & Murtazium Bassam loco Abazij ad exercitum mittit, cum mandato faciendæ pacis. Murtazius à Polonis pacem petit. Poloni conditiones pacis Turcis præscribunt: quæ quia graves ipsis videntur Murtazius tergiversatur. Vladislaus Rex in Podoliam venit: ex hujus adventu consternatio magna in exercitu Turcico, et, præ metu, omnes conditiones admittunt. Regis clementia & virtutes aliæ laudantur.

*Polonorum
fides fir-
ma & sa-
cro sancta* **S**umma Christianis omnibus jurisjurandi servandique fœderis sanctitas est. Polonicæ vero nationi etiam peculiaris. Postquam enim sub Vladislao III. olim Poloniæ simul & Hungariæ Rege, multorum Christianorum Principum hortatu, ruptis fœderum vinculis, in Osmanidas arma resumpsit, & insigni ad Varnam clade multata,

ta, etiam inita cum Turcis & infidelibus foedera
 esse servanda didicit, nunquam postea amplius
 ad violanda, quacunque etiam occasione defle-
 xit. Quæ alias, paucorum annorum curriculo,
 non oportunitas? Osmanus, qui in Polonos uni-
 versis Turcici Imperii viribus pugnaverat, à Vla-
 dislao tunc Principe, crebris cladibus ad emen-
 dicandam pacem humiliatus, cum Bizantium
 inglorius reverteretur, à militibus suis occisus.
 Mustaphas Patruus ejus & successor, vir pruden-
 tissimus alias, ab Amurathe Osmani fratre thro-
 no Imperioque dejectus. Insuper & Imperium
 Turcicū frequentibus à Persiæ Rege cladibus ex-
 tenuatum. Et illibatam tamen, quam juraverant,
 Sarmatæ pacem servaverunt. Quin imo Vladislav
 Rex, expletis & electionis legitimæ & coronati-
 onis solennitatibus, mox, ad morem Principibus
 Monarchisq; consuetum, sicut ad alios in circui-
 tu Reges, sic Constantinopolim ad Amurathem
 quoque, singularis prudentiæ virum Stanislaum
 Trzebinscium Succamerarium Leopoliensem,
 misit, qui & electionem, & coronationem suam,
 amicam insuper, secundum pacta, vicinitatem
 candidè nuntiaret. Cum quo quid postea actum
 sit suo loco dicemus.

Rex Con-
 stantino-
 polim Le-
 gatum
 mittit.

*Turcarū
fluxa fi-
des.*

*Mosci
causam
& occa-
sionē belli
Turcici
præbent.*

Omnia in contrarium interim ab infidelibus Turcis facta. Quamvis enim Anno 1621. victoriis Vladislavianis fracti, Osmanidæ pacem supplices impetrassent, & Anno 1622. missa Constantinopolim honorificentissima Polonorum Legatione, maxima cum solennitate, jurejurando confirmassent, tamen & fluctuavere identidem, & ad extremum (quæ est Barbarorum istorum levitas) projecta omni verecundia, palam ruperunt. Occasionem autem & causam Mosci præbuere: qui cum & ipsi scædisfragi, non expectatis induciarum terminis, in Poloniam maximis copiis insurrexissent, & à Vladislao Rege quotidianis victoriis premerentur, Turcam, suis diffusi viribus, respicientes, nudum Podoliæ latus ostendebant, & irruptionem, adjectis muneribus, hortabantur.

Pronum erat Amurathis animum ad arma commovere, cui & Polonorum potentia paulatim gravis, & victoriæ Vladislai Regis suspectæ; quem quotidianis quoque successibus timere didicerat. Occasio deinde, quam sibi fingebat, propagandi Imperii, communi cum Monarchis & Regibus plerisque ambitione, quæ eos nunquam in præsentium fortunarum mensura patitur quiescere, & eo majora cupiūt quo majora venerunt;

runt; adeo ut & Alexander, post Orbem, potuerit
 Orbes elurire. *Nec hoc Alexandri tantum vitiū fuit.* ^{Lib. 7. de}
 (ut Senecę verbis utar) quem per Liberi Herculisque ^{beni}
 vestigia felix temeritas egit: sed omnium quos fortuna
 irritavit implendo. *Cyrum & Cambysem, & totum*
Regni Persici Stemma percense, quem invenies cui
modum Imperij facietas fecerit? Qui non vitam in ali-
qua ulterius procedendi cogitatione finierit? Nec id
mirum (ut rationem alibi reddentem videamus)
quia naturalia desideria finita sunt: ex falsa ^{Epist. 16.}
opinionē nascentia ubi desinant non habent: nullus enim
terminus falso est. Via eunti aliquid extremum
est, error immensus est. Cæterum hanc Amurathis
 ambitionem, inusta quoque Anno 1621. Otto-
 mannico nomini, ab hac ipsa Polona gente, igno-
 minia in ultionem detorquebat: ut & dedecus,
 & mortem Osmani fratris, ob Vladislai victo-
 rias & triumphos acceleratam, per Sarmatię &
 Sarmatici Regis, ut præsumebat, ruinam & fu-
 nera vindicaret.

Aderat quoque Abazius Bassa, homo tur- ^{Abazius}
 bidus & seditiosus, qui prope Babyloniam nu- ^{Bassa qua}
 per, occulte dominationem parans, præcipuos, ^{li. Anno}
 qui obstaculo sibi fore videbantur, Janizarorum ^{contra}
 & militum aliorum occiderat, & tamen, rem por- ^{Poloniam}
 ro ad votum successuram desperans, ut rebellio- ^{incitasset.}
 nis

nis suspicionem evaderet, Amurathi fucum faciens, præcipuos fratris ipsius Olmani interfectores, non terra, nō vita, spiritūq; dignos, è medio se fustulisse, & necem ejus ultum, ad bellum in Polonos & Vladislauum Regem anhelare dixit; quo primos ruinæ ejus authores, & inustam Ottomanico nomini ignominiam, pariter ulciceretur. Sic homo vaser, perfidus, seditiosus, & turbulentus, ut ruinam suam evaderet, aliis præparavit: nec innocens tantum videri voluit, sed Cæsariæ familiæ & Ottomanici nominis Zelator. Hic itaque susurrationibus quotidianis, prouum ad arma Amurathis animum, porro trahens, non hoc tantum obtinuit, sed etiam, ut ipse belli Dux constitueretur, effecit.

Abazius in Podoliam venit & oppidulum paruum expugnat Anno 1633. Mox ergo numerosissimo exercitu, non secus quam jactauerat antea, superato Danubio, per Valachiam Moldaviamque, ad ipsos Podoliæ fines, Martem mortesque spirans, ferebatur. Sunt autem in Podolia parua ejusmodi oppida, quæ Magnates Poloni, promotis porro in ferilissima & deserta tamen terra Coloniais, nova quotidie novaque ædificant, & adversus subitas Tartarorum irruptiones tumultuario opere muniunt. Horum unum cum Abazius Bassa, totius exercitus sui viribus, insultibus variis, & non sine magna

gna tamen militum suorum jactura, expugnasset, non aliter Constantinopoli (ut à viris fide dignis, qui tunc temporis ibi fuerunt, accepi) quam de Sarmatia capta triumphatum. Adeo quippe Barbari victoriis ex Polona gente desueverant, ut minutissima res in maximę victorię æstimationem veniret. Quid ergo? Abazius quoque Bassa ferocior, & inopinato successu animosior, acri⁹ imminabat; ratus Poloniam quoque cessuram, quia vile municipium cesserat.

Et profecto grande periculum erat, nisi in Vladislaum Regem periculum incidisset. Sed recte Seneca: *tanti quodque malum est, quanti illud taxamus.* Rex quippe ad nuntium rei prorsus impavidus, quam magnum & regium ad subita & maxima animum: quid ingenij & prudentiæ corporis sui Majestate conderet, tunc maxime, si unquam alias, universo terrarum Orbi ostendit. In Oriente & Septentrione tot Russiæ, Moscoviæ, & exterarum nationum populis, & viribus illis, quas Osmanidæ ipsi, post suas, semper formidabiles maxime judicaverunt, implicitus: à Meridie Imperii Turcici, communi passim mortalium omnium iudicio, potentissimi totius Mundi, in Sarmatiam impetu lacessitus: cum alia quoq; parte Tartari imminerent, ab alia Sueci minarentur: & ipse ab omni

T

mni

De Con-
sol: ad
Mar:Vladislai
Regis im-
pavidus
& gene-
rosus ani-
mus.

nni latere, viribus quasi Terrarum Orbis, cum Polona virtute in medio premeretur, nimium dico, infestaretur, stetit tamen erectus sub quolibet pondere. Et adeo non desperavit, ut, non dico tantum sustinere omnes, non dico submovere, sed vincere etiam & debellare præsumeret. Et quid aliud quam ille generosissimus, ex sapientissimis, Heros: quem Romanus Philosophus magis quis debeat esse, quam fuisse vel esse describit? *Nulla illum res, inquit, minorem facit, nihil illi eorum, quæ ferenda sunt, displicet. Nam quicquid cadere in hominem potest, in se cecidisse non queritur: vires suas novit: scit se esse oneri ferendo.* Ita me hercule: & intellexit postea Orbis, Vladislaum Regem non parum tantum oneri fuisse, sed superiorem etiam de omnibus triumphasse.

Seneca
Epist: 71.

Cæterum, ut ad rem veniamus, Vladislaus Rex, cum Abazius Bassa Poloniae finibus terrorem suum illideret, consultius judicavit, medium victoriarum suarum cursum ad Smolenscum non deferre, sed probatissimo aliquo belli Duce, Turcas, quantum fieri posset, finibus submovendo, distingere. Et poterat facilius hoc, cum talium Heroum Polonia hoc tempore felix, non unum protulisset: sed alios, pro maturo iudicio suo, Rex penes se retinens, Stanislao Konecpolscio Castellano Cracoviensi,

Rex Konecpolscius.
um contra Abazium mittit, & quæ ille Konecpolscius.

vienſi, Generaliſſimo Regni Polonię exercituū Duci, Supremo, ex ſecularibus, Polonię Senatori, hoc potiſſimum negotii dedit. Hic autem eſt ille Konecpolſcius, qui cum famoſo illo exercituum Duce Zolkevio, Turcicarum victoriarum, & fatalis quoque cladis particeps, Conſtantinopolim in captivitatem abductus, geminata ex infortunio felicitate, ad gradum altiore, & innumeras de iis victorias, in Poloniam rediit: qui ad Amerſtinum, numerosas Suecorum copias, & quaſi exercitum integrum, ſub Streſio & Teuſelio Ducibus, ad deditionem cogens, ſub jugum miſit: qui ferocem illum Baudiſium, ſua manu faucium, dejecit ex equo, & captivum in caſtra retulit: qui Pucenſem Portum, novo atque inaudito opere, excitatis in ipſa marina glacie aggeribus, ad deditionem compulit: qui Guſtavum illum, adeo toti Europæ terribilem, tot annis ita coercuit, ut ſigna contra ipſum explicare nuſpiam auſus fuerit, aut arcem non niſi aſtu tentare. Hic tantus vir, tantis victoriis denſus, quomodo terror iterum Turcarum exititerit, et, ad mentem Vladislai Regis, lente feſtinando, Abazii Baſſæ ferociam comminuerit, hujus primæ irruptionis exitus docuit.

Noverat hic prudentiſſimus Imperator, belli Ducem, in tempeſtate maxime, cautum Gubernatorem

Konecpol torem navis sequi oportere. Hic enim, licet ven-
scij virtu- to sæpius secundo feratur, breviter tamen alibi, ali-
te & mi- bi saxa & charibdes, alibi scopulos & scyllas no-
litaribus scens, directo obliq; gubernaculo, dimidio vento
artibus contentus, lentius proficiendo, has Oceani, maris,
Abazius & Neptuni insidias cavet, & ad portum tamen,
Bassa re- tarde accelerando, properat. Ex occasione vero,
tro in Tur- permissis vento velis, ubi pericula nulla metuit,
ciam pel- libera grassatur via. Hoc, ut noverat Konecpol-
litur. scius, imitatus est. Siquidem Belgicarum artium
 non ignarus, valla primum, munitiones, propu-
 gnacula, suggestus, cuniculos, & similia molieba-
 tur: & hostem tam diu artibus & ingenio lusit, usq;
 prima ejus tempestas desævisset. Inde caute, ubi
 scopulos scyllasque Martis metuebat, exercitum
 suum promovens, ad angustias paulatim inimicos
 ipsos redigebat. Ex occasione etiam, ubi insidias
 non metuebat, secundo Fortunæ flatu utens, libe-
 ris grassabatur armis, copiis, præliis, victoriis, &
 ad metam sibi destinata tandem pervenit. Quip-
 pe Abazium Bassam, Poloniam paulo ante & spe
 & præsumptuosis verbis devorantem, eo angusti-
 arum redegit, ut Polonos vice versa metueret, &
 ad extremum, paulo ante tam altum spirans, jam
 desperaret. Itaq; idem ille Abazius Bassa, jam pu-
 dore, cladibus, ignominia gravis, per Valachiam
 iterum,

iterum, transmissō Danubio, eandem, qua antea
jactabundus venerat, viam, plenus confusione, re-
legit.

Et peractum erat irrita illa expeditione bel-
lum, nisi pessimos consiliarios iterum & suggesto-
res Amurathes habuisset. Sed partim infelicitate
sua, quæ ad pacem movere debuerat, irritatus:
partim ingenita ambitione ab omni mente sana
alienus: partim ab iis, qui Polonica arma metue-
bant, incitatus, in sequentem annum arma iterum
& bella, majore quam prius animo & apparatu,
præparavit. Primam, sicut antea quoque, facem
Magnus Moscoviæ Dux subjecit. Hic ad Smolen-
scum exercitu jam, bellicis machinis, & Martia o-
mni suppellectile, à gloriosissimo Rege Vladislao
exutus, & in summa necessitate constitutus, humi-
lius iterum in Poloniam irruptionem supplicabat.
Et Amurathes, ex necessitate ipsius compendium
suum factururus, facile assensit, *dummodo annuo ingenti*
tributo subjectionem promitteret, Regnum Astrachanense universum traderet, & exercitum ad Polo-
nia fines commeatu & sumptibus suis aleret. Quæ
conditiones ita Barbaræ Magno Moscoviæ Duci
visæ, ut clementiam Vladislai Regis nuper in ex-
ercitum suum expertus, ad eam confugere potius,
Provincias aliquot & Urbes tradere, & pacem con-

*Moscu i-
terum A-
murat hē
cōtra Pa-
lonos in-
citāt, &
Amura-
this peti-
tiones à
Mosco.*

ditionibus æquis, ut postea factum, impetrare in animum suum induxerit.

*Alij ad
bellum
Amura-
them in-
citant, &
præfer-
tim Aba-
zins Bassa*

Mosco itaque ad consilia saniora converso, alii, quibus tempestas etiam à Polonicis armis imminebat, aut quibus nimia felicitas Polona gravis, succedebant, & Amurathis gulam ad vomitum, irritabant. Deinde etiam, quia expeditione inita jam inchoaverat bellum, pace nondum facta, irritatos in ultionem Polonos, in eorum quærere finibus, quam in suis exspectare decreverat. Insuper idem Abazius Bassa, sceleribus conscientiae malæ cruciatus, cum faciem Amurathis ferre non posset, expeditionem iterum & arma suadens, nova identidem novaque consilia, quomodo Polonia debellanda, suggerebat: non ipsius, nec fortunæ culpa, nec etiam virtute Sarmatica, sed quorundam æmulorum suorum vitio factum, quod prior expeditio exitum optatum non habuisset. Cæterum, malevolis illis amotis, prosperrima omnia polliceri: facturum Poloniæ Regnum tributarium, & Sarmatiam universam ad Mahometis legem & sacra coacturum. Quæ omnia magis ut absens esset, quam quod successura speraret, quotidie per opportunitatem insinuans, adeo Amurathis animum occupavit, ut ille quoque hæc, quæ vafer homo promiserat, posse fieri sibi leviter persuade-

suaderet. Ita ambitio cæca movens cerebrum, & in vanas mentes imagines evocans, multum inter falsum ac verum mediæ caliginis fundit: nec ante oculos potentissimis aperit, quam certa calamitate pulsarit. Et ita quoque cum Amurathe tandem factum est.

Interim ambitionis suæ consiliis jam occupatus, Legatum, seu exploratorem verius, in Lithuania^{Amurathes Legatū ad Regem mittit, quē Rex ad mēses aliquot prudenter detinet.} ad Vladislaum Regem misit, ut sub specie insinuandæ pacis, latentis belli commoda, occasionēs, vires hostium, animos, occupationes, & bellum qua maxime ratione gerendum, quam posset curiosissime scrutaretur. Sed calliditas intra Vladislai Regis prudentiam erat: qui, quod reserat, subodoratus, Legatum audire noluit: sed alia nec minori calliditate, Amurathis calliditatem, aut prorsus irritam, aut inutilem redditurus, Warsaviam illum, & post menses aliquot futura Regni comitia ablegavit, ut, seu bellum, seu pacem adferret, publice Regni Ordinibus declararet. Hoc enim eo consilio faciebat Rex, tum ut à se longius ablegatus, quid ipse moliretur, non adverteret: tum etiam, ut mensibus aliquot distineret, & suspensum interim Amurathem tenens, omnia in tempore, ad tantam belli molem sustinendam, necessaria præpararet: & denique, ut,

quid

quid cum Stanislao Trzebinscio Legato suo Constantinopoli ageretur, quid responsi acciperet, sanusne rediret, & alia hisce similia, paulatim cognosceret.

Quam id salutari consilio Rex fecerit mox
Amura- eventus docuit. Quippe jam, superatis tot tantisque
his pra- viarum molestiis, idem Stanislaus Trzebinscius
sumptuo- Byzantium intraverat, et, post aliquot dierum
se petiti- moras, ad audientiam tandem ab Amurathe ad-
ones a Le- missus, Legationem suam diserte, prudenter, &
gato Po- magna praesentia sui, animose deposuit. Quid au-
lonico, & tem Barbarus? Abazii Bassae vanis promissionibus
hujus im- & consiliis infatuatus, in rugam contracta fronte,
pavidus torve Legatum aspiciens, frameam pulsavit, & se
animus magnum illum Monarcham dixit, cujus acinacem uni-
& con- versa terrarum Orbis nationes horrerent: adeoque inter
stantia. se & Poloniae Regnum amicitiam aut vicinitatem nul-
 lam perennare posse, nisi annuo aliquo tributo se supe-
 riorem agnosceret, & insuper magni Mahometis do-
 gmata amplecteretur. Sin minus: framea sua usque
 novissimam ejus ruinam & exterminationem usurum.
 Quid ad haec Legatus Polonicus? Infractus ad ista
 pari libertate respondit. Esse Deum in Caelo poten-
 tiorem Amurathe Monarcham: hunc invissimo Regi
 suo gladium quoque lateri accinxisse, quo & Christia-
 nae Religionis veritatem, & populorum Polonici Regni
 liber-

libertatem, adversus quascunque etiam potentissimorum vires defendere, tueri, atque etiam, si ita visum Superis, latius propagare posset. Adeoque Tributis, & mutandæ religionis petitionem, Polonis, in summa libertate viventibus, vel solo auditu intolerabilem esse: præsertim quam diu adhuc dextera francis suis sufficerent. Se quidem aliter modo non instructum, quam candidum Serenissimi Regis sui, secundum communem Regum consuetudinem, animum declarare. Si vero Amurathes in proposito illo suo perseveraret, mox aliam Legationem adfore, quæ, dubio procul, alia longe diversa in commissis haberet. Amurathes, qui Legatum Polonicum, vultus, verborum, & minarum suarum asperitate, consternatum iri putaverat, opinione sua falsus, magna cum indignatione surrexit, & Legatum sine ullo responso, vel scripto, Poloniam versus dimisit. Et bella jam magis, quia & majestas, & potentia sua, à Polonis, contempta & ludibrio habita fuisse videbatur, crepans, Abazium quoque suum animabat.

Itaque, contractis undique Imperii sui viribus, arma iterum & bella: quamvis nonnulli è prudentioribus fuisse dicantur, qui hæc eadem varijs rationibus, & maxime ob conjunctam virtuti felicitatem Vladislai Regis, & dissuaderent, & exitum, non pro cerebro Amurathis Cæsaris & A-

Abazium
Bassa ab
Amurathes missus
in Podoliam redit. Anno
1634.

bazij Bassæ, ominarentur. Ut ut sit, propositi sui tum quidem tenax Amurathes, terra mariq; copias & apparatus ad Podoliæ fines dimisit. Triremibus maiora tormenta, camelis & curribus commeatus vehebatur; & per Danubiû, provide jam ponte stratum, pedestres & equestres copię (quæ amplius centum millium, exceptis Tartaris, fuisse dicuntur) Abazius Bassa, Poloniam versus, tumidior promovebat. Diceres Karakassii animum, & Osmani vires, in uno Abazio, in Polonia terrorem revixisse. Accedebant alia parte Tartari, vaga manus, quę, illatam olim à Bathi suo Principe, vastitatem, jam à longe iterum Sarmatiæ minabatur.

Sed hæc, pro consuetudine sua, superbius & jactabunde magis, quam fortius illi. Siquidem, *ut præcogitati mali mollis ictus venit*: et, quod dicitur, *tela prævisa minus feriunt*; ita omnia illa, in providentiæ Vladislavianæ scopulos illisa, instar fluctuscius ne-um, fracta resiluere. Quippe jam prudentissimus Rex iterum fortissimum virum Konecpolscium, *gemissus, Abazium* superioris anni successu, in Abazium Bassam, ferociorem, in occursum eo direxerat, tanquam unum sufficientem adversus omnia. Et profecto Konecpolscius Generalis, *varie rur sus con- fringit.* parum mox interesse docuit, Abazius Bassa paucioribus, an numerosioribus copiis

piis dimicaret. Iterum illum, paucis milite con-
strinxit: & modo Fabius, modo Marcellus, cun-
ctando saepe, sapius præliando, continuis artibus
cædibusque fatigavit; adeo etiam, ut apud exerci-
tum suum, in contemptum Abazius Bassa veniret.

Interim quoque jam Vladislaus Rex, Magno
Moscorum Duce humiliato, & oppidis Provinciis
que multato, data Septentrioni pace, victorem
exercitum, adversus Turciam, in meridiem, circum-
agebat; ut gladio suo, nondum deterfo Moscorum
sanguine, in exitium Imperii & Imperatoris Tur-
cici, feliciter uteretur: & hoc eo fere tempore, cum
à Comitibus Legatus Turcicus, litteris, ad Imperato-
rem suum, arma spirantibus, à Republica Polona
instructus, Constantinopolim remearet. Nun-
quam magis quantum autoritas & fama unius
fortissimi & felicissimi Regis in utramq; partem,
& præsertim in hostium terrorem, valeat, adnim-
adversum. Quippe cum ille Legatus Byzantium,
& ad Amurathem ingressus, liberas liberrimæ Rei-
publicæ litteras, Vladislai virtutes, victorias, for-
tunam, et, quod maximum erat, ejus Turciam
versus mota victricia arma tradidisset, tantus subi-
to pavor omnes, & ipsum Amurathem Cæsarem,
invaluit, ut, mutato repente consilio, pacem, & qua-
vis conditione concordiam, à superbissima non

Vladislaus
Rege ad-
versus Tur-
cas mo-

vente A-
murathes
Abazium re-

vocat, &
Murtazæ
um Bassa
illi suffi-

cit cum
mandato
acceleranda
paci.

ita pridem præsumptione, respiceret. Quia autem Abazii Bassæ tumultuosum ingenium noverat, & pacem, eo circa Poloniam adhuc hærente, desperabat, misso nuntio, ab exercitu eum Constantinopolim revocavit: & in locum ejus Murtazium Bassam, modestioris ingenii virum, cum mandato accelerandæ pacis, suffecit. Verissimum est, spurium propositum esse quod ambitio generat, & quamvis maximo fervore cœperit, ad exitum non perseverare. Ille Amurathes, ille superbissimus Imperator, cujus verba, vota, præsumptionem, paulo ante, plus nimio vidimus; cujus viribus sufficere Polonia non videbatur, jam solius Poloniæ Regis terrore fractus, pacem tam humiliter ambit, quam antea superbe rejecerat: imprudentissimus hominum secundum

Epistol.
120. *Senecam: quippe, sic maxime, inquit, coarguitur animus imprudens: alius prodit, atque alius, & (quo turpius nihil judicio) impar sibi est. Ego vero & animum, & propositum, & conatum ejusmodi hominis, fumo similem judico. Quemadmodum enim fumus, ab igne noviter accenso, & cum viridi difficilique materia commisso, in altum copiosus ascendit, & vehementi agitatus vento, quasi momento temporis, per aërem dissipatus evanescit; ita conatus improbi, ab illo ambitionis*

nis

nis igne, bellicosis præsertim gentibus Regibusq; commissi, licet varii, fusi, & copiosi, valido adversitatis vento prorsus in nihilum tandem, & inanem fabulam vulgi, rediguntur.

Cæterum Murtazius Bassa, vir prudens, calidus, & ingeniosus, & pacis & Imperatoris sui ^{Murta-} respectum habens, media serio excogitabat, quo ^{zins pacē} modo & illam procuraret, & authoritatem hujus ^{petit, cu-} integram conservaret. Ad hoc Sarmatas capti ^{jus condi-} vos honeste habebat, & quosdam etiam, oportunos negotio, sine lytro dimittens, per hos ^{tiones illi} pacem Poloniae Senatoribus insinuabat. Et hi, certam pacem sperata victoria potiore judicantes, non abhorruere. Et tandem res eo deducta est, ut prudentiores aliqui, ab utraque parte, ad formandos articulos, deputarentur. Quia autem Poloni victoriae viciniore erant, ita ad placitum, utilitatem, & gloriam suam, pacis leges præscribebant; quarum præcipua fere capita hæc fuere: *Ut tributum, nullo unquam tempore, à Polonis petere Turcæ præsumerent: Tartaros, qui Cantimiro Duce, in Bialogrodiensibus campis, domicilia sua fixerant, ex illis tollerent; renuentes etiam armis internecione dederent: oppidorum, arcium, & castellorum Polonicorum, ad Tyram, demolitionem, in æternum non postularent: arces, ad Poloniae & Hungariæ fines, præsidis*

fuis Turcæ non munirent: Valachiæ & Transylvaniæ Palatinos (quod proposuerat) Turcarum Imperator non amoveret: sed eum Valachiæ Principem faceret, quem Poloniæ Rex, & vellet, & commendaret.

*Murtazius ter-
giversatur, sed
adventu
Regio in
Podoliæ in
territus
conditio-
nibus sub-
scribit.*

Dura hæc Murtazio Bassæ, & parum ad respectum, authoritatem, & gloriam Amurathis Imperatoris, Domini sui, videbantur. Itaq; aliud ex alio trahens, moras necebat, ut si aliquo interim prosperiore successu, ad humiliiores, Sarmatas, conditiones disponeret. Adhæc Turcici Imperii vires identidem extollens, eas, conditionibus minus honestis, non irritandas monebat. Nunquam etiam, vultu verbisque, bella iterum & arma potius, quam pacem, spirans, Polonorum animos & constantiam explorabat. Et in eo res erant, cum ab exploratoribus nuntiaretur, Vladislaum Regē, cum exercitu illo victorioso, quo Moscoviæ Monarcham humiliaverat, per Russiæ fines, in Podoliam transisse. Quo inexpectato nuntio, Murtazius Bassa, perterrefactus, non ulterius cunctandum ratus, conditionibus omnibus, ne una quidem excepta, statim subscripsit: suspensionem armorum interim, à Generali exercituum Duce Konecpolscio, petens, ut de omnibus ad Imperatorem suum referret: quo de imminente cervicibus suis Vladislao Rege, & con-

& conditionibus, quas ob vicinitatem illius, & præfenti necessitate compulsus, iniisset, Amurathem certiore faceret.

Quid autem ad hæc, & ignominiosa nomini suo, et, in Barbam ipsius, prorsus, & quasiè diametro, superbæ nuperæ præsumptioni contraria, Amurathes? Præ Vladislai Regis impetu omnia placuere, & acinacem suum, quem horrere universas nationes Orbis jactaverat, quo ruinam & exterminationem Poloniæ populis minatus fuerat, cum magno dedecore suo, subito condidit, ne gladium Vladislai Regis experiretur. Sed, ne affectui aliquid ego tribuere videar, hæc, & alia huiusmodi similia, in ipsis Murtazii Bassæ, ad Generalem exercituum Ducem Konecpolscium, litteris, 24. Sept: Anno 1634. ad eum scriptis, & ab hoc ad Jacobum Zadzik Magnum Cancellarium Regni transmissis, videamus.

Significo Illustritati vestræ, quia Mechmet Celebi, qui ad vos ante mittebatur, postea à me ad Serenissimum Imperatorem Dominum meum missus, attulit mihi ab eodem scripturam ejusmodi. S. Quicquid ibi pepigisti ac contraxisti, totum id concedo tibi. Quod autem scribis de Cantimiro Bassa cum suis Tartaris tollendo, eundem quoque meum esse servum scis. Scribe illi aliam te provisionem concessurum, ut sua sponte abscedat:

Amurathes, murtazii Regis, conditionibus affectur.

dat: quod si non fecerit, eum cum exercitu aggredere, animadvertasque in ipsum, uxores, liberosque suos. Quare fide mea, jureque jurando promitto Illustritati vestrae, me in ipsum ita animadversurum, ut dictu sit impossibile. Præterea, motu ejusdem scripturae Imperatoris Domini mei, convocavi copias omnes, præcipue Vromelensium, Bosniensium, Silistrensiū, imo etiam nuntios Regiæ Majestatis, & Ducis Crimensis, ad capiendum in ea re consilium. Postquam vero Tartaros tollemus, instituemus Præfectos ejusmodi, qui perfidos homines cædant, nec Crimo exire, sine litteris, quempiam permittant, ut fœdus idem, quod cum Sultano Solimano peractum antea fuit, deinceps semper vigeat. Querebam etiam ex nuntio vestro, utrum velletis Cosakos, quo minus Turcicis terris damnum inferrent, coërcere. Quod quia affirmavit fore, ego similiter omnia promitto. Restat duntaxat ut Schahin Agamature huc adveniat, quem cum nuntio vestro, una ad Imperatorem Dominum meum mittamus, ne exercitus hic ad hyemem usque durent, utque pacifice digrediamur ab invicem. Ceterum Illustritatem vestram Deo commendo, qui præstet, ut audiam Illustritatem vestram bene valere.

Amura-
thes in
gratiam
Vladislai

Ecce humiliatum Amurathem Turcarum Imperatorem. Sed nondum satis. Ut exacerbatum Poloniae Regis Vladislai, in se, & præsumptio-

ptionem suam, animum (quem non ignorabat, ^{Regis Abazium Bassam interficit.}

Parcere subiectis & debellare superbos)

mitigaret, & gratiam ipsius aliquo singulari facinore promeretur, potissimum Authorem belli Abazium Bassam, alias propter callidas adulationes charissimum sibi, suffocari fecit, ut quantum posset se etiam culpa & crimine liberaret; alio etiam modo, ut metu fortissimi Regis exoneraretur animum, gratificaturus, si potuisset. Sed ne & hic præter veritatem quippiam dixisse videamur, litteras 26. Sept: ex castris ad Cameneciam, ad eundem Magnum Cancellarium Regni scriptas inspiciamus.

Gloriosa admodum est pax hæc, quæ S. R. Majestati hisce diebus magna cum oportunitate evenit. Tametsi enim Turcæ Sæctæ suæ impiæ eam legem habeant, qua obstringuntur, ut cunctas nationes ad eandem Sæctam trahant, sibi que tributarias faciant, tamen ab ea nunc per conditiones desciscunt. A castellorum nostrorum ac oppidorum demolitionis postulatione supercedent. D'Nestrum nobis pro finibus concedentes, Cantimirum cum suis Tartaris, campis Bialogrodiensibus pellunt, atque in posterum nullum unquam iis locis passuros se promittunt. Palatinum Valachiae eum quoque quem S. R. Majest. pro voluntate sua ac antiquis patris commendaverit, spondent se præfecturos. Immo,

X

quod

quod gloriosissimum est, non pudet fateri Timam Agē,
de medio sublatum esse Abazium Bassam hujus belli au-
thorem: eo scilicet, ut S. R. Maieitati satisfaceret: quā
ipsi ita charus erat, ut id post ipsius interitum ita lucu-
lenter testaretur, ut pro suis exequijs 20000 Aspro-
rum daret, in Illustris cujusdam Bassæ monumento cō-
di vellet, suffragiaque publica, pro Manibus ipsius, re-
liquis Bassis indiceret. Denique Valachiam, Molda-
viam, Transylvaniā, quas hoc motu Turca in Provin-
cias, Palatinis isthinc sublati, Bassisqne inductis, volu-
it redigere S. R. Maiestas summo malo laboravit. Ad-
vertit quippe Tyrannus rem sibi cum eo Monarcha esse,
cujus amicitiam deinceps sibi oportunam fore ducat.
Ita gloriosa pacis hac transactione, gloriose S. R. Ma-
jest. nostra, ac felicissime apud posteros aternabit.

Vladislai

Regis prae-

sentia in

hoc bello,

Clemen-

tia, &

gloria a-

pud suos.

Et hic est finis istius belli Turcici, maximai-
psorum superbia, praesumptione, tumultu ince-
pti, majore ignominia, damno, pudore, finiti: sic
ut verissimum in illis fuerit.

Parturiunt montes nascetur ridiculus mus.

Attamen quanto majus Amurathis & Tur-
carum dedecus, tanto major Polonorum & Vla-
dislai Regis gloria. Qui omnes hostium conatus
prudencia lussit, per fortissimum Ducem Konec-
polscium fregit, & tandem adventus sui fantia con-
summavit. Adeo ut hac in parte Julium Caesarem,
Mithridatis filium more fulminis, quod venit,
per-

percutit, & abscedit, debellantem, longe superar-
 rit. Ille enim venisse, vidisse, & vicisse gloriatur,
 Vladislaus autem venisse, non vidisse, & tamen
 vicisse poterit gloriari: & quidem tanto majores
 hostes, quanto Amurathes major Pharnacē, & Os-
 manidæ Ponticis potentiores. Itaque Vladislaus
 Rex, cum uno eodemque tempore, à duobus po-
 tentissimis Monarchis, & à Septentrione, & à Me-
 ridie premeretur, & utrumque eodem anno super-
 raret, docuit terrarum Orbem, quid possit in sum-
 mo periculo summa virtus, & fortitudinem pru-
 dentia junctam, numerosis hostibus, validissimis
 viribus, & imperiis maximis, potiore esse. Et
 quid in utrosq; non ausus fuisset, nō potuisset, nisi
 magis clementia laudem, quam severæ ultionis
 impetum odiumq; respexisset? Maluit autem par-
 cere, ut cum duos potentissimos hostes vicisset,
 addita tertia, de animo suo, victoria, mirabilior
 omnibus redderetur. *Quem enim magis admirabe-* Senec. lib.
ris, quam qui imperat sibi, quam qui se habet in pote- 4. debet:
state? Gentes facilius est Barbaras, impatientesq; alie-
ni arbitrij regere (addam ego & vincere) quam ani-
um suum continere & tradere sibi. Quid amplius?
 Aderat quoq; necessitas quædam festinandi, cum
 tertius hostis à Septentrione immineret: & perti-
 nator imo deterior ille quia rebellis. Itaq; cum

tanta celeritate potentissimos hostes, victos & humiliatos, præscriptis pacis legibus absolvisset, quasi non integra virtute, sed una manu usus, duo tantum, veluti per transennam, impedimenta sustulisse videri poterat, ut in hosce, de jure suos, tota intentione expeditior esset: quod maxime etiam Poloni desiderabant, ut obsessi portus vendicarentur. Et omen erat prosperioris successus, quia cætera tam feliciter cesserant. Quapropter Vladislaum, ut nuper à Moscicis armis, sic nunc à Turciæ finibus reducem, ut Herculem suum & Patrem Patriæ venerabantur. Et quid ni? Maximis, quæ in hominem cadere poterant, beneficiis subditos suos affecerat. Quippe, ut Latinus Sapiens de beneficiis ait, *Prima hujus notæ sunt, hostium manibus eripi, & Tyrannicæ iræ, & proscriptioni: & aliis periculis, quæ varia & incerta humanam vitam obsident. Quicquid horum discusserimus, quo majus ac terribilius erit, hoc majorem inibimus gratiam: subit enim cogitatio, quantis sint liberati periculis, & lenocinium est muneri, antecedens metus. Merito ergo ut vindicem suum & Patrem Patriæ venerabantur, qui hæc ipsa in circuitu fecerat, & facere perseverabat.*

*Lib. 1. de
benef.*

CAPUT

CAPVT TERTIVM.

ARGUMENTUM.

Vladislai IV. expeditio in Suecos, qui,
factis induciis, Borussiam Regi re-
stituunt.

SUMMARIUM.

*Origo hujus belli describitur: Sueci ex impro-
viso Borussiam invadunt, & tandem, successibus va-
rijs, usque Thorunnium penetrant, quod à Gerharδο
Dönhoffio Comite, & Civibus ipsis, insigni virtute
defenditur. Tandem sex annorum inducie factæ: qui-
bus elapsis, Vladislaus Rex victorem exercitum in Bo-
russiam ducit: Prævos militiae mores corrigit, & di-
sciplinam militarem restituit. Hinc magnum exercitus
commodum. Stratagema Regis & industria Geda-
nensium. Apparatus in Suecos Regius ingens: sed Sueci
pacem ambiunt, quam Rex, ob varias rationes, non ab-
nuit. Pacis conditiones. Sueci, quicquid in Borussia possi-
debant, Regi restituant. Greiffenclavius Cæsaris nomine
Regi congratulatur, & hujus petitiones. Rex, post
pacem in comitijs confirmatam, loca à Suecis reddita
visitat. Ejus clementia commendatur, quâ omnia
bella consummarvit.*

*Senec.**Epist. 29.**Origo bel**li Suecici.*

REcte Romanus Philosophus, *cum hac persuasione vivendum est, non sum uni angulo natus.* Vicerat jam Vladislaus Rex, duabus, & à Septentrione, & à Meridie, partibus, & Sarmatiam potentissimorum hostium metu liberaverat. Sed nondum satis judicans uno aut duobus angulis vicisse, in circuitu Sarmatiam liberare decrevit. Restabant autem à Septentrione, ex veterum recentiorumq; annalibus, famosissimi gentium, Sueci, Gothi, Wandali. Hi Vladislao Regi hæreditario jure subditi, sub Carolo Sudermannia Duce, à Sigismundo III. gloriosæ memoriæ, Vladislai Regis Patre desciverant: & quia, quæ istius generis sequi solent molimina, timere didicerant, ex omni occasione Poloniae hostes, ut bellum finibus suis arcerent, ejus Provincias vellicabant, dum alibi occuparetur. Sic Anno 1621. cum in Valachia Sarmatæ Turcarum viribus suas opponerent, Rigam omni conatu adorti, tandem expugnaverunt. Anno 1626 ita subito, è Balthico mari, in continentem, in Borussiam emerferunt, ut apertis munitissima oppida portis caperentur: & ante potior Borussiae pars Suecica fuit, quam Suecos intrasse Sigismundo Regi nuntiaretur. Inde aliquot annorū tumultus & velitationes, subinde vices variante fortuna. Ad extremum tamen, subdolis artibus, quod nemo un-

mo unquam fore speravisset, usque Thorunnium à Suecis penetratum:

Eo quidem, Anno 1629. Mense Feb: Hermannus ^{Sueci The}
 Vrangelius, recenti victoria ferox, Suecicarum ^{runnium} co-
 piarum nucleum, tanta celeritate rapuit, ut Tho- ^{oppug-}
 runnienses, nihil minus quam de adventu suo co- ^{nāt, quod}
 gitantes, subito occuparet. Quin imo eodem illo ^{à Gerhavo}
 tempore, ad visendum reum, extra Urbem laqueo ^{do Dön-}
 strangulandum, magno numero cives exiverant. ^{hoffio Co-}
 Quod ipsum casu in compendium cessit, cum Sue- ^{nire, &}
 ci alium Polonum exercitum suspicarentur. Ut ^{Civibus}
 primum autem cives, quos à longe venientes vi- ^{ipsis, in-}
 derant, Suecos esse cognoverunt, præcipiti fuga ^{signi}
 in Urbem se recepere. Ibi, ex improvisa re, & quia ^{virtute}
 longa pace bello desueverant, consternatio in- ^{defendi-}
 gens; adeo confusis omnibus, ut salutare nihil, præ- ^{tur Anno}
 fertim quia miles sufficiens ad manum non erat, ^{1629.}
 plebe insuper tumultuosis vocibus; ut in tali casu ^{Mense}
 fieri solet, Senatum non audiente, in commune ^{Febr:}
 consuleretur. Commodum autem Thorunnien-
 sibus venerat, quod Gerhardus Comes à Dönhoff,
 probatus felixque jam antea in Valachia & alibi
 miles, Urbem paulo ante intrasset. Hic enim, in-
 tellecta clade Brodnicensi, maturo judicio suo præ-
 videns, Thorunnium periclitaturum, proprio mo-
 tu (quippe cui alias Mevam, Nienburgum, Ma-
 riæwer-

riæwerdam, & Kudzinum, copiis suis tueri, à Republica commissum erat) uno & altero tantum famulo comitatus, die nocteque eo properarat, ut Urbi præsentia & consiliis suis adesset. Adeoque, non uno Stratagemate usus, per ipsas hostiles copias, duabus fere, ante Suecorum adventum, horis, feliciter Civitatem intrarat. Nunquam antea magis animadversum, quantum unius fortissimi belli Ducis autoritas & præsentia valeat. Ille enim, Urbe præsentis periculo consternata, in Curiam statim forumque concessit: & Senatum civesque ad concionem vocatos, iis, ut suburbia sua incenderent, potissimum suavit; ratus hostem, ut evenit, non cervicibus Urbis diu inhæsurum, si hyberno tempore & fomenta & receptacula non inveniret. Difficilius erat, ob gravia hinc Civibus emergentia damna, persuadere: sed, interveniente quoque Senatus autoritate, qui, juramenti Coronæ præstiti memor, hoc in periculo (præsertim Johannes Preuß tunc Proconsul Urbis, cui ejusdem nominis filius, paternæ virtutis hæres, etiamnum eadem dignitate Civitati laudabiliter præest) pro Republica fideliter egit, bono privato Cives publicum prætulerunt. Inde Comes Dönhoffius, hac jam parte securior, opportunis & efficacibus verbis, ad constan-

stantiam & virtutem, omnes porro animavit, etiam vitam suam obstringens, si in hac fidelitate sua perseverarent, Suecos Urbe non potituros. Addidit aliud quoque, ad confirmandos civium animos, efficax, callidus belli Dux: ex copiis suis nimirum, mille pedites, in subsidium mox adfuturos. Sic paulatim suus cuique animus, sua cuique præsentia rediit, & apparuit Thorunnienſibus nihil niſi fortem virum deſuiſſe qui duceret. Quippe, omnibus à Dönhoffio Comite jam ritè ordinatis, hunc ad prælia præeuntem, alacres in valla ſequebantur. Non horribiles, ab incenſis ſuburbiiſ, in circuitu flammæ, non à facie hoſtilis impetus, terruere. Et, quamviſ tanta eſſet hoſtibus capiunde Urbis fiducia, ut equites, equis ſuis deſilientes, intermixti peditibus, pedestres expugnationi incumberent: licet eouſque jam aſcendiſſent ut partes cominus invicem latera foderent: licet portas, S. Catharinæ & Culmenſem, immo ad hanc turrim quoque munitiſſimam expugnaffent, & ſubinde miſſo tibicine (cui Comes Dönhoffius, ſub pœna mortis, ne reverteretur, tandem interdixit) ad deditionem Cives ſollicitarent; omnia tamen iſta intra virtutem Dönhoffij, & Dönhoffius omnibus hiſce potentior in Thorunnienſium animis erat. Itaque, velut uno momento temporis,

circumacta fortuna est, & hostes munitionibus suis valloque pulsi, magna clade reiecti sunt. Adeoque insigni fortitudine, Gerhardus Comes à Dönhoff, Suecis, jam prædam & spolia meditantibus, egregia civium fidelitate fultus, Urbem è manibus quasi extorsit. Fremuit Hermannus Vrangeli, spei irritus, & cum damno recessit; tantum virtute etiam in hoste victo valente, ut fortitudinem Dönhoffij Comititis, cognati sui, non modicè celebraret; servatamque Urbem virtute ejusdem confiteretur. Debebat itaque Dönhoffio Respublica hac vice Thorunnium, & Thorunnium eidem fortissimè Comiti suam integritatem: quod quidem, quam diu erit, Dönhoffianæ virtutis illustre monumentum perennabit.

*Quanta
ea victo-
ria fuerit*

Quanta, tum temporis, ea victoria fuerit, ex eo metiamur: quod, statim post nundinas trium Regum, Polonorum juxta ac Germanorum mercatorum opibus, Urbs eadem, quodammodo prægnans esset; adeo quidem ut soli Gedanenses, suas tunc in Urbemerces, millionem auri excoluisse, faterentur. Sic ut Gustavus Adolphus, si superior evasisset, è solis spoliis Urbis, triginta millium virorum exercitum alere potuisset. Insuper, quia Thorunnium tunc quodammodo Clavis erat Poloniae Regni, si eo Sueci potiti fuissent, difficillime
deinde

deinde Borussia moveri potuissent, et, aperta in
 uberes terras janua, excursionibus quotidianis,
 Majorem Poloniam, Cuiaviam, terram Dobri-
 nensem, & Mazoviam, nobilissimas Coronæ Pro-
 vincias, pro libitu devastassent. Quæ omnia Dön-
 hoffiana virtus, & Senatus Civiumque fidelitas,
 tunc, favente Deo, feliciter avertere. Hoc etiam
 Fortuna adjecit, quod Sueci, nunquam postea eo-
 usque progressi, solitis se tantum dolis & artibus
 suis porro tuerentur. Quas cum evitare, & virtu-
 tem Polonorum vincere, æque difficile esset, eo-
 dem illo Anno 1629. 26. Sept: sex annorum indu-
 ciis arma suspenderunt; ita tamen ut penes Sueci-
 am pleraque maritima oppida perseverarent. In-
 tellexit interea temporis Polonia incommodum
 suum: & sibi compedes velut injectos indignata,
 acriter animum in ultionem acuebat. Et hoc op-
 portuno tempore, cum virtute fortissimi Regis
 sui, à lateribus aliis, pacem victoriis extorsisset, &
 sexennio induciarum elapso, adhuc Romani Im-
 perii viribus Suecia distringeretur.

Itaque Vladislaus Rex, in ita prius cum Fer-
 diando Imperatore armorum societate, illum vi-
 ctorem exercitum, illas victrices Polonas aquilas,
 quibus tot gentibus leges dederat, à Borysthene
 & Tyra, in Borussiam circumagebat. In Borussi-

Post hanc

Sueci,

cum Polo-

nis, sex

annorum

inducias

faciunt,

eodē Anno

1629.

In 26. Sept:

Rex i' La-

dila' ex-

ercitum

in Boruf-

sia cōtra

Suecos

ducit An-

am 1635.

am dico, superiori bello, à multis, in vanum fortasse, suspectam, et, eorum iudicio, belli malis, quæ in initio melius excludere potuisse videbatur, non indignam. Ut ut sit. Prudentissimus Rex suam eam terram, etiam quæ ab hoste possidebatur, iudicans, à bellicis calamitatibus, quantum quidem fieri poterat, præservandam censuit. *Is etenim cui curæ sunt universa, quanquam alia magis alia minus tuetur, nullam non Reipublicæ partem tanquam sui nutrit, inclinatus ad mitiora, etiamsi ex usu est animadvertere: ostendens quam invitius aspero remedio manus admoveat, in cuius animo nihil hostile, nihil effe- rum est. Qui potentiam suam placidè ac salutariter exercet, approbare imperia sua civibus cupiens. Itaq; pravos militiæ mores corrigendos censuit, ne Provinciam illam, à nupero bello nonnihil respiran- tem, & adeo copia rerum omnium alias affluen- tem, ut Munsterus Jovem è Cælo casurum, non ali- am lapsu terram occupaturum, judicaret, etiam curando debilitaret.*

Et profecto ij, hoc sæculo, militiæ mores sunt, quos deplorare meritissimo jure quilibet, & maxi- me qui suo damno experiuntur, queat. Et qui alii, quam quos, in imagine captæ Civitatis, Seneca no- bis repræsentat? *Omissò pudoris rectique respectu, inquit, vires in consilio sunt, velut signo ad permiscen- da*

*Pravi ho-
dierni mi-
litiæ mo-
res.
Lib. 7. de
benef:*

da omnia dato. Non igni, non ferro abstinetur. Soluta legibus scelera sunt. Nec religio quidem, quæ inter arma hostilia supplices texit, ullum impedimentum est ructium in prædam. Hic ex privato, hic ex publico, hic ex profano, hic sacra rapit: hic effringit, hic transilit, hic non contentus angusto itinere, ipsa, quibus arceatur, evertit, & in lucrum ruina venit. Hic sine cæde populatur, hic spolia cruenta manu portat. Nemo non fert aliquid ex altero. Hæc, & hisce similia, Vladislaus Rex, etiam in Turcas, Tartaros, Moscovitas, & extreme Barbaras nationes, pro continentia sua, ut poterat, præcavebat: ne, posita paulatim disciplina, exercitus licentia tali sylvesceret. Sed in hostico victor exercitus non adeo poterat cohiberi: quippe non sufficit homo justus unus tot armatis ^{Sen. lib. 4} cupiditatibus. Non potest quispiam eodem tempore ^{de benef.} & bonum Virum, & bonum Ducem agere. Quomodo tot millia hominum insatiabilia satiabuntur? Quid habebunt si suum quisq; habuerit?

Dissimulare ergo non nihil in alieno Dominio visum, in Borussia vero non item. Quid enim per- ^{Rex cor-} ditorum nisi suum? Itaque Rex, rapinas, vastatio- ^{ruptos mi-} nes, incendia, stupra, & quicquid militaris licen- ^{litia mo-} tia præsumere solet, severe prohibuit, transgres- ^{res corri-} soribus cuique sceleri correspondentes pœnas ob- ^{git. & mo-} oculos posuit: ut, si non pudore, non culpa, non ^{vã disci-} ^{plinã mi-} ^{litarem}

virtute, saltem animadversione severa, ab illicito moverentur. Immo integræ conscientiæ viros ad hoc deputavit, ad quos subditorum querimoniæ liberè deferrentur, cum plenaria potestate, quoscunque reos comperissent, pro arbitrio puniendi. Hæ bellicæ leges, à Vladislao Rege introductæ, sub nomine *disciplina militaris*, passim imprimebantur, & stricte observabantur. Quippe in hac morum perversitate desiderabatur solito vehementius aliquid, quod mala inveterata discuteret. Ne autem esset quod milites quererentur, Commissarios singulos legionibus singulis præposuit: qui in tempore illis stipendia providerent. Insuper Tribunos militiæ Belgicæ non ignaros, quibus necessarium judicabat, legionibus præfecit, ut disciplina, ad illius Patriæ mores, conformaretur. Qui utinam in omnibus gentibus observarentur, non ita Respublicæ variæ, & integra passim Regna debilitarentur. Non illas abominabiles in Imperio Romano vastitates: pagos, oppida, Regiones desertas: & sex, septem, octo, decem milliarius spatium, nullum, in agro fertilissimo alias, hominem; sed in domibus, & arcibus desolatis lupos averfarentur. Interim Belgium octuaginta jam & amplius annis, tot exercitibus, obsidionibus, expeditionibus, præliis, & domesticis odiis in invicem
sæviens,

favens, non dico adhuc spirat, sed divitiis & deliciis proficit: pagos, arces, & oppida nova ædificat: & in medio bellorum incendio vivit, sicut Salamandra solet in igne.

Hæc Vladislaus Rex in Belgio, & ipsa obsidione Bredana, magna sua cum gloria, viderat, & nunc in Polonia sua æmulabatur. Et quanto mox cum fructu! Subditi largius sua offerebant, quia non auferebantur: & in exercitu Regio erat invenire, quod in publico affluentissimæ Urbis foro. Insuper sub Suecico jugo viventes, jam Moderatorem suum suspirabant: et, affectu à parte in partem, translato, ejus Imperium anhelabant, qui, ut Princeps legitimus erat, legitimum se Principem terræ, disciplina ostendebat. Quin immo & Suecos ipsos hæc anima veræ militiæ terruit: & qui altis è Germanico successu animis intumescebant, versa vice, victoriam desperavere.

At Vladislaus Rex, virtutē suā usurus, copias & exercitum suum in hostes porro movebat. Illi autem non fortunæ, non campo se committere ausi, paludibus & oppidis se continebant. Ne autem, tumultuarie collecto exercitu, beneficio notis, Vistulam aut alia flumina transmittentes, ut antea sub Gustavo solebant, vicinis regionibus vastitatem inferrent, prudentissimus Rex Stratagemate

*Magni
hinc fructus in
exercitu.*

*Stratagemate
Regia Re-
gum Ge-
danensium
industria*

gemate novo prævidit. In omnibus fluviorum aggeribus, præparata resina & pice vasa, altis, ad instar turrium, stipitibus imponi curavit: ad quæ gradibus, scalarum in modum, cito, nec incommode, ascendebatur. Tum, si qua ex hoste tempestas subita ingruerat, uno, ubi periculum erat, accenso, mox omnia in circuitu vasa accendebantur: & simul flammæ inditio hostis prodebat, & Regiæ copiæ in subsidium & vindictam ad littora citabantur. Gedanensium hac quoque in parte laudabilis industria fuit. Et Regia Urbs, suam in Regiam Majestatem & Rempublicam Polonam fidem, plurimis superiori bello inimicorum dolis, artibus, & promissis, corrumpi nesciam, invicta, ut par erat, animi constantia, novo fervore patefecit. Et Zelum Zelo jugiter addidit, ne eximiam perderet perseverantiæ laudem.

*Vladislavi
bellicus
apparatus.* Insuper Vladislaus Rex (ut ad apparatus
ejus bellicum revertamur) non nescius quantum
maritima classis ad summam belli valeret, institutam à Serenissimo Parente suo Sigismundo, Anno 1626. Gedani Commissionem navalem (Galli Admiralitè vernacula sua vocant) hoc Anno 1635. in tempore restauravit. Hujus caput (ut & per Prussiam Commissarius Generalis belli-

bellicus) idem qui antea in Thorunnio, contra eosdem Suecos, rem strenue gesserat, Gerhardus Comes à Dönhoff, cum Sigismundo Barone de Guldenstern, Illustrissimæ familiæ viro, constitutus est. Ne vero rem, in Reipublicæ emolumentum prudentissime ordinatam, diffidentia quædam corrumperet, quosdam ex ipsa etiam Civitate Gedanensi, eidem Commissioni adhibuit; quo sincerius procederetur: Itaque collecti passim milites nautici, & parvo temporis spatio, in eventum omnem præparata Classis, militariter instructa natavit. Missæ quoque litteræ universales, ad Capitaneos Balthico mari vicinos, ut de victualibus Classi providerent. Sed & Pucium, Vladislaopolim, Fortalitium Casimirianum, & alia maritima loca, ut ad Vistulam quoque Derfaviam, & propugnaculum Sperlingianum, annona, nitrato pulvere, numerofo præsidio militum, & munitionibus aliis aliisque Rex firmavit. Usus potissimum, hac in re, Johannis Plaitneri, Architecti sui militaris, ingenio: qui ex Belgio nuper, admodum adolescens, ad Regem veniens, successibus semper secundis, ad Smolenscium operam & ingenium suum, supra ætatem, feliciter Regi probaverat; adeoque nunc quoq; oportunus visus, cujus industria Rex por-

ro uteretur. Denique, ut ad propositum rede-
am, quia periculum prona Vistula timebatur,
naves plaustris impositæ, terrestri itinere, infra
Gedanum, prope Fortalitium Sperlingianum,
vectæ: è quibus, egregia Eliæ Artischevii Tribu-
ni militaris opera fortiter invicem compactis,
ponte navali, Vistula subjugata; qui Regiam post-
ea, Vladislao, confectis induciis, transeunte, lau-
dem meruit. Hujus pontis extremitates, Arti-
schevius idem, munitione firmavit: cujus bene-
ficio, elapso aliquoties, cum de induciis postea,
tractaretur, armistitii tempore, & vario bellico
apparatu à præfatis Commissariis Regiis instru-
ctus, copiis suis in alteram ripam transibat, & ad
angustias, in adversis munitionibus Suecos, idem-
tidem redigebat; adeo ut, cum aliquot iterum,
diebus, integræ jam conficiendæ rei intentus, su-
spensa arma (quod, subsecutis induciarum tra-
ctatibus, sæpius factum) audiret, projecto in ter-
ram pileo indignaretur.

*Sueci pa-
cem am-
biunt, quâ
ob varias
rationes
Rex non
respuat.*

Erant itaq;, hoc vario apparatu bellico Vla-
dislai Regis, antequam serio bellum inchoaretur,
in Borussia Sueci quasi debellati. Adeoq; etiam,
sanioris consilio usi, cum in eo jam esset, ut statio-
nes & oppida eorum obruerentur, subito pacem
ambivere, iis conditionibus, quales victoriis ex-

tor-

torqueri meliores vix potuissent. Quid ergo Vladislaus Rex? Vibrare gladium perseveraret, cum dexteræ inimici offerrent? Conditiones averfaretur, cum reddere, quæ superiori bello multo sanguine & sudore parta, & aliquot annorum pertinacia defensa erant, ultro promitterent? Sine sanguine Urbes superbè contemneret, quæ multo sanguine, bello, sumptuque repetebantur? Consideratior & prudentior erat. Et quamvis alii, utendum præfenti fortuna & occasione, suaderent, cum Suecis, adhuc in Germania occupatis, uti se totis non liceret, & Romani Imperii & Polonicæ Reipublicæ viribus simul resistere illis impossibile esset: non posse jam Borussia tantum, sed Livoniam & Estoniam quoque extorqueri, & Sarmatarum timorem ipsis Sueciæ rupibus finibusque illidi; immo Regnum fortasse integrum, recuperari. Quamvis hæc, inquam, & hisce similia nonnulli suaderent, tamen prudentissimus Rex in alteram partem declinabat: volvi etenim sæpius fortunæ rotam, & magnum detrimentum, in bello præsertim, non semel à parvo incommodo gigni: non virtutis semper Fortunam comitem esse, & eam sæpius fortissimos quoque, cum maxime abblandiri videbatur, quasi in medio cursu deseruisse: Cyrum

Thomyri Regina cum tanto exercitu prædæ & ludibrio fuisse, & Annibalem, sedecim annis Italia incubantem, victoremque, cum tot præliis experientiam collegisset, ad extremum in Patria sua victum: Pompeium, cum jam prius vere Magn^o esset, cum Senatu & Republica simul occubuisse, & victoris ejus Julij Cæsaris fortunam, cum ad summum pervenisset, ad Mundam in Hispania, contra Pompei filios, vacillasse, & non, nisi per errorem, vitam & victoriam obtinuisse. Quin-imò modernum Imperatorem Ferdinandum Secundum, ab iisdem Suecis non ante prælio fustum, quam Germaniæ prope totius potens fuisset. Nil se supra hominem, nec fortunam in manibus habere; & licet habere videretur, facile elabi posse:

Senec. lib. 7. de ben. nihil enim firmi habet, qui in incerta propensus est.

Et, posito fieri posse quæ ipsi dicerent, Borussiam extorqueri, Livoniam & Estoniam recipi, Sueciam ipsam concuti, tamen quod noceret prius fore: nimio constare quod sine dispendio valetudinis acquiri non posset. Vigorem Provinciarum suarum suum videri; hunc exarescere bello certissimum esse, & antequam Borussia Livoniaque reciperetur, prius fortunis omnibus, quas maxime salvas vellet, iterum spoliatas, perdi oportere: adeoque verissimum esse quod Romanus Sapiens,

nullius

I. Ut viginti sex annorum, hoc est ab anno, quo hac agebantur, 1635. Mense Sept: usque ad primam Julij, stylo veteri, Anni 1661. induciæ essent, & inter ea temporis de perpetua pace tractaretur.

II. Pars utraque in Livonia, sicut præteritis sexennialibus induciis possederat, ita hisce induciis quoq; possideret.

III. Ut quicquid in Borussia Sueci bello superiori invaserant, & durantibus sex annorum induciis hucusq; possederant, deductis sine incolarum damno præsidis, ita omnia & integra Poloniae Regno restituerent, ut ne munitiones & fortalitia quidem, præsertim quæ Elbingæ, & circa Elbingam, durante hoc bello extruxerant, demolirentur.

Hisce feliciter conclusis, Nigram Aquilam Polonæ Reipublicæ Sueci, restituere. Hanc namque vim bellicam, nondum elapsis induciarum terminis, in statione Gedani, secundum in Daniam ventum præstolantem, integra Classe advenientes Sueci, Anno 1635. 14. Julij, interceperant; eo titulo, quod non regia, sed Hevelij Civis Gedanensis esset, qui variis eos in rebus, ut ajebant, irritasset. Et licet Regiam esse variis rationibus demonstraretur, tamen hucusque, variis artibus, restitutionem dilulerant. Nunc autem, factis viginti sex Annorum induciis, Vladislaus Rex, traditis

Nigram
Aquilam
Sueci re-
stituunt.
20. Sept.

ditis Johanni Heppen & Petro Scatoni Secretariis suis, Jacobi de la Garde Suecorum Generalis, literis, ad Suecicæ Classis Admiralem misit: quibus lectis, Admiralis quidem, 20. Sept: navim restituit, sed ea conditione, ne insigniis Regni Suecici, quam diu in Classe Suecica essent, uterentur. Itaque præfati illi Secretarii Regii, in ipsa Classe quidem, abstinuerunt. Ut primum autem, desertâ classe, in altum vela fecere, pro suo in Regiam Majestatem Zelo, insignia statim reposuere: & sub vesperam, insigniis Suecicis superne pendulis, in Classem Suecicam, & exinde Gedanum revertere. Sed hoc Nigræ Aquilæ imminentis mali erat breve solatium, paulo post enim, in Hispanias, vela factura, adhuc in mari Balthico naufragio periit.

Cæterum (ut ad summam rei revertar) postquam, in subsecutis eodem Anno Mense Novem-
bri Comitibus, à Vladislao Rege & Polona Republica conditiones ratificatæ & confirmatæ fuerint, quicquid in Borussia possidebant, bona fide Sueci restituere. Ita iterum sola ostentatione armorum Vladislai Regis, citra unius militis jacturam, potior Borussia pars liberata. Elbinga cum pristino ejus territorio atque Insula minore, & munimentis ibi exstructis, recepta: Pillavia & ea Neringiæ pars, quæ ad eam spectat, recuperata. Mariæburgum,

*Quicquid
in Boruss.
sua Sueci
tenebant
bona fide
Reipubl.
Polonare
stipulant.*

gum, cum Insula majore, Poloniæ restitutum. Stū-
ma, Brunsberga, ac Tolkmitum, cum eorum ter-
ritoriis omnibus, Sarmatiæ, à qua male divisa hu-
cusque fuerant, reunita. Hauptum vero & Jun-
kerthaliū, quia oportuna non videbantur, solo
æquata. Quid amplius? Liberata ingenti metu
damnoq; Provincia, quæ à gravissima exercituum
in invicem collisione, suam tantum comminutio-
nem certo certius, nisi hæ induciæ quasi Cælo mis-
sæ intervenissent, imminentem abominabatur.
Quemadmodum enim molarium lapidum colli-
sione, frumentum solummodo in medio fustum,
comminuitur, nihil in invicem alias nisi calorem,
sordes, & pulverem ipsa sui collisione generaturi;
ita miserorum subditorum substantia, exercitu-
um, collisioni media, tantum comminuitur: ni-
hil in invicem alias collecturi, nisi enerves iras,
sordidum & inane odium, & infinitum pulverem
calamitatum. Hoc ut præcaverat prudentia sua
Vladislaus Rex, ita alio beneficio, Balthicum quo-
que mare littoribus, & littora Poloniæ Regno re-
stituit. Soluti compedes dolosi hostis, & Sarmatiæ
portibus liberum, cum toto terrarum Orbe, ne-
gotiationis exercitium procuratum. Novis pagis
& arcibus Provincia exornata, novis colonis pagi
& arces instructæ. Et omnibus aureæ pacis com-
modis

modis Borussia paulatim iterum sibi reddita, cæpit tandem, obductis calamitatum cicatricibus, pristinæ integritatis felicitatisque suæ faciem agnoscere.

Quapropter gemina obligatione Vladislao ^{Lagatus} Regi, tanquam Domino & benefactori obstricta, ^{Cæsaris} eundemjugi encomio celebrabat. Nec Borussia ^{Vladislao} tantum, sed pleraque Europæ Regna, hanc incru- ^{Regi, Cæ-} entam de hostibus suis victoriam, pacem, & liber- ^{saris no-} tatem Borussia postliminio restitutam Vladislao ^{mine, cō-} Regi congratulabantur. Quin imo & ipsum Sacra- ^{gratula-} tissimum Imperatorem Ferdinandum II. Vladis- ^{tur: hujus} lai Regis admiranda felicitas in congratulatorias ^{petitio-} voces rapuit. Et quamvis transactio hæc, inter ^{nes, &} Poloniam & Sueciam subsequuta, non mediocre ^{lano.} damnum rebus Imperialibus generaret (quoniam, ut supra insinuatum est, inter Rempublicam Poloniam & Cæsariam Majestatem contra Suecos, in eventum belli, de armorum conjunctione convenerat: neque Suecis Germanicæ & Polonicæ potentia simul resistere possibile fuisset; qui tractatus pacis ab Imperatoria Majestate Principi Electori Saxonie tanquam delegato commissos, calide in aliquot menses protraxerant, ut exitum tractatus Prussici viderent, & ex illo res suas in Germania metirentur) nihilominus tamen Cæsar Vla-

dislai Regis nepotis sui erga Polonam Rempubli-
cam summa merita, & famam non belli tantum,
sed etiam felicissimę hujus pacis gloria sublimem,
publica voce deprædicandam censuit: & per Con-
siliarium suum Appellationum Bohemicarum ac
Prolegatum in aula Regia Poloniæ Residentem,
Alexandrum à Greiffenclaw, Regi & Reipublicæ,
de tam incruenta victoria, de rarissima illa felici-
tate, & gloriosissima pace, siue induciis cum Suecia
initis, congratulatus est: atque id tantum simul re-
quisivit, ne ea pax fœderibus & pactis Polonicis,
cum Augustissima Domo Austriaca sancitis, & à
longo tempore religiose servatis, aliquo detri-
mento esset. Ille igitur Greiffenclavius, Mense No-
vembri, Comitibus iis, quibus pax illa confirmaba-
tur, coram Rege & Senatu, multa ad hanc rem
pertinentia solenniter & diserte locutus, non tan-
tum optimum responsum, sed etiam dexteritatis
& eloquentiæ præclaram laudem obtinuit, Cæsari
ipsi per litteras Regias contestatam. Juvenis mul-
tifaria doctrina, maturo judicio, & experientiæ
singularis; cognitione etiam præcipuarum totius
Europæ (quam totam fere peragravit) lingua-
rum, & equestribus exercitiis insignis: prudentia
vero ferventique in Cæsarem obsequiorum fide,
& rebus gestis Imperio & Polonico Regno notif-
simus:

finus: qui non Paternam tantum, sed etiam maternam Truksesiorum à Reinfeldens profapiam, (quorum utraque vetusta nobilitate, & summis in Imperio dignitatibus, jam pridem excelluit) sua virtute non tantum sectatus est, sed multis etiam modis exornavit.

Cæterum, ut ad Vladislaum Regem (qui Greifenclavium hunc in Cubicularium suum deinde, ^{Rex loca varia, & præsertim à Sueciis reddita, usitat.} virtute tractus, legit) revertar; hic, post Comitia, in Prussiam deinde, ut Urbes & Oppida ab hoste reddita coram intueretur, & præsentia sua bearet, profectus est. Et per Mevam, Mariæburgum, Pucium quoque deflexit, ut nihil ad Balthicum mare non lustratum relinqueret; cujus sinus, Isthmos, freta, portus, & Insulas, in futurum providus, scrutari voluit; ut in quibus superiori bello peccatum, quæ fieri oportuisset, ubi propugnacula, hosti, ubi munitiones, ubi bellicæ naves (quarum magnam nimis in Polonia sua penuriam prudentissimus Rex animadvertibat) objiciendæ fuissent. Et profecto hoc unum Poloniæ deesse semper prudentissimi quique judicaverunt & admirari fuere. Nullum enim Regnum est quod facilius classem extruere possit, & minus extruit. Ligna ipsa, resinam, picem, & alia omnia ad ædificandas naves requirit; toti Europæ communicat;

ipsa negligit: & interim classibus inimicorum obnoxia, suis impugnata materiis, nudum ad invasiones, vastationes, vellicationesque, latus præbet. Cæterum (ut prudentioribus illa relinquamus) in itinere illud celebre quoque Olivense, Ordinis Cisterciensis, Monasterium, quod multum etiam hoc bello Suecico passum fuerat, vidit: immo & hoc gratiæ fecit ut pernoctaret. Ibi panem olim in lapidem versum, nitidissimi templi altaria, & ornamenta, artificiosissima manu acupicta, videns, locum illum suspexit, in quo, gloriosæ memoriæ, Parens ejus Sigismundus III. primo ex Suecia in Poloniam veniens, à Reipublicæ Polonæ Magnatibus, juramentum fidelitatis accepit. Hoc Monasterium à Pomeraniæ (aut Pomerelliæ potius) Ducibus, amœnissimo loco, inter mare & montium fauces medio, ab Hussitis, tumultu Gedanensi, & casibus aliis non semel exustum, dirutum, spoliatum, tamen in melius semper, in magna providentia & gratia Dei, resurrexit: Et variis, à variis Principibus Regibusque, Privilegiis dotatum, etiam sub Davide Konarski, instante gloriosæ memoriæ Sigismundo III. Vladislai Regis Patre, Insula à summo Pontifice Clemente VIII. decoratum. Qua subsequentes Abbates, Adamus Trebnitz sanctissimæ vitæ Præsul, Johannes & Alexan-

Alexander Grabinski, Germani fratres, integerrimi & omni virtutum genere Ornatissimi viri, & modernus Michaël Konarski, supra memorati Davidis Konarski Patruelis, prudentissimus Abbas, ex Illustrissima Germanorum Comitum von **Echlesen** familia oriundus, adhuc feliciter utitur, & omnes porro successores, per gratiam Dei, usuri sunt. Hujus quoque Monasterii Filius, ille non uno nomine Reverendissimus, Leonardus Rembowski est, Abbas Polplinenfis, & Commissarius Cisterciensis Ordinis, per Poloniam, Generalis, non semel confirmatus. Cujus viri laudes juste prosequi, rei series non permittit.

Hoc famosum Monasterium ergo postquam Vladislaus Rex perlustrasset, & nocturna quiete præsentiaque sua decorasset, Regiam illam Urbem **Gedanum**, Emporium totius Balchi-
*Gedanum
intrat.*
ci maris, & tot Regnorum in circuitu, celeberrimum, intravit. Qua ibi pompa, magnificentia, quo honore exceptus fuerit: quomodo distincti in cohortes & vexilla cives obviam in campos exiverint: quibus, & quam compositis in miram humanitatis speciem, verbis, Magnæ Urbis Laudatissimi Consules, fidelium subditorum obsequia suo Regi detulerint, impossibile dictu est. Sed facile quilibet judicaverit, qui incolarum

genium, integerrimi prudentissimique Senatus candorem, & fidelissimæ Urbis erga legitimos Dominos reverentiam & Zelum, minime ad præsentiam Regis otiosum, iovit.

Elbingæ quoque. Postquam ergo desiderio officiosissimæ Urbis diebus aliquot præsentiam suam Rex Vladislaus indulisset, Elbingam & ad alia loca porro perrexit: omnibus ubique in occursum passim effusis, cum vindicis Publicæ libertatis faciem omnes anhelarent. Præsertim cum nullius injuriæ memorem cognovissent, ut qui clementiam, tot injuriis hostium, quos vicerat, laceffitam, incorruptam tamen, etiam in malis subditis, perseverantem, nullius sanguine contaminaret.

Miraclemencia Regis, quæ omnia bella consummavit. Et profecto multos rara clementia Regis in admirationem rapuit. Licet enim variis in locis multos perfidiæ suspectos, multos palam reos, et, tempore belli, in exitium Reipublicæ sedulos, comperisset, tamen omnibus pepercit; quo magnitudinem animi sui, nec pace, nec bello, nec in hostibus, nec in subditis, ad vilissimam ultionem degenerantem, ostenderet. Quippe nullum est argumentum magnitudinis certius, quam nihil posse, quo instigeris, accidere. Pars superior Mundi & ordinatior, ac propinqua sideribus, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinem: omni tumultu caret, inferiora fulminant.

Eodem

Eodem modo sublimis animus quietus semper, & in statione tranquilla collocatus, intra se premeus quibus ira contrahitur, modestus & venerabilis est & compositus. Nec ego ullam aliam ob rationem Regibus Serenissimi titulum, ab initio, consensum hominum aut attribuisse, aut etiam illos admisisse crediderim, quam ut nullis magis quam Regibus jugem Serenitatem (procul ab inferiorum hominum alternantibus quotidie nebulis, pluvia, serenitate, & mox iterum nubibus) competere recordarentur.

Quia æquius est hominem hominibus præpositum miti ^{Sen. lib. 2} animo exercere Imperium, & cogitare, utrum Mundi ^{de clem:}

status gravior oculis pulchriorq; sit sereno ac puro die, an cum frigoribus crebris omnia quatiantur, atq; ignes hinc atq; illinc micant. At qui non alia facies est quieti moderatig; Imperij, quam sereni Cæli & nitentis. Itaq; Vladislaus Rex, hac quoq; parte Regum Serenissimus, nulla publicam lætitiā tristitiæ nube corrumpit. Et postquam omnia perlustrasset, & quædam etiam, quæ fieri vellet, ordinasset, illibatum & victoris, & pacatoris, & clementiæ, & Patris Patriæ nomen in Poloniam retulit. Maximus & felicissimus, meo iudicio, Regum: qui, duorum Annorum spatio, omnes & potentissimos Polonię hostes gloriosissime vicit, felicissime pacem restituit, & dilatis alibi, alibi restitutis Regni terminis,

omnia in circuitu bella clementia consummavit.

GE.

G E S T O R U M
 VLADISLAI IV.
 PARTIS SECVNDÆ
 LIBER TERTIUS,

CAPVT PRIMVM,
 ARGUMENTVM,

VLADISLAUS IV, Regnum suum vi-
 sitat, & Vilnæ, annulum, proprio digito suo de-
 tractum, Laureæ Doctorali Mathiæ Casimiri
 Sarbievij inserit,

SUMMARIUM,

*Vladislaus Rex, post bella omnia, pacis commodis
 Sarmatiam beaturus, ad morem Monarcharum pro-
 pe omnium, Regnum suum visitat. Inter alia autem
 bona Reipublicæ communicata, non minimum fuit, quod
 doctis viris exhibuit. Adeoque Vilnæ cum Serenissima
 sorore Anna Catharina Constantia, Nuntio Apostolico,
 & pluribus Senatoribus, Academiam ingressus, Do-
 ctissimum virum, scriptisque libris famosissimum,
 Mathiam Casimirum Sarbievium, Societatis Jesu,
 publice*

publice pro Doctorali Laurea assumentem, audit. Dum vero insignia doctoralia ei conferuntur, ipse Rex, anulum digito suo detrahit, & Laureæ ipsius Doctorali inserit. Hunc honorem docto uni exhibitum ad omnes pertinere. Reges & Imperatores varij adducuntur, qui litteris & litteratis honorem exhibuere, neminem autem ad favorem hujus Regis pervenisse. Sperandum vigorem litterarum tanto Patrono & fautore; quibus fatum imminere frustra aliqui doluerunt. Tandem Sapientibus, aureo seculo, Regibus, Vladislaus comparatur.

MOre Imperatoribus Regibusque Magnis inveteratum est, nonnunquam è loco in locum, ex Provincia in Provinciam, ex aula in aulam migrare. Ita veteres Romani Imperatores Romæ sæpius, Mediolani sæpe, aliquando etiã, Alpes transgressi, Treveris commorabantur. Ita Persarum Reges, & Susis, & Persepoli, & in Babylone, & in Ecbatanis, certis temporibus anni versabantur. Carolus Magnus, præaliis Galliæ locis, Ingelhemium ubi natus erat, Aquisgranum ubi mortuus est, & Noviomagum ad Vahalim frequentabat. Moderni Galliæ Reges, præter Lutetiam Parisiorum, S. Germani, & Fontisbellaquæi delicias amant. Poloniæ Reges nonnunquam aulam suam Cracoviam

Moner-
cha sæpe
aulas su-
as trans-
ferunt.

viam, Warfaviam, & Vilnam transferunt. Et moderni Cæsares Posonium, Pragam, Lintzium, & Viennam, per otium & occasionem, migrant.

Rationes *quare.* Fecerunt autem & faciunt hoc magni Imperatores Regesque non sine ratione. Præterquam enim quod subinde novitatibus animum, à maximis Imperij curis reficiant, suadent etiam prudentissimi viri propter utilitatem. Hinc Suetonius, *De Cæsar. ut vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueare:* quæ dubio procul jugi præsentia minuere-
Lib. 35. tur. Quippe *continuus aspectus* (ut Livii verbis utar) *minus verendos magnos homines ipsa satietate facit.* Addit Politicorum Princeps Cornelius Tacitus, *Lib. 1. quia & Majestati major ex longinquo reverentia est.* *Annal.* Aliud etiam inde emolumentum, non Principum quidem, sed subditorum emergit: quos præsentia Principum (præsertim si boni sunt) instar solis recreat afficitque. Quemadmodum enim clarissimum hoc diei Sidus, quocunq; radiis suis pertingit, & serenitatem, calorem, & vigorem, & fertilitatem inducit; ita Principes, Imperiorum Regnorumque suorum Soles, quemcunque iocum, præsentia sua lustrarint, & lætitia, & vigore, & observantia legum, et, nunquam sine fructu, aureæ pacis felicitate beant. Tolluntur Magnatum, semper in subditorum perniciem, discordiæ: redeunt
in

in gratiam inimici: eradicantur dissidiorum fibres: dirimuntur partium longa pertinacia fortæ lites: et, velut aureo Mercurii thyrso, in complexum mutuum serpentes provocantur. Verbo. Ita Provinciam, quamcunque ingrediuntur, præsentia sua bonis omnibus satiant nutriuntq; sicut *oculus Domini saginat equum*.

Hos magnos itaq; Imperatores Regesq; Vladislaus Rex imitatus, propter novissimam potissimum rationem, Warfavia Vilnam proficisci decrevit, ut, cum subditos, ab omni bellorum metu liberatos, innumeris aureæ pacis commodis locupletasset, nunc per otium præsentia suæ emolumentis bearet. Itaque, cum post inducias cum Suecia factas Borussiam & alia Poloniæ loca peragrasset, & aliquo jam tempore in Mazovia Warfaviâ habitasset, An. 1536. cum Serenissima sorore Anna Catharina Constantia, & Senatoribus variis, Vilnam in Lithuaniam quoq; profectus est: et, victis longinquo itineris difficultatibus, post aliquot tandem septimanas, feliciter appulit. Quomodo autem à Magna illa Magni illius Ducatus Metropoli exceptus fuerit: quibus cæremoniis introductus: quibus arcubus triumphalibus honoratus: quibus deniq; orationibus salutat, quoniam ad alias, extra Poloniæ Regnum, nationes fama sparsit, supersedeo

*Vladislaus
Rex Vil-
nam se
conferat.*

dicere, & me ad illa accingo potissimum, quæ oculis totius Mundi, & æternitate dignissima, ibi Vladislaus gessit.

*Fj amor
erga lit-
teras.*

Inter omnia alia autem nihil præclarius, ad exemplum Principum hujus ævi efficacius, & honorem eruditorum virorum luculentius fuit, quàm quod liberalibus disciplinis exhibuit, & ostendit æque sese Musarum, quam Martis & Bellonæ, consortio delectari: immo post arma & pacem, nihil adeo, quam litteras & viros litteratos amare. Habebat in familia sua continuo, præter alios viros doctissimos, Matthiam Gasimirum Sarbievium, virum divinis humanisque litteris docendis versatissimum, Poësi vero ita eminentem, ut & à summo Pontifice Urbano VIII. Laurea donatus fuerit, & à toto terrarum Orbe, non suppar tantum Horatio, sed par, & superior etiam, passim judicaretur. Adeo profecto, superstes licet adhuc, invidiam omnem supergressus, ut in Gymnasiis quoque opera ejus, publicè juventuti prælegerentur. Hunc è Societate Jesu (ex qua & Illustrissimæ familiæ virum, quæ varios Senatores, & quasi Reipublicæ fulcra, Regno genuit, Stanislaum Pstrokonski, doctrina, scientia, & sacrarum litterarum peritia singularem, Confessarium habet) Vladislaus Rex in Concionatorem suum legit. Hanc enim Socie-

tatem,

tatem, sicut pleriq; Christiani Principes, ob doctrinam, vitam inculpatam, & fidei promovendæ Zelum, arcte complectitur. Licet multi ex vulgo viri, livore magis & differentia vitæ quam ratione ducti, nonnunquam minus candide traducant. Sed recte Seneca: *Quis potest placere populo, cui placet virtus? Malis artibus popularis favor quæritur: similem te illis facias oportet. Non probabunt, nisi cognoverint. Multo autem ad rem magis pertinet, qualis tibi videaris, quam qualis aliis. Conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest.* Cæterum [ut ad rem revertar] Vladislaus Rex, hunc doctissimum virum, jam antea, ut dixi, in concionatorem suum legerat, cum & integerrimæ vitæ, & ejusmodi comperisset, qui salutaria potius quam placita propinaret, & cui conscientiam & animæ suæ salutem tuto concrederet. Secutus in hoc consilium Sapiensis Latini. *Eligamus non eos, inquit, qui verba magna celeritate præcipiant, & communes locos volvunt, & in privato circulantur: sed eos qui vita docent, qui, cum dixerint, quid faciendum sit, probant faciendo: qui docent quid vitandum sit, nec unquam in eo, quod fugiendum dixerint, deprehenduntur. Eum elige adiutorem, quem magis admireris cum videris, quam cum audieris.*

Epist. 29.

Senec.

Epist. 52.

Cum ergo hunc prudentissimus Rex sibi in

*Annulum
digito suo
detrahit,
& Lau-
rea Do-
ctorali P.
Sarbievij
inserit
Anno
1636.
3. Non-
Iul:* Patrem quodammodo adoptasset, & profundam
 ejus doctrinam quotidie magis & magis adverte-
 ret, virum tot gentium linguis celebratum, & à
 Summo Pontifice Laurea jam ante donatum, &
 summa Sacrosanctæ Theologiæ Laurea pariter
 exornandum duxit; ne minus quam Pontifex &
 terrarum Orbis, Concionatorem suum facere vi-
 deretur. Quid ergo? Ipse Rex ad fastigium illud
 virum dignissimum exhoratus est, non ausum.
 Regi suo in regio hoc favore resistere. Sed rem
 ipsam ex monumento gratæ testificationis, super
 hac ipsa re, ab eloquentissimo viro P. Johanne
 Rywocki, in eadem Academia Vilsnensi Sacræ
 Scripturæ Professore Ordinario, qui Cæremoniæ
 huic interfuit, audiamus. *Sublatis omni ex parte
 hostibus, & Regno ad sensum pacis composito, cepit
 Vladislaus IV. Poloniæ & Sueciæ Rex invictissimus
 pacis commoda suarum felicitati terrarum impertiri.
 Non minima inter cæteras curas fuit industria, qua se
 liberalibus disciplinis impendit: quas certum est efflore-
 scere magis, cum viri eruditi ad æstimationem cæteris
 porriguntur. Pervenit hæc quoque dignatio ad Vil-
 nensem Societatis Jesu Academiam; quam ut tanto
 amplius eveheret, Reverendum Patrem Matthiam
 Casimirum Sarbievium è Societate Jesu, Concionato-
 rem suum, ac Theologum, virum diu in docendis divi-
 nis hu-*

nis humanisque litteris versatum, & libris impressis Orbi notissimum, Laurea Theologica exornavit. Adijt ea de causa 3. Non: Jul: Anno 1636. sacram D. Johannis ædem, principem Academiæ locum; & sublimi solio effultus, se ac Serenissima sorore Anna Catharina Constantia præsentem, celebritatem de more peragi voluit. Aderat & Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus D. Marius Philonardus Archiepiscopus Avenionensis, in hoc amplissimo Regno Nuncius Apostolicus, & magna Illustrissimorum Senatorum ac Procerum corona. Ibi primum à Magistratu Academico insignie Universitatis ad pedes S. R. Majestatis depositum est, in signum subjectionis: jussu deinde Regionut u erigi, in testimonium concessæ approbatæque literariæ potestatis. Disputatum tandem à Doctoribus, & usitata candidatis specimina præmissa. Postquam eo ventum est, ut Promotor Reverendus Pater Jacobus Lachowski Societatis Jesu in Lithuania Præpositus Provincialis, insignia Laureæ Theologiæ conferret, Serenissimus Rex Annulum suo digito detraxit: quem per illustris ac Admodum Reverendus Dominus Johannes Gembicki in Regno Poloniæ Cancellariæ Majoris tunc Regens, eleganti, & fida favoris Regij interprete oratione porrexit, ut hoc singulari, non tantum munere, sed & Privilegio Reverendus Pater Candidatus inter Doctores transiret.

Eximia

Eximia hæc dignatio Vladislai Regis fuit: quæ uni Sarbievio quidem exhibita, in totum genus litteratorum transiit. Quippe quando unum quem-
Constan- *tius Imp:* *Or: de* *Them:* *piam honore afficio, de universis bene promereor. Nul-*
lum namq; beneficium cum ratione & judicio datum,
illius tantum fit, qui id accipit; sed omnibus in univer-
sum, tanquam præmium similium laborum proponitur.
 Verum enim vero non potuisset prudentissimus Rex meliori Symbolo amorem suum erga litteras declarare; adeo ut hac parte omnium Imperatorum Regumque, in simili causa, munificentiam vicerit. Licet enim Alexander Magnus Aristoteli centena aliquot talenta donarit: licet Scipio Africanus tam elegans liberalium studiorum omnisq; doctrinæ & admirator & fautor fuerit, ut Polybium Panætiumq;, præcellentes ingenio viros, domi militiæq; secum haberet, & quotidianis muneribus locupletaret: licet Pompeius Magnus, hac quoq; parte se ipso non minor, à Mithridatico bello reversus, Rhodis fascēs in auditorium submissos intulerit, Philosophos diferentes audiverit, singulis talentum dederit, & Theophanum Mitylenæum, quem secum semper habebat, in publica militum concione Civitate donarit: licet Augustus Horatium prædiis, villis, servis ditaverit; immo & Vespasianus, Antoninus

toninus Pius, Alexander Severus, Caracalla, & Diocletianus, quamvis partim avari, partim impii pessimique, in hac tamen parte liberales fuerint: licet denique, ex recentioribus, Carolus Quintus & Sigismundus Imperatores, Doctorum eximii fautores extiterint, quos Nobilibus quoque præferrent; tamen nullus eorum, hanc Inviictissim Vladislai Regis erga litteras dignationem æquavit. Adjudicent enim alii præferentiam loci, quam tamē alii, in litteras & litteratos obliqui, superbe rapiant. Alii Civitate Romana donent, quæ tot centena millia sceleratorum fruebantur. Alii etiā, dextera in pecuniæ thesaurum imersa, talenta annumerent, quorum centena etiam indignis projiciebant. At hic paulo ante Moschorum triumphator, Turcarum victor, Tartarorum cōcisor, Suecorum & hostium suorum terror, è pulvere bellico ad Academicum transiens,

Edita doctrinæ Sapientum templa serena,

Vladislaus ingreditur, Serenissimam Sororem Annam Catharinam Constantiam, & tot Senatores Proceresque secum trahens; ut quod exhibiturus erga litteras beneficium erat, & exemplum æterna memoria dignum, latius spargetur, & omnis eruditionis reverentiam Reipublicæ universæ incuteret. Quid amplius? Inter Do-

ctores sedet, qui paulo ante fortunæ casibus, & hostibus suis immerfus, adversariorum latera fodiebat. Disputationes, argumenta, Sylogismos, & docta Sophismata audit, qui, à bello recens, armorum strepitu, tormentorum fragoribus, apertis præliis, & Stratagematibus, à juventute assueverat. Et tandem non talenta, aut alia his similia; quibus avaritiam irritaret, obtulit: sed annulum (quem nonnulli coronam cordis, quod venarum ad cor ipsum excurrentium capita in digito coronet, nominavere) articulo manus detraxit, ut Sapientiam diademate cingeret. Digitos Regios spoliavit, ut eruditissimi viri condecoraret. Ornatum levæ minuit, ut Doctorum numerus augeretur. Merito ergo Augusto Vladislaus Augustior, & Magnis, Alexandro & Pompeio, major: qui tot gradibus altius, in litteris cohonestandis, ascendit, quot annis posterior venit.

In vanum itaq; nunc interitum mihi litteris illi minati videntur: quas jam vibrari, sicut corpora instante morbo: jam temporum malitia; aut ferocia meliores illas omnes mitioresq; Musas à nobis abire dixerunt. Vivunt, vigent, & vigeunt literæ, quam diu potentissimi & invictissimi Reges, in pretio illas habentes, tam illu-

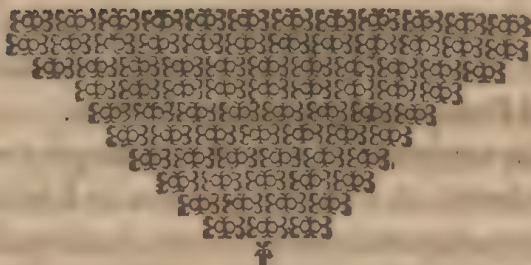
stri-

stribus signis venerabuntur: quam diu Principes manu, qua sceptrum tenent, membranas non dedignabuntur; & Majestate, qua Regna & Imperia moderantur, eruditionem & eruditos fovebunt: Verbo: quam diu Vladislai erunt. Siquidū.

Sint Mæcenates, deerunt non Flacce Marones.
In exemplum se modo posteris, & Regibus terrarū Orbis, Vladislaus posuit: nec deerunt, ut spero, qui imitentur, qui eruditionē manu teneant, si uberes doctrinæ fructus volunt; qui indubie, ad summam Regnorum felicitatem, sub hisce talibusque patronis, jugitur germinabunt maturescentq;. Sentit & experitur fortunata tanto Rege Polonia: quo præeunte, ad omni eruditionis adita, felicissime sequitur; adeo ut plurimis & doctissimis modo viris abundet, quibus nescio an aliquod Europæ Regnum pares habeat.

Jam vero reliqua, quæ ex tanti Regis præsentia, prudentia, & dispositione orta, in Lithuania & in Sarmatia omni porro fuerūt, facile quilibet judicaverit, qui Sapientissimorū Regum Imperia cōsideraverit. Prorsus eadē enim fuerunt, & prorsus idem Vladislaus fuit, quod aureo seculo Reges, cum Philosophi imperarent. Hi (ut Posidonius apud Senecam ait) *continebant manus, & in-* Epist. 90.
firmiter à potentioribus tuebantur, suadebant dissua-

debantque, & utilia atque inutilia monstrabant. Horum providentia ne quid deesset suis providebat. Fortitudo arcebat pericula, beneficentia augebat ornabatque subiectos, officium erat imperare, non Regnum. Nemo quantum posset adversus eos experiebatur, per quos caperat posse. Nec erat cuiquam aut animus in injuriam, aut causa; cum bene imperanti bene pareretur. Eadem hoc Sapientissimo Rege Sarmatiæ facies, idem Vladislaus Sarmatiæ suæ Rex: qui quidem, quam diu vixerit (utinam ad Nestoreos annos) aurei seculi felicitas in Sarmatia perseverabit.

CAPVT SECVNDVM.

A R G U M E N T U M.

Connubium VLADISLAI IV. & Sere-
nissimæ Reginæ Cæcilie Renatæ Austriacæ: Hu-
jus coronatio, & Principis Sigismundi Casi-
miri Nativitas.

S U M M A R I U M.

*Vladislaus IV. per Ossolinum Principem, Fer-
dinandi II. consensu privatim impetrato, & obtenta di-
spensatione à Summo Pontifice, Principem Johannem
Casimirum, Respublica Polona vero, Johannem Lipski
Culmensẽ Episcopum, & Comitem Casparum Dön-
hoffium Palatinum Siradiensem, Viennam mittunt.
Horum solennis ingressus Viennam, & Culmensis E-
piscopi ad Ferdinandum Tertium Oratio, qua Cæcili-
am Renatam Austriacam Vladislao IV. Poloniarum
& Sueciæ Regi in connubium solenniter deposcit:
Ejusdem Oratio, qua Cæciliam Renatam Austriacam,
jam designatam Vladislai Regis Sponsam, & Polonia-
rum Reginam, ejusdem Regis nomine salutat. Ar-
chidux Claudia Oeniponto Viennam venit: qua exce-
pta, Serenissima Sponsa Cæcilia Renata Austriaca,
Johanni Casimiro Principi, Vladislai IV. Personam*
Cc 3 repræ-

representanti, solenniter copulatur. Imperatrix Vidua, ex Styria Viennam venit: qua ab omnibus salutata & valedicta, Serenissima Sponsa, Archiduce Claudia, Principe Casimiro, Georgio Traschowicio Jaurinensi Episcopo, & Reipublicæ Polonæ Legatis, comitantibus, in Poloniam proficiscitur: in cujus primis limitibus à Magnatibus Polonis excepta, maxima solennitate, Cracoviã primo, inde Warsaviam ingreditur. De novo Vladislao Regi solenniter copulata, in Poloniarum Reginã coronatur; & sumptuosissima spectacula, à Vladislao Rege, in hujus solennitatis honorem, instituuntur. Tandem, omnibus rara munificentia Regaliter à Vladislao Rege donatis, Serenissima Archidux Claudia ad Imperatorem, & Oenipontum revertitur. Interim Regina Cecilia Renata concipit, & Principem Sigismundum Casimirum feliciter enititur: Hic solenniter baptizatur, & votum longæ vitæ Regiæ.

UNum porro adhuc ad solidam Poloniæ felicitatem deerat, digna tanto, tanti Regis, fastigio Conjunx, quæ in consortem dignitatis assumpta, Augustam deinde Prole Regia stiparet Dominum; cujus beneficio, cum jam, quo ad naturalia, vivere Vladislaus desuisset, in multa porro secula superesset, immo etiam, si ita visum Superis, imperaret. Itaque cum is Vladislaus Orbi, & is Vladislao

Rex Vladislaus
Ceciliæ Renatæ
Austriacæ in
connubiū
respicit.

dislao Orbis esset, ut Regio suo thoro dignissimam, è pluribus dignis, posse legere videretur, non alibi tamen, quam in Augustissima Domo Austriaca, individuum vitæ sociam quærendam censuit. Ad hanc non affectu aut cognatione tantum, sed rationibus variis validisq; tractus. Et primo quidem, propter avitæ Catholicæ Religionis studium, utriq; Domui Cæsareæ & Regali communē. Deinde, quia omni exceptione nobilissima totius Orbis, felix Imperatorum Monarcharumque, ultra Solis Oceanique vias quodammodo imperantium, procreatrix. Denique, ob mutua Romani Imperii & Polonæ Republicæ fœdera, amicitiam, vicinitatem, quæ hoc matrimonio firmitus stabilirentur. Est enim, simul cum Regibus, Regnorum quoddam connubium, quod una cum matrimonij vinculo coalescit. Et amaverunt hanc mutuam, ab antiquo, vicina sibi Imperia, conjunctionem, crebris Principum Regumque connubiis confirmari. Sic Austriacas, Elisabetham Casimiri III. Elisabetham alteram & Catharinâ Sigismundi Augusti, Annam & Constantiam Sigismundi III. summo utriusq; Republicæ cū applausu, Poloniæ Reginas legim⁹.

Hos Reges secutus Vladislaus IV. qui ex his, *Hanc, per*
 non minori utriusque Imperii cum assensu & vo- *Ossolinū*
 luptate, Serenissimam Cæciliam Renatam Au- *Principē,*
 stri- *à Ferdin-*

nando II. striacam, Ferdinandi II. filiam, Ferdinandi III.
 privatim Romanorum Imperatoris sororem, propriam
 Impetrat consobrinam suam respexit. Itaque Anno 1636.
 Anno Georgio Ossolinio Principi, suo ad Serenissimū
 1636. Electorale Collegium (tunc Ratisponæ solenni-
 ter congregatum) Legato, inter cætera quoque,
 ut Cæciliam Renatam Austriacam, sibi in thori
 Regniq. Consortem, privatim à Patre Ferdinando
 II. peteret, commisit. Et tunc quidem Ferdinan-
 dus II. non parum sibi congratulatus quod in fa-
 tali sua debilitate, tamen ante mortem adhuc,
 Vladislaum Generum suum cognovisset, pru-
 denter assensit.

Oberat unum autem cognati sanguinis im-
 Casimirū pedimentum, quo, ob solidas rationes, Aposto-
 Principē, lica dispensatione remoto, ad ipsa matrimonij
 cum Reip: vincula, Anno Christi 1637. palam processum.
 Legatus, Et à Serenissimo Rege Vladislao quidem Casimi-
 solenni- rus Princeps, à Republica Polona vero Jo-
 ter Vien- hannes à Lipie Lipski, tunc quidem Culmensis
 nā mit- tist Anno
 1637. & Pomesaniæ Episcopus, nunc autem Gnesnensis
 Archiepiscopus, Primas Regni, vir eloquentissimus,
 & purissima latinitate prorsus Lipsius, & Comes
 Casparus Dönhoffius, Palatinus Siradiensis, Illu-
 strissimorum Comitum, Magni Ernesti Dönhof-
 fii Palatini Parnaviensis, & Gerhardi Dönhoffii,
 Regii

Regii Mariæburgensis Oeconomi, Capitanei Cof-
serinensis & fortissimi Belli Ducis Germanus Fra-
ter; ita jam olim Sigismundo Regi charus, ut ulti-
ma, morientis Regis, gratiæ signa, non ore, non lin-
gua, nec labris, sed, quod alibi inauditum, ejus-
dem Monarchæ manu perciperet, Viennam de-
stinabantur.

Hic ergo Casimirus Princeps, cum duobus
illis Poloniæ Regni Legatis, nobilissimo & nume-
rosissimo duorū millium comitatu stipatus, War-
savia Viennam profectus est. Quam deinde, post-
quam in arce Wolkerstorffiana, diebus aliquot,
longinqui itineris nauseam, quiete decoxisset,
Anno 1637. 26. Julij, Legatis Regni una aut altera
die præcedentibus, Regio splendore ingressus est.
Antequam tamen Urbem ingrederetur, Archidux
Leopoldus, rheda in occursum properans, officio-
sissime salutavit. Ac deinde in rhedam suam Prin-
cipem Casimirum acceptum, in arcem novam de-
duxit: Reipublicæ vero Polonæ Legatis, Eggen-
bergianum Palatium commorationi assignatum.
Quibus diebus aliquot cum Viennensi Episcopo,
Comite Trautmanstorffio, & Domino Priggel-
maiero, circa dotalia tractanda occupatis, Sere-
nissimam Archiducem Claudiam interim, quæ
Reginam Sponsam, honoris gratia, in Poloniam

*Hanc in-
grediuntur
An. 1637
26. July.*

comitaretur, Oeniponto Viennam invitare placuit. Et hæc, licet tunc temporis obsidione Brifaci non parum commoveretur, tamen affectum in Augustissimam Domum Austriacam, & Cæciliam Renatam, potiolem ostendit. Quippe, Serenissimæ Proli valedicens, trecentis suorum, assumptis, secundo Anaso Danubioq; descendit.

Cæciliam

Renatam

in comu-

bili Vla-

dislao IV.

à Ferdi-

nando III.

solenni-

terpetit.

31. Julij.

Interim autem dum Claudia Archidux navi-

gat, et, quo ad dotalia, facile deputati convenis-

sent, Reipublicæ Polonæ Legati, ad aulam Casa-

ris, die ultima Julij, se contulerunt. Quorum

unus Johannes à Lipie Lipski Culmensis & Po-

mesaniæ Episcopus, nomine Regis & totius Rei-

publicæ Polonæ, hac oratione gravissima, Cæci-

liam Renatam, à Sacratissimo Imperatore Ferdi-

nando III. Vladislao Regi in connubium, Poloniæ

vero in Reginam, rara quadam facundia, depo-

scebat.

Pertinebat, In-victissime Imperator, ad novi Imperij auspicia, & Christiani Orbis vota, atq; auguria, ut Vladislao Rex, post debellatos hostes, & tranquillatas Provincias, in Imperatricem Domum parta trophæa secum inferret; & victricibus armis in hoc Augusto sacrario suspensis, Regalem Manipulum, candidis tænis, in opimam publici otij frugem fasciaret. Extimuerat nimirum Orbis, post receptum Cælo Di-

vum

vum Progenitorem Ferdinandum, novi Imperij au-
 spicia, dum videbāre, Augustissime Cæsar, ex Impe-
 rialibus Coronis ferream primum induisse, à vincente
 ferro Imperium auspicatus; nī cognatus Rex, ferrea
 auspicia in aurea vertisset, & Septentrionalis Mars,
 post belli fulmina, auream pacem, & letum hymenæ-
 um Orbi, bellis fesso, prætonare cepisset, Viennæ Pro-
 cus, Colonæ Pacificator. Nova ergo omnia, nova au-
 guria Orbi ferimus, dum, inter bellorum Classica, E-
 pithalamium apud novum Imperatorem, Magni Re-
 gis Pronubi præcinimus, à quo depulsis procellis disse-
 renare jam in optatam malaciam incipiat, & ferrea
 secula aurescere. Quid nī hoc jam sperare liceat?
 Quando Mars ipse Orbi ad pacem pronubit, & Bello-
 nam apud alterum Martem ambit, non arcum, sed
 Organa tractantem, ad præcinendum Cælo & Orbi,
 Cæcilianam harmoniam: Quæ cum per Septentrionem
 nostrum dudum suave insonuisset, Martij Regis vo-
 ta, hætenus per Orbem vaga, & multis ambita, in-
 primam Orbis Domum pellexit; Cælo, & fatis novo-
 rum seculorum texturam ordientibus. Sed præter hæc
 fausta Orbis auguria, Tuum hoc etiam, Maxime Im-
 perator, sempiternum erit decus, quod tui Imperij pri-
 ma salutatrix fuerit victoria, salutator Victor Rex, nō
 vota modo, sed victoriam de se, in Victricem ferens
 Domum, ut plenum Majestas vestra haberet gloria

titulum, initio Imperij & hostes, & Amicos vicisse.
 Obsecundare etiam Rex Frater volebat, non publicis
 tantum votis, & augurijs: verum etiam Tuæ Maje-
 statis & Augustæ Domûs genio, quod & illi antea pri-
 ma Hungaricæ, & Bohemicæ Coronæ auspicia, à vi-
 ctoria, & nuptiis obtigissent; & huic, tanquam supra
 rerum humanarû sortem fastigiata, ipsæ etiam mortes
 Imperia, Victorias, Connubia parturire soleant, ut ne-
 que modo aliam jacturam, aliam orbitatem sentiat,
 quam quod Divus Ferdinandus Pater mortalis esse
 deserit, quando statim Filius pro eo imperare, ac vin-
 cere, Filia in Reginam à Magno Rege, & Regno am-
 biri, ac novi Nepotes ad capeffenda Paterna, æ vitæq;
 scepra nasci cæperint: tanquam in hac Domo nihil non
 immortale sit, præter mortales. Quod ergò Cælum,
 quod vota & auguria publica, quod Imperij Maje-
 stas vestræ auspicia, & Imperatricis hujus, ac Nostræ Re-
 gnatricis Domûs, æterna fata destinabant: id Nos so-
 lenni istâ Legatione exequimur, vota & preces Sere-
 nissimi Regis nostri in Fraternali Majestatis vestræ
 sinum reverenter deponentes, quibus Serenissimam
 Principem Ceciliam Renatam, Majestatis vestræ So-
 rorem, in Sacrum Connubium deposcit. Conspirare ve-
 diu in hoc Conjugium sanctissima destinata Cæli, peren-
 nia Orbis Sarmatici fata, Procerum Consilia, Vota Po-
 pulorum, Religio, Sanguis, Vicinitas: atque ut omnia
 ista

ista conspiravisse, haud ambigendum sit, ad Vota Regis hic demum sistenda, quæ per Principes Domos magis ambitus, quam ambiens circumtulit; ita Nostri Comitij, atq̃ adeo Regni Universi Consilia, & Vota huc incubuisse satis documenti est, dum petimus, quod ipsi cum universa Patrum Curia suasimus. Adeò quid Orbi, quid Imperio Majestatis Vestræ portendat nupturiens in Martia Domo Mars, etsi alienorum omnium incuriosi esse vellemus, nostrorum securi sumus, dum res & exempla pro augurijs habemus, nempe Elisabethas, Annas, Constantias, Augusta Reginarum nostrarum nomina, quas Rex, quas nos ipsi, istarum Nuptiarum Auspices, ac fidas paranymphas habuimus, mox in Renata Regina nobis renascituras. Hinc haud mirum, si post Reginas, quas nobis Austria dedit, quatuor Regibus Matres (quarum vel sola Vladislai Regis Mater satis adhuc vota invitamenti haberet) prona in Reginam hinc ambiendam, & Senatus Consilia, & Ordinum studia, securis omnibus, nec Cælum fallere, posse, nec fatorum industriam aberrare; quorum hoc perenne quoddam arcanum est, in hac Domo alijs Reges, nobis Reginas nasci, utpotè, quibus non alibi, quam in liberis pectoribus, Reges nascentur. Quin nec Reginae, nisi quod jam diu in Augusta hac Domo faustissimum Reginarum nostrarum Nidum, Cælum, & Seacula posuissent, grata & mutua redhibitioni pro Cym-

*barcâ nostrâ obsecundantibus fatis, tanquam vel pro
 hac ipsa Imperatoris Austriaci Matre, jure hinc pe-
 tamus Regum Nostrorum Matres, quas lubens & gra-
 ta dabat hæc Domus nobis, mox etiamnum datura No-
 vam Novis Sigismundis & Vladislais Matrem, quos
 Filia & Sorores Imperatorû nobis parere consueßent;
 datura, inquam, habituris quo, si Superis placet, tan-
 ti pignoris officium pensemus. Verum quæcunq; fuere
 & Serenissimo Regi, & Nobis ipsis, præsentis Voti &
 Consilij suscipiendi invitamenta: eadem etiamnum
 sunt, solenni prece & officio maturandi, privatis fulta
 Regiæ Domus rationibus, ob casum geminatorû nuper
 funerû, orbitatem, magnâ Orbis jacturâ, formidantis.
 Proprioprætereagenio, optimus & sapientissimus Rex,
 diu ferebatur in cognatam & Maternam Domum,
 Cœli Alumnâ, Orbis Gemmâ, Religionis Altricem,
 Impietatis Domitricem, gloriæ Nidum, Virtutis Pro-
 creatricem, Cæsarum Matrem, Imperij Conservatri-
 cem. Proinde ex hac Ille sibi Thori, Sceptriq; Sociam,
 Nos Reginam deposcimus: & à Majestate Vestra, uti
 Domus & Imperij Præsides, petimus. Annuit his vo-
 tis, procul dubio, Cælum; annuit è Cœlo Divus Fer-
 dinandus Pater, quia hîc Superstes annuerat; annuit
 ipse Orbis, letus talibus augurijs se novo Imperio, al-
 ma paci, aureo sæculo, inaugurari. Reliquum est, ut,
 cum Majestas quoque vestra annuisset, solennioribus
 pactis.*

*pactis, & sanctissimo fœdere rem velit maturari; cef-
suram, adspirante supremo Numine, in Magnum Or-
bis, & Imperij Christiani Emolumentum, Religionis
præsidium, ac utriusque Domus decus & solatium.
Tui vero inprimis, Augustissime Cæsar, Imperij lætam
faustitatem, ad quam fortunatissimus Rex præit Nu-
ptiali omine, in partem fausti auspicii ipse veniens, san-
guine Frater, fœdere Socius, Connubio Affinis, ut ac-
cessura magna novo Imperio fulcra, certius omnibus
auguriis sit, cum aecedit Magnus, Potens, Bellicosus
Rex, uno verbo dicam, Vladislaus.*

Post triduum deinde, cum Sacratissimi Im-
peratoris voluntas in consensum prudentissime
desiisset, ab eo, ad Cæciliam Renatam, tanquam
jam Vladislai Regis Domini sui Sponsam, & suam,
& Poloniarum designatam Reginam, conversi,
idem qui primo Culmensis & Pomesaniæ Episco-
pus, Vladislai Regis nomine, hac Oratione Lati-
na (quia non inelegantius eadem lingua, quam
vernacula, Cæcilia Renata loquitur) salutavit.

*Venimus salutatum Majestatem Vestram, à Se-
renissimo & Potentissimo Principe Vladislao IV. Po-
loniæ & Sueciæ Rege, Domino Nostro Clementissimo.
Venimus, inquam; sed non jam tantum à Fratre ad
carissimam Sororem: ast à Rege ad Reginam, à Spon-
so ad desideratam Sponsam. Novum hoc scimus & in-
solens*

*Cæciliam
Renatam
Vladislai
nomine
salutant.
3. Aug.*

solens in auribus Angelicis Majestatis Vestrae salutatio-
 nis genus; sed diu Cælo, & fatis decretum, votis pub-
 licis concupitum, Divo Progenitori, & Augustissimo
 Fratri placitum, Supremo Sacrorum Præsidi ratum.
 Itaque non exaggerabimus magnitudinem Regij affe-
 ctus, cum quo amantissimæ salutationis, atq; compre-
 cationis officium Majestati Vestrae per Nos impertit.
 Nempe superat officiosa vota ipsum Fratris & Sponsi
 nomen, præcipui humane caritatis nexus: qui Regium
 quoque pectus eo affectu Majestati Vestrae devinxere,
 ut nihil in eo voti, nihil studij resideat, quod non totum
 amoris Majestatis Vestrae mancipet. Sed quanquam
 Serenissimus Rex eum affectum erga Majestatem Ve-
 stram, in fraterno pectore aleret, quem tam propinquus
 sanguis excitavit: non is tamen illi ad vota præsentis
 Conjugij paranympum egit; sed, inclytum genus,
 sublimes dotes, eximie virtutes, quæ in amorem Ma-
 jestatis Vestrae Regem raperent, etsi Frater non esset.
 Quin hoc ipsum, ut liberè more nostro fateamur, quia
 Frater erat, vota hæc morabatur; ne aut leges Sacras
 posthabuisse, aut affectui fraterno, in legenda thori Re-
 gnique Sociâ, indulgisse videretur. Verum postquam
 Cælum, & Suprema ejus in terris potestas, Religioni
 Catholicæ, publicæ salutis, ac Regiæ Domui prospicien-
 dum isto Conjugio censuit: statim hic optimus & sapien-
 tissimus Rex stitit vota, per Principes Domus haud
 ingra-

ingratis hospitibus oberrantia, ac eadem in sinum utri-
 usque Imperatoris, Ferdinandi Avunculi, & Fratris
 deposuit; ijsque demum Sanctissimo fœdere maturan-
 dis, & Majest: Vest: ad Reginale Solium, ac Diadema
 deduce. idē, nos huc ablegavit. Ferimus in primis Ma-
 jestati Vestræ à Rege nostro, non fraterni modò atque
 Connubialis affectus, verum etiam grati, & obligati
 animi officium, pro eā voluntate, quā Majestas Vestra
 Divino cum primis, Paternoque & Fraternali placito,
 tum flagrantibus Regis, & Regni nostri votis, ac rei
 Catholicæ, publicæq; consecundat. Ferimus deinde Am-
 plissimi Senatūs nostri, cujus pars sumus, suffragia,
 cæterorumq; Ordinum studia, unā voce Majest: Vest:
 Regi in Sponsam, Regno in Reginam, sibi in Dominam
 deposcentium. Neq; nobis opus est tam concordis in
 Majest: Vest: consensus publici causas memorare; aut
 Augustum genus, præcipuum connubiorum decus, ad-
 struere; quando satis dictum foret, Te Neptem, Fili-
 am, Sororem, esse Imperatorum. Verum enim verò com-
 mune hoc Regi nostro cum Majestate Vestra decus, ex
 eadem Augustā Domo, ex quā Tu Paternum, Mater-
 num ducem i genus, Tibi Ipsi, Imperialis Virgo, Tuisq;
 Angelicis moribus, Tuis Regijs virtutibus, Tuis Au-
 gustissimis dotibus acceptum ferre debes, Te à Magno
 Rege, & Regno ambitam, à pleno Comitio lectam, à
 tota Sarmatia concupitam, votis, suffragijs, vocibus
 Ec publi-

publicis, Reginam inauguratam. Namque videmus in Te, non otioso titulo Renatae nomen Cœlitus sortitâ, renatas nobis Elisabethas, Annas, Constantias, viva sanctitatis simulacra, rara fœcunditatis exempla, quæ nobis non Reges modò, sed & Sanctos genuerunt, & per quas modò habemus unde Nostra Regina esses. Ibit ergò Majestas Vestra ad Regem Fratrem, & Sponsum, Unicum humani generis delictum, multis invidiosè ambitum, consensura thorum, soliumque Regale, Tuis Aviabus, & Materteris feliciter præfessum. Ibit ad Regnum, Gentemque, etsi omnium liberrimam, tamen reverentiùs cæteris Regnis, ac populis, Reges, Reginasq; suas tractare solitam, & in cuius sinu, ex Tua Avia natus Rex, se tuto obdormiscere posse, erat hîc quondam coram Regibus gloriatus. Secure & Tu, Domina, in liberis & fidis pectoribus nostris depones dignitatem, & fortunas Tuas omnes; & liberè à curiâ, Comitioque nostro Regi lecta, & cæteris omnibus in Orbe præhabita, dignius promptiusque libero apud nos obsequio coleris, quam alibi debito. Quin, fidenter dicam, securiorem apud nos esse Sceptri Regiam prolem, ubi libertas Parens Regum, quam ubi Reges. Nulla certe vidit ætas posthabitu ibi Regum sanguinem, quoad in utroque superesset sexu, quin vel ultra Alpes, & maria, ad Sceptra quæreretur. Non erit, si Superis placeat, infeliciores eo nomine, amor & deliciæ nostræ Vladislaus Rex, Avia & Progenitoribus suis Vladislais, Cast-

Casimiris, Sigismundis: neque Cæcilia Regina, Elisabethis, & Annis, quæ, quot filios, tot Reges nobis ediderunt, nisi, qui cum Superis regnare maluerunt. Superest modo, ut quod vovemus, speramusque, has Nuptias ita secundet, fœcundetque summus illarum, auspex Deus, ut in longam Magnorum Regum seriem jobolescant, & renatos ex Renata Nostra & posthuma sæcula videant, Vladislaos, & Sigismundos, Patrem heroicâ & bellicâ virtute, Matrem Religioso Superum cultu, nobis, & Orbi referentes.

Interim autem dum hæc apud Imperatorem, & Serenissimam Cæciliam Renatam, æmula Ciceronis eloquentia, Reipublicæ Polonæ Legati expediunt, jam Archidux Claudia, cum, ob continuam pluviam, Ottingii biduo moram traxisset, tandem 6. August. pronò Danubio Viennam applicuit. Cujus adventu nuntiato, Imperator Ferdinandus III. Serenissimis, Cæcilia Renata, Archiduce Leopoldo, Principe Johanne Casimiro, & Reipublicæ Polonæ Legatis comitatus, quinquaginta rhedis Danubij ripam occupavit, Archiducem Claudiam, quatuordecim navibus descendente, excepturus. Ut primum ergo Archiducis navis applicuit, Imperator, relicta terra, in eandem navim descendens, cum Serenissimis aliis, humanissime salutavit. Ipsam deinde Archiducem, cum Sorore Cæcilia Renata, in currum suum

Archidux
Claudia
Viennam
venit 6.
August.

accipiens, comitantibus Archiduce, Principe Casimiro, ut & Reipublicæ Polonæ Legatis, in Palatium Imperiale reversus est.

*Vladislai
IV. & Cæ-
cilia Re-
nata Au-
straciæ
duciaria
nuptia
9. Aug.*

Et jam ad summam rei nihil deerat nisi copulatio ipsa: cum qua, omnibus hucusque feliciter expeditis, cunctari diutius inutile visum. Itaque, quod felix faustumque, 9. Augusti: tempore pomeridiano, comitantibus Ducibus Comitibusque Viennæ presentibus, regali prorsus magnificentia, ad templum Augustinianorum transitum est. Ibi omnibus ad hanc solennitatem jam antea præparatis, Princeps Johannes Casimirus, veste indutus Phrygia, Vladislaum Regem in hoc matrimoniali actu repræsentans, & Serenissima Sponsa, Cæcilia Renata Austriaca, designata Poloniarum Suaciæque Regina, vestem pariter induta Phrygiam, ad altare accedebant. Et pertinebat quidem copulatio de jure ad Viennensem Episcopum, sed, ad instantiam Johannis Lipski, tunc Culmensis & Pomesaniæ Episcopi, pro ea vice, juri suo cessit. Quare Culmensis Episcopus, prævia oratione Latina, eadem lingua, Cæciliam Renatam, Latine pariter in hac solennitate semper & elegantissime respondentem, Casimiro Principi, personam Poloniæ Regis repræsentanti, solenniter junxit. Quo facto, omnia in circuitu Viennæ tormenta, ter in lætitiæ & congratulationis signum, detonare. Inde musica,

sua-

suavissimo vocum instrumentorumque lenocinio aures mulcens, successit. Qua finita, **VIVAT VLADISLAUS REX**, diversis vicibus ingemmatum. Et ita quidem solennitate consummata, eadem regia magnificentia, in arcem regrediebantur. Ibi mensa in aula equitum præparata erat: in cujus capite Imperator Ferdinandus III. à dextris Principem Johannem Casimirum, tanquam Sponsum, accipiens, sedit. A latere autem Casimiri Principis Serenissima Sponsa, post hanc Johannes Lipski Culmensis & Pomesaniæ Episcopus. A sinistris autem Imperatoris, Serenissima Archidux Claudia, Archidux Leopoldus, & Comes Casparus Dönhoff Palatinus Siradiensis, consedere. Bibitæ, post paululum, sanitates, & cantati, ad hanc solennitatem compositi versus, Musicæ harmoniæ subjecti.

Dum ita diēs hæc sponsalitia solennitate transigitur, altera mox insequenti, Vidua Imperatrix *Vidua Imperatrix Ferdin. II.* Ferdinandī II. Cæciliæ Renatæ Poloniarum Regi-*peratrix Ferdin. II.* næ Mater, ex Styria, ob inassuetum & noxium va-*Viennam* letudini suæ ærem, Viennam venit; ita adguber-*venit.* nantibus Superis, ut filiæ Cæciliæ Renatæ, Maximi *10. Aug.* modo Regis dignissimæ Sponsæ, amplissimi Poloniæ Regni Magnæ Reginæ, antequam Vienna discederet, præsentia frueretur, et, suprema forte

libans oscula, ultimum, præsens, vale diceret: Cæcilia vero Renata, facie Serenissimæ Parentis beata, nullius porro videndi, nisi unius Serenissimi Sponsi, desiderio teneretur.

*Sponsa
Poloniam
versus di-
scedit 12
August.* Itaque, peracto ab omnibus salutationis pariter & valedictionis officio, Vienna tandem, cum Regina Sponsa, Poloniam versus discessum est, quos Imperator Ferdinandus III. ultra Wolkerstorffium, honoris gratia, deducebat. Dietrichstenius Princeps usq; ad ipsos Poloniæ fines: Georgius Traschowicius autem Jaurinensis Episcopus, ut omnibus ubiq; Reginam Sponsam latine salutantibus, ejus nomine responderet, jussu Cæsareo, Warsaviam usq; comitabatur.

*In Polo-
nia limi-
tibus, no-
mine Re-
gis exci-
pitur. 24.
August* Simulac vero, relictis Imperij Romani limitibus, in Polonicos fines concessere, ecce vastissimum, in patenti viridique campo, tentorium apparebat: cui cum appropinquarent, Jacobus Zad-zick Cracoviensis Episcopus, & Georgius Ossolinski S. R. Imper: Princeps Sendomiriensis Palatinus, quinquaginta rhedis & curribus, & sex hastatorum Sclopetariorumq; turmis, obviam processerunt. Ita Regina Sponsa, inter duos Episcopos Cracoviensem & Culmensensem media, in tentorium deducebatur. Ibi, Regis Vladislai nomine, Sponsa, à Cracoviensi Episcopo, Oratione Latina: à Castella-

stellana vero Voinicensi Matre Palatini Cracoviensis, summe gravitatis & prudentię Vidua, Polonicè salutabatur. Et Cracoviensi quidem Episcopo Jaurinensis Episcopus, Matronæ vero Castellanus Siradinensis, Reginæ Sponsæ nomine, respondebant. Princeps Ossolinius etiam tunc Palatinus Sendomiriensis, Archiducem Claudiam Italice salutavit, cui ipsa Claudia Archidux, eadem lingua respondit. Inde, quoniam S. Bartholomæi festum erat, ab eodem Cracoviensi Episcopo Sacrificium Missæ solenniter inchoatum. Quo finito, Johannes Casimirus Princeps, rhedam ex toto propemodum deauratam, Reginæ Sponsæ præsentavit. Novissime utriusq; nationis Magnates Regie pasti, invicem valedixerunt. Quicquid enim, excepta Archiduce Claudia & Jaurinensi Episcopo, Germanicum erat, Viennam revertebatur: quicquid Polonicum, partim ad propria se recipiebat, partim cum Regina Sponsa perseverabat.

Ut Tertiâ die Cracoviam attigere, ecce alius honor: Occurrebat iterum Cracoviensis Episcopus majori nobilium numero comitatus, & Regina Sponsa privato nomine salutata, ad Urbem deducebat. Cui cum propius Sponsa appropinquaret, sedecim cohortes civium, in miram magnificentiæ speciem exornatæ, obviam gradiebantur.

A Cracoviensibus magna pompa excipitur.
27. Aug.

Quæ,

Quæ, Serenissimæ Sponsæ propinquiore, in tres partes, prout in tria diversa Oppida Urbs Cracoviensis distincta est, se divisere: quarum Magistratus singuli, Oratione latina, Reginam Sponsam excipiebant. Mercatores præcipui, Attalicis tegumentis unius coloris omnes superbi, centum quinquaginta numero, in equis, ut plurimum Turcicis & Arabicis, occurrebant: quos totidem famuli, in equis pariter & unius coloris vestitu, sequebantur. Prope S. Florianum Academicus Magistratus, Reginam Sponsam, Oratione Latina, salutabat. Inde Civitatem ipsam Regina Sponsa ingrediebatur. Ibi duobus Arcubus triumphalibus, Turcicæ, Moscoviticæ, Tartaricæ, aliæq; Victoriæ Regis, repræsentabantur. Hos arcustriumphales cū Cæcilia Renata transiret, miro quodā a. tificio, Aquila alba Coronam Genio tradidit: qui ad Sponsam descendens, eandem ei, cum Sceptro, in theda obtulit, & mox, uno quasi momento, omnium oculis sese subduxit. Prope Metropolitanam ecclesiam, Clerus in Pontificalibus occurrebat; cuius Præpositus, Reginam Sponsam oratione Latina salutans, ad chorum introduxit. Tum Episcopus SS. Ambrosij & Augustini hymnum solenniter inchoavit: quo suavissima musica absoluto, cum Sancti stanislai reliquias Sponsa oscularetur, ter

omnia

omnia in circuitu Urbis tormenta detonuere. A templo ad Regiam itum est: cujus primos gradus Sponsa attingente, à Premisliensi Episcopo, & Lithuanix Thesaurario, Regis Sponsi nomine, salutabatur. Quibus, sicut alias semper, Sponsæ nomine, Jaurinensis Episcopus, pari facundia, respondebat. Et jam crepusculum vespertinum erat, quo, in confinio lucis & tenebrarum, ad cænam, regia magnificentia præparatam, Serenissimæ hospites se conferebant; sed major curiositas flammæ fusilium, & ignium festivorum plerosque, quam refectionis cupido invaserat. Duas columnas Cracovienses extruxerant, super quas insignia & nomina quædam, è nitrato pulvere, miro artificio fabricata erant. Quibus incensis, nihil ilico nisi flammæ & ignes; ita artificiose facti, ut integræ horæ spatio, inter hæc martialia tela, incorrupta tamen insignia & nomina perseverarent: quæ deinde, quasi momento temporis, in flammam & funum evanuerunt. Novissime Castellum ingeniosissima manu erigebatur, ex quo ignes fusiles, in concurrentiū acierum speciem, hinc & illinc emicabant. Interim tibix & tympana, alternantibus, è viginti mortariis, Bellonæ tonitruis, resonabant.

Hiscæ similibusq; spectaculis, in quartam

Ff

usq;

Pintſcho- usq; diem Cracoviæ recreati, coactis iterum in ar-
via a Mar- ma civibus, ulterius proceſſere. Ubi Pintſcho-
chione viam ventum, Marchio Gonzagæ, Miskovius no-
Gonzaga mine, ex Mantuæ Marchionibus ortus, adeoq;
splendide postquam illa familia Nivernicæ Domui sese mi-
tractatur ſcuit, & Sereniſſimorū Ducū, Juliæ, Cliviæ, Mon-
6. Sept. tium, cognatus, ejus loci Dominus, ducentis No-
 bilibus Comitatus, in foro obviam equitavit;
 quem duo vexilla peditum, Burgrabio Duce, ſe-
 quebantur. Peraſto ibi à Marchione ſalutationis
 officio, Reginam Sponſam, cum omni comitatu,
 qui duorum millium & quingentorum erat, in
 Palatium ſuum introduxit. Qua cataſtas por-
 tarum ſubeunte, tormenta in vicino monte di-
 ſpoſita, in lætitiæ Symbolum, ter flammas vomu-
 ere. Ut eſt autem Marchio ille in omnes humani-
 tatis eximiæ, ita Reginam Sponſam, cum ingenti
 illo comitatu, & prandio, & cœna, Regium in-
 morem præparatis, refecit. Poſt cœnam, choreis
 magna pars noctis impenſa eſt.

Tandem, cum in loco, Ilſchadiſto, Vladislaus
Via do- Rex, paucis comitatus, hora circiter media no-
via a Prin- ctis, Reginam Sponſam, 6. Sept. primum ſalutaſ-
cipibus ſet, medio à Warſavia milliari, Uiaſdoviam (in-
Carolo gens Palatium eſt, recreationi Poloniæ Regum
Anna ſerviens) 10. Sept: pervenere. Ibi Princeps Caro-
ſtantia lus
excipitur
 10. Sept:

Ius Ferdinandus, cum Sorore Principe Anna Constantia, Reginam Sponsam, & Archiducem Claudiam, excipiebat. Cum vero prandio accumbere jam jam sese accingerent, Vladislaus Rex supervenit. Qui, Sponsam & Archiducem Claudiam, salutans, manuque ducens, inter illas medius confedit, sed mox, peracto prandio, Warszawiam sese recepit.

Interim omnia ad solennem ingressum præparabantur. Quibus, maximo cum sumptu, in effectum tandem deductis, 12. Septemb: absoluto prandio, Varmiensis Episcopus, & Ossolinus Princeps Sandomiriensis Palatinus, ad hoc à Vladislao Rege deputati, Reginam Sponsam, ad ingressum & Regiam invitavere. Qua humanissime acquiescente, Princeps Carolus Ferdinandus in rhedam suam Reginam Sponsam, cum Archiduce Claudia, accepit. Quibus honoratiore loco collocatis, ipse cum Sorore Anna Constantia, eidem, è regione insedit. Erant autem duo tentoria, Regali prorsus magnificentia, in aperto campo erecta, circa quæ tria hastatorum & Heidonum milia, tum tredecim vexilla civium, denique quingenti nobiles, in equis Turcicis & Attalicis vestibus omnes, in unam aciem conglobati stabant. In priori autem tentorio, Vladislaus Rex, cum

*Solenis
ejus in-
gressus
Vvarsa-
viam, 12
Sept:*

Principe Johanne Casimiro, & quibusdam Episcopis, Reginam Sponsam præstolabatur. Cui ad Regem ingredienti, Præmisliensis Episcopus, idem, ut opinor, qui & nunc Magnus Cancellarius Regni Petrus Gembicki, Sac. R. Majestatis nomine, felicem adventum, Oratione Latina, congratulabatur. Cui, Reginae Sponsæ nomine, Jaurinensis Episcopus, ut alias semper, respondebat. Quibus finitis, Rex, Ducibus, Palatinis, & Senatoribus variis comitatus, ad tentorium vicinius Urbi, Reginam Sponsam manu duxit Ibi, dum Serenissima Sponsa, à Magnatibus variis, & Illustrioribus Virginibus terræ, salutatur, rheda, pro Regina Sponsa noviter facta, ad os tentorij, nutu Regio, advehebatur. Hæc pretiosissima erat, adeo etiam, ut quicquid ferrum esse consueverat, argentum esset: introrsum veste Phrygia, extrorsum holoserico rubro tecta. Quæ octo equis generosissimis Turcicis, coloribus in miram pulchritudinem variegatis, trahebatur. Ad hanc cum Regina Sponsa à Rege Sponsio duceretur, jam acies in cohortes turmasque soluta, solennem ingressum auspicabatur. Præcedebant rhedæ vacuæ circiter triginta, quas quinque Heidonum vexilla sequebantur. Post hæc Archiepiscopus in rheda veliebatur, cujus verticem, in rheda

rheda pariter, Lubelski Capitaneus Warsaviensis claudebat. Inde vexillum unum Heidonum ibat, cujus vestigia à viginti alatis equitibus premebantur. Vehebatur in rheda, post hos, Matthias Lubinski Plocensis Episcopus, quem quatuordecim vexilla peditum sequebantur: hæc autem, ab insequentibus Regis Heidonibus, sexiga distinguebat. Heidones autem, qui sequebantur, Regii, trecenti sexaginta numero, sub uno vexillo omnes, galeis ferreisq; thoracibus severioris militiæ mores referebant. Prætoriani equites quingenti porro sequebantur, quos viginti quatuor tibicines præcedebant. Inde Dn. Gostonski turma equitum, et, post hanc, Martini Kazanovii Polonici Generalis, hastati, magnifice induti, & alati omnes, equitabant; quorum terga centum quinquaginta, tum Poloni, tum Germani Nobiles, in generosissimis equis Turcicis premebant. Omnia autem hæc equitum peditumque vexilla, circiter quatuor millium militum, novis unius coloris vestibus, ad hoc à Vladislao Rege donatis, singula distinguebantur. Quin imo & plerisq; Nobilibus, & Officialibus suis, regia prorsus munificentia, Vladislaus Rex, holosericas & Attalicas vestes dederat. Adeò ut hi militares ordines, mira voluptate, intuentium oculos recrearent. Itaque, ut ad

propositum revertamur, post hosce centum quinquaginta Nobiles, Duces, Principes, Palatini, Legati externorū Principū, ut & Ragotzii Transylvaniæ Ducis, & Maraschalci sequebantur. Tandem ipse Valdislaus Rex, albo Caballo generosissimo, in eundē modū, quo octo equi illi generosissimi, qui Reginae Sponsæ rhedam pretiosissimam trahebant, coloribus variegato, inter Principem Johannem Casimirum jam Cæsariæ Majestatis Legatum, & Sigismundum Marchionem Brandenburgicum, Brandenburgici Electoris consanguineum & Legatum, medius vehebatur. Vestis illius adeò adamantibus erat referta, ut tota adamantina quodammodo videretur: cui lenocinium ornatus equi, adamantibus pariter auroque refulgens, conferebat. Eos autē generositatis radios corporis sui Majestate spargebat, ut melius pingere veteres Martem non potuisse viderentur. Immediate post Regem, Regina Sponsa, illā pretiosissimā rhedā, octo equis vehebatur: cui à sinistris iterum Claudia Archidux, è regione Serenissimi Principes, Carolus Ferdinandus & Anna Constantia. Erant autem, prope Warfaviense suburbium, quadraginta tormenta & mortaria bellica, in ordinem rite disposita; quæ, postquam Regina Sponsa rhedā suā transierat, in congratulationis & lætitiæ signum,

signum, detonuere. Inde quinquaginta sexigis Regina Sponsæ, Archiducis Claudæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum vehebatur: cujus tergum & agmen ultimum, Civium Warsaviensium tredecim vexilla claudebant.

In Cracoviensi suburbio Arcus duo triumphales erecti erant, in quibus, præter picturas artificiosissimas, S. Cæcilia desuper, organum pulsans, structa erat; infra quâ Musici absolutissimi abditi, Cæciliâ Renatâ Sponsa transeunte, suavisssimâ vocum instrumentorumque harmonia, æmulâ Cælo suavitate, mulcebant aures. Portam ipsam Warsaviensem Reginâ Sponsâ subeunte, hisce, in Arcu triumphali, versibus salutabatur.

*Affusam Regina tibi circumspice turbam,
quâque venis gaude vix reperire viam.
Plebis amor tantas tibi convocat Urbecatervas,
quo tibi clausa magis semita, aperta foret.*

Inde.

*Has aperit Regina tibi Warsavia portas.
Lata patent Domina mœnia, corda magis.
Ab alia parte, hi versus, legebantur.
Docta Themis, jucunda Charis, formosa Dione,
Juno, Minerva, Dice, Flora, Diana, Ceres,
Queritis unde Lecho nostro sint Orberenatæ?
Suscitat innumeras, una Renata, Deas.*

Inde,

Inde.

*Annon perpetuos scepro dabit illa Nepotes,
quæ, quâ luce fuit nata, Renata fuit?*

Propius arcem Regiam subvectis, in Arcubus triumphalibus, alia disticha se offerebant: & ab una quidem parte.

*Arboreas, hospes, portas ne despice: Lechus
intus habet muros, lignea tecta foris.*

Inde.

*Festinis ne nocte moras Regina quadrigis,
si populi spectes gaudia, sero venis.*

Ab altera parte.

*Augustus cum tu Rex Vladislac voceris,
September nobis Cecilianus erit.*

Inde.

*Robur, opes, animos, Aquilo conjunxit & Auster,
quisquis in alterutrum corripis arma cave,
Sed & ad ipsam Regiam, à latere dextero, sequentia legebantur.*

Ceciliæ Renatæ,

Luci Austriæ,

Imperatoris Domus Sideri,

felici Sospitatrici,

Reginæ,

Conjugi fortunatissimæ

S. P. Q. Varsav:

P. P.

A fini-

A sinistro latere autem

VLADISL AO IV.

Moscovitico, Turcico, Scythico,

pio, felici, victori.

Terrori Orientis,

Occidentis spei,

Conjugi fortunatissimo,

S. P. Q. Varsav.

P. P.

Novissime pro sanitate Serenissimorum Conjugum, Senatus Populusque Varsaviensis, in alio Arcu Triumphali, desuperstantibus Divorum, Poloniæ, Austriæ, Sueciæq; statuis, ab uno latere, ita vovebat.

Divi Divæque,

Poloniæ & Austriæ,

Indagetes:

CÆCILIAM RENATAM AUSTRIAM,

Poloniæ Sueciæq; Reginam,

diu Regi,

diu Regno,

diu Urbi huic,

incolumem

Velitis, impetretis.

ita vovemus

S. P. Q. Varsav:

Gg

Ab

Ab altero latere, in eodem Arcu,

Divi Divæque

Poloniæ & Sueciæ,

Præsides & tutelares,

VLADISLAI IV. faventes,

Et secundi bello,

Et pace adsitis.

Diu Cælum virtutem ejus terris

Commodet, diu ipsum exspectet:

Dum Orientem laurea,

Occidentem Olivâ præcingat.

Ita velitis, oretis,

ad votum

S. P. Q. Varsav:

*Regis &
Regina
solennis
& nova
populatio*

Inter hos Musarum plausus, & Varsaviæ vo-
ra, ad templum S. Johannis ventum est: quod
cum Serenissimi, cum Magnatibus terræ, subiis-
sent, clausis, ob ingruentis multitudinem vul-
gi, ostiis, à Posnaniensi Episcopo, qui cum Clero
extra chorum obviam illis processerat, Regina
Sponsa, Oratione Latina, salutabatur: cui cum,
more solito, Jaurinensis Episcopus responderet,
jam Gnesnensis Archiepiscopus, Primas Regni,
Johannes Wezyck, Pontificalibus suis indutus,
ad ea, quæ porro ad matrimonii vinculum neces-
saria videbantur, se accingebat: et, præviâ Ora-
tione

tione Latinâ, Vladislaum IV. Poloniæ Sueciæ-
que Regem, Cæciliæ Renatæ Austriacæ, solenni-
ter de novo conjunxit. Inde, *Te Deum Laudamus*, Musica exquisitissima, inchoatum: quo ab-
soluto, duo millia Sclopetariorum, ad hoc desti-
natorum, in congratulationis & lætitiæ signum,
explosionibus applausere. Ita felicissime per-
actâ hac solennitate, à templo in Regiam, eâdem
pompâ Serenissimæ ducebantur; ubi soli tantum,
eâ vespërâ, cœnam sumpsere.

Altera die, ad Cæciliæ Renatæ coronatio-
nem processum est. Et tunc quidem tota via, ^{Cæcilia}
à Regiæ gradibus, ad templum S. Johannis usq; , ^{Renatæ}
mille pedes longa, decem lata, asseribus sterne- ^{Austria-}
batur: qui rubro deinde panno, pretioso satis, ^{ca, in Po-}
vestiebantur. Ubi ergo Vladislaus Rex, è Regia ^{lona Re-}
sua descendit, Palatini & Senatores Regni, vesti- ^{ginâ, Co-}
bus pretiosissimis omnes induti, terni & terni in ^{ronatur.}
ordine, hac viâ Regem præcedebant. Inde Rex, ^{13. Sept.}
inter Johannem Casimirum Principem, Cæsariæ
Majestatis Legatum, & Legatum Daniæ Regis,
medius, inæstimabilis pretii veste indutus, seque-
batur. Immediatè post Regem Cæcilia Renata,
à Principe Carolo Ferdinando, Hispaniarum Re-
gis personam repræsentante, & tunc Culmensi
Episcopo Johanne Lipski, ducebatur. Archidu-

cem Claudiam, Ragotzy Transylvaniæ Ducis Legatus; Principem vero Annam Constantiam, Comes Casparus Dönhoffius, Palatinus Siradiensis, ducebat. Novissime, longo ordine, Serenissimarum, Regina, Archiducis Claudiæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum sequebatur. Quæ passim magnificentia vestium fuerit, non facile dictu est. Hoc autem à viris fide dignissimis, qui præsentés fuerunt, accepi, ad aliquot auri millones accessisse. Tota aula Regia, tum & Serenissimorum Principum, Johannis Casimiri, Caroli Ferdinandi, & Annæ Constantiæ, aulici, à Pedibus quoque, Tibicines, & centum numero Regii stipitatores, in novis iterum omnes vestibus, auro argentoque prætextis, comparuere. Ut in Ecclesiam ventum est, Vladislaus Rex, in Sacrificiam se contulit, et, mutatis ibi vestibus, Sceptrum manu premens, & corona redimitus tempora, in locum suum reversus, Regaliter sub Majestate consedit. Regina vero, ad summum altare se contulit; ubi scamnum, pro ea, holoserico rubro tectum erat, cum pulvinari. Ad hoc cum accessisset, Gnesnensis Archiepiscopus, Orationes & Hymnos, in hoc actu recitari solitos, ordiebatur. Quibus absolutis, Regina, more consueto, aliquamdiu supina jacuit. Novissimè sublevata,

levata, & ad Sacristiam ducta, mutatis ibi vestibus, majori magnificentia ad altare rediit: cui, solitis cum Cæremoniis, Gnesnensis Archiepiscopus, reginali Sceptro manum implevit, & Polonici Regni diademate caput cinxit. Dum ita Cæcilia Renata Austriaca, in Poloniae Reginam coronata, se ad locum, sibi preparatū sub Majestate, conferret, SS. Ambrosii & Augustini Hymnus solenni Musicā inchoabatur. Quo absoluto, Serenissimi, Rex & Regina, coronati, eodem ordine, & eadem, per asseres rubro panno tectos, viā, in Regiam perrexere. Cum aliquot vero passibus à templo processissent, duo aulici, ad hoc à Rege deputati, aurea argenteaq; numismata, usque in ipsam Regiam, in confertum vulgus sparserunt.

Ad Regiam autem cum pervenissent, Musici tribus Regiæ portis abditæ, gratissimo modulamine animos recreabant. Simulac vero Regiæ suæ Majestates, relictis asseribus, gradus ascendere, ruber ille, mille trecentarum facile ulnarum, pannus, ab anhelante vulgo in partes lacerabatur. Miraculo simile visum, quod, cum eodem quoque tempore aurea argenteaque numismata largius spargerentur, ex invida compressione nemo mortuus, imo ne læsus, quidem fuerit. Cæterum ubi suæ Majestates, deposito diademate, Sceptro, Or-

natuque Regali, ad mensam se contulere, Vladislaus Rex in capite ejusdem confedit; cujus dexteram Johannes Casimirus Princeps, ut Cæsariæ Majestatis Legatus, Legatus Daniæ Regis, Sigismundus Marchio Brandenburgicus, & Ragotzij Transylvaniæ Principis Legatus: sinistram Poloniæ Sueciæque Regina, Cæcilia Renata Austriaca, Claudia Archidux, Princeps Anra Constantia, & Princeps Carolus Ferdinandus, occupavere. In alterius mensæ denissioris capite, quinque Episcopi confedere. Quibus ad dexteram, Principes, Palatini, Castellani, Capitanei sive Gubernatores, & Secretarii Regii Sanctiores; à sinistris, Principes foeminæ, & Serenissimarum, Regina, Archiducis Claudia, & Principis Annæ Constantiæ, gynæceum erat. Post hæc choreæ in multam noctem.

Rex, Serenissimi Principes, Senatores, Officiales, & Civitates Polonica, Regiam muneribus honoravit.

Inde, primâ post coronationem die, Vladislaus Rex, Reginae suæ, centum viginti millia coronatorum donavit: secunda idem Rex, cum Serenissimis Principibus, Johanne Casimiro, Carolo Ferdinando, Anna Constantia, & Principum externorum Legatis, Reginae munera obtulit. Quâ & eâdem die, Princeps Anna Constantia, Balletum, ut vocant, per duodecim gynæceo suo virginibus, veste partim Phrygia, partim Attalica candida indutas, exhibuit: quod, præter doctum ad chorea-

choreales numeros alterno pede gressum, mirò ^{Balletum}
quodam artificio, subita mutatio loci in Paradi- ^{Principis}
sum, arboribus rivisque jucundum, unde duode- ^{Anna Cō-}
cim illæ Virgines egrediebantur, & inopinata, post ^{stantia.}
choreas, in priorem statū translatio, cōmendabat, ^{15. Sept}
Tertiâ, Episcopi, Palatini, Castellani, & Senato-
res alii, septuaginta aurea, & argentea vasa, Re-
ginæ obtulerunt, tantæ magnitudinis aliqua, ut ro-
bustissimi viri portando fatigarentur. Quartâ,
præcipuæ totius Sarmatiæ Civitates & Officiales,
oblationibus suis, Reginam honoraverunt. Ingens
& sumptuosissimum ea die spectaculum, accitis
Gedano & aliis Urbibus ad hoc artificibus variis,
Vladislaus Rex instituerat: quod tamen, infor- ^{Sumptuo-}
tunio aliquo, ad propositum Regis non desiit. Ca- ^{sissimum}
stellum, duodecim columnis fultum, erigi jussit. ^{spectacu-}
rat, in cuius quatuor angulis, quatuor ætates anni, ^{lum casu}
Ver, Æstas, Authumnus, & Hyems, è nitrato pul- ^{corrum-}
vere factæ, conspiciebantur. Desuper Mars, equi- ^{pitur.}
tibus comitatus, eminebat: qui à quatuor elemen- ^{17. Sept.}
tis, è nitrato pulvere similiter factis, ab omni late-
re cingebatur. Inerant Castello ipsi, ignes fusiles
varii, & ex ipsis fenestris mortaria, & alia inventa
Mavortia, prospiciebant. Ad hanc artificiosissi-
mam machinam, cum, crepusculo vespertino,
procederetur, ejus artis Magistri, rhomphæâ bis
acutâ,

acutâ, & nitrato pulvere farta, fusilium flammâ-
rum in morem, aliquanto tempore prælufere. Inde
ad Castellum ipsum processum: cuius summita-
tem, duo præcipui ejus rei artifices, ad directio-
nem operis, ascendebant. Quibus ignem appli-
cantibus, nescio quo casu, scintilla decidit, & ad
pulverem incendiarium, in ima Castelli parte col-
locatum, penetravit; adeoque, quod à summo de-
bebat, ab imo incendium cæpit; & spatium horæ
corrupt, quod in mediam usque noctem oble-
ctare debuerat. Artificum, qui in summitate Ca-
stelli stabant, alter incolumis & sanus evasit, alter
adustus, Perilli instar, invento proprio torqueba-
tur. Quatuor tamen adhuc Ætates Anni, & E-
lementa quatuor, artificium spectatoribus aliqua-
liter ostendebant. Quintâ, à coronatione, die, tres
præcipuæ Regalis Borussæ Civitates, Gedanum,
Elbinga, Thorunnium, Serenissimæ Reginae mu-
nera obtulerunt. Quâ eâdem die, à Serenissimis,
Vistula navigata: applaudentibus interim tormen-
tis bellicis, & flammis fusilibus in aërem missis.

*Specu-
la va-
ria sequē-
tibus die-
bus.*

Sequentes deinde aliquot dies, choreis Sarinati-
carū Virginum, hastifragiis Germanorū Nobiliū,
Urforum, Taurorum, Moloisorumque invicem
commillionibus, & spectaculis variis, à Rege, in
hujus solennitatis gratiam, exhibitis, consumpti
tue-

fuerunt. Nullis ad hæc sumptibus & pecuniis parcebatur: nec aliquid ab ullo, quod ad magnificentiam plaustumque conducere, Vladislao Regi insinuatum, quod non regaliter in effectum deduceret.

Inter omnia autem spectacula, ultimis diebus solennitatis, à Rege exhibita, hoc potissimum admirationem meruit. Structum à mille viris & amplius, in aula Regia, versatile Theatrum erat, eo artificio, ut in formas quascunque, momento temporis, variaretur. Inprimis, velatâ diei luce, accensisque candelis, tota aula in noctis speciem variabatur. Tum, verso Theatro, jucundissimi Paradisi species comparuit: cujus rivi & arbores, mirificè oblectantes, cum in stuporem oculos & animos intuentium raperent, subito Paradisus in Civitatem pulcherrimam, fontibus, foris, & plateis distinctam, vertebatur; quæ mox, successivè, in fornices, scopulos, & saxa; inde in fluvios, mare liberum, sinus & freta, & novissime in Infernum desiit. Hujus aspectu in horrorem omnibus alteratis, iterum momento temporis, è tenebris, & è nocte dies, nubes & Cælum, Cœlestis gloria, campique Elisii visebantur. Quibus inopinatò rursus oculis subductis, lætissimum ver apparuit, germinante terra, & pullulantibus rosis. Successit

Tragicomædia de S. Catharina, in theatro miri artificio, exhibetur. 23. Sept.

Æstas, imbres secum, fulgura, tonitrua, & aridas
 serenitates, repræsentans. Authumnus inde & Vin-
 demia figurabatur: quæ in canam Hyemem, fri-
 gora, glaciem, nivem, gradines, ventos, & tempe-
 states, mox desinebat. His omnibus demum in
 profundas valles, altos Montes, & opaca nemora,
 successivè transformatis, sua theatrofacies rediit:
 et, sublati velis, homines subito luci redditi; ita
 variarum rerum speciebus in stuporem acti, quasi
 illusionibus falsi fuissent. Hoc autem omnes, etiam
 illi, qui plerasque Europæ Regiones peragrârant,
 fatebantur, nullibi aut industria, aut artificio, si-
 mile se spectavisse. Inter hæc, in eodem Theatro,
 Tragicomædia, S. Cæcilie vitæ martyriumque,
 repræsentans, à S. R. Majestatis Musicis, Italicè
 exhibebatur, eo vestium splendore & magnificen-
 tia, eâ personarum agentium agilitate, quæ trans-
 figurationibus illis intermediis corresponderet.

Hisce similibusque spectaculis quatuordecim
 diebus consumptis, ad propria quilibet anhelâ-
 bat. Itaque Vladislavus Rex, ut cum gaudio, qui
 Poloniarum Reginam Cæciliam Renatam, Vien-
 nâ comitati fuerant, in Austriam reverterentur,
 omnes, pro qualitate cujusque, Regiâ munificen-
 tiâ profecutus est; ita quoque singulis largitus, ut
 ne vilissimus quidem Agazo transfiretur. Et quam

*Regia
 Vladislai
 in Austri-
 acos mu-
 nificentia*

copio-

copiosè donârit, ex hoc eluceat, quod fabro ferrario Viennensi civi, curiositatis gratia Varfaviam comitato, sciens volensque, sexaginta Taleros annumerari jusserit. Ne esset nimirum, qui ditior non rediret, & singularis Regiæ munificentiae fama, jam olim Orbi nota, per Urbes & Regna iterum proficisceretur; nec minus universus Mundus munificentiam ejus, quâ passim liberalissimus Regum audiebat, quam virtutes bellicas & trophæa loqueretur.

Sed & Serenissima Archidux Claudia, quo esset crebrior memoria sui, Aulicos Regios, & ^{Archidu-} Serenissimarum, Reginæ, & Principis Annæ Con- ^{cis Clau-} stantiæ, gynecæum, muneribus liberalissime pro- ^{dia libe-} sequuta est. Cui deinde Viennam iterum & Oe- ^{ralitas &} nipontum versus proficiscenti, Vladislaus Rex, ^{in Austri-} cum tota Domo Regia, sex Varfaviâ milliaribus, ^{am redi-} ad Stanislaum Radzieiowski, Palatinum Lenci- ^{tus. 26.} censem, honoris gratia comitem sese junxit. Ibi, coenâ absolutâ, Primus choreas Rex inchoavit: quæ in multam deinde noctem, maximâ omnium cum recreatione, trahebantur. Tandem, sequentis diei mane, coëptum Serenissima Claudia Archidux prosequeretur iter: quam Serenissimi, Rex, Regina, Principes, Johannes Casimirus, Anna Constantia, & Carolus Ferdinandus,

ad medium circiter adhuc milliare, ulterius deducebant. Tum, mixtis invicem complexibus, valedicentes, in diversa viarum avulsi, Vladislaus Rex, Serenissimis, Reginâ, Anna Constantia, & Carolo Ferdinando, Principibus, Comitatus, Varfaviam rediit: Claudia autem Archidux, Austriam versus, iter promovit. Quam Johannes Casimirus Princeps, quinque milliaribus ultra, Ravam usq;, Comes autem Casparus Dönhoffius, Palatinus Sieradiensis, cum Illustrissima conjuge sua & filia, ad usque Romani Imperii fines, iussu Regio, prosequiebantur. Quæ deinde, postquam Eberstorffii cum Sacratissimo Imperatore Ferdinando III. de solennibus Varfaviæ omnibus, contulisset, incolumis, cum toto comitatu suo, Oenipontum reversa est.

Interim Sarmatia paulatim, supremam matrimonii felicitatem anhelans, Divinam clementiam precibus quotidianis sollicitabat, ut, cum Regem Conjuge, Reginâ Poloniâ benedixisset, illum prole, hanc novis Principibus beare dignaretur. Audivere tandem Superi vota, & populi adorantis affectum liberaliter adimplerunt. Quippe Regina Cæcilia Renata, Anno, post Christum natum, 1640. 1. Aprilis, crepusculo matutino, hora quarta & octo minutis, (ut Lucas Grzymalla, utri-

Principis
Sigismundi
Casimiri
nativitas
An. 1640
1. April.

utriusq; juris, historiarum, & Mathematices peritissimus, sedulo observavit) prolem masculam feliciter enixa est. Quantis, ô, tum Polonia gaudiis exultabat! Congratulabantur Serenissimis Genitoribus Primates, & natum modo Principem, inclyti jam Sueciæ Regni hæredem, in maximi Poloniæ Regni lactandi spem, suum velut olim futurum Regem, tacitâ animorum concordia venerabantur. Itaque Serenissimi Parentes, cum Polonia tota, largitori bonorum omnium, grates offerunt, reboatque, inter festivos ignes, in sparsis per Regnum Ecclesiis, immixtum chelis & Cymbalis, *Te Deum Laudamus.*

Decima quinta deinde Aprilis, hora duode- ^{Baptizatur 15. April.} cima, è Regia, ad baptismum, Christiano more, processum est. Præcedebant magno numero Nuntii Terrestres, alique nobiles, qui frequentissimi, ob Comitia 19. April. inchoanda, ex omnibus Sarmatiæ locis convenerant. Hos Senatores varii & Marscalci sequebantur. Inde Princeps Carolus Ferdinandus, inter duos Ecclesiasticos Senatores medius, Infantem Principem portabat. Post hunc, Princeps Anna Constantia, inter duos sæculares Senatores media, ducebatur. Novissime Regina & ejusdem Principis Annæ Constantiæ gynecæum ibat. Ad portam templi S. Johannis, Serenissimi

Hh 3 cum

cum pervenissent, Johannes Lipski, idem qui nu-
 per Culmenfis & Pomesaniæ Episcopus, nunc Ar-
 chiepiscopus Gnesnensis Primas Regni, cum Clero
 occurrens, ad fontem baptismalem, cujus circum-
 ferentiæ veste holoserica auro intertexta, tum &
 lapidibus pretiosissimis fulgebant, introduxit. Ad
 quem cum pervenissent, Serenissimis & Illustris-
 simis, circum circa, in gyrum stantibus, Gnesnen-
 sis Archiepiscopus Serenissimum Principem, *In*
nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Sigismun-
 dum Casimirum baptizavit. Patrini erant, Impe-
 rator Ferdinandus III. & Imperatrix: quorum per-
 sonas Serenissimi Principes, Carolus Ferdinandus,
 & Anna Constantia, repræsentabant: Post baptis-
 mum & exquisitissimam Musicam, Princeps An-
 na Constantia, Infantem Principem Sigismun-
 dum Casimirum, in ulnas suas accipiens, prope eo-
 dem ordine, in Regiam reportavit. Inde in arce,
 decollatis ferculis, propinationes faustæ, tubarum
 clangor, suavissima Musica, & choreæ: in Urbe ve-
 ro, Sclopetorū explosiones, ignes fusiles, et, è qua-
 draginta sex grandiorib⁹ machinis, terna tonitrua.

Plures solennitates Vladislai Regis, qui eo
 tempore gravius Podagrâ laborabat, morbus in-
 hibuit. Qui utinam fortissimum hunc Regem, cu-
 jus vitam, tot stupendis victoriis, triumphisque,
 gloria-

Patrini,
 Impera-
 tor Ferd-
 nand. III.
 & Impe-
 atrix.

Fortū Va-
 letudinis,
 & longa
 vita Re-
 gia.

glorio-

gloriosissimam, ad benedictionem usq; nati Principis, & liberis, per Dei gratiam, liberrimæ nationis suffragiis, olim in Regno sibi successuræ Prolis, pro modulo meo deduxi, ad exterminationem, ruinam, & everfionem Monarchiæ Turcicæ, quam à fortitudine ejus facile nobis persuademus, nunquam rediturus, deferat. Utinam, dico, vigorem generosissimi animi ejus, vigor corporis & valetudo (quæ, per Dei gratiam, excellentissimi Medici Andreæ Cnöffelij cura, in melius quotidie proficit) sequatur, ut Serenissimus Infans Princeps Sigismundus Casimirus, nullius alterius nisi fortitudine Patris, & crebris, de Ottomannica Domo, victoriis, ad paria & solium ejus erudiatur: Nos autem gloriosissimum Regem, in Thraciam, Constantinopolim, Asiam, & Hierosolymam, in Ægyptum, & Babylonem, victoriis præeuntem, calamo sequamur. Ita vovemus: & claudio ejusdem, cujus hoc opus cæpi, Senecæ verbis. *Dijillum Deaq*^{De Con-}
omnes terris diu commodent. Acta hic D. Augusti^{fol: ad Polyb:}

*Et annos vincat, ac quam diu mortalis
 erit, nihil ex Domo sua, mortale sentiat.*

F I N I S

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON
FROM THE FIRST
SETTLING OF THE
CITY TO THE
PRESENT TIME
BY
JOHN STOW
1618

